

Møte tirsdag den 17. juni kl. 10

President: J ø r g e n K o s m o

D a g s o r d e n (nr. 98):

1. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding for 2002 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) (Innst. S. nr. 261 (2002-2003), jf. Dokument nr. 16 (2002-2003))
2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om å be Riksrevisjonen foreta en forvaltningsrevisjon av Samferdselsdepartementets oppfølging av Stortingets vedtak og forutsetninger ved etableringen av BaneTele AS og departementets saksbehandling av statslånet til BaneTele AS, samt å foreta en gjennomgang av organisasjonsmodellen som ble valgt for styringen av BaneTele AS, tilknytningen til Jernbaneverket mv. (Innst. S. nr. 249 (2002-2003))
3. Debatt om utenriksministerens redegjørelse om WTO-spørsmål (Redegjørelsen holdt i Stortingets møte 13. juni 2003)
4. Innstilling fra utenrikskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Audun Bjørlo Lysbakken og Bjørn Jacobsen om å trekke Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester (Innst. S. nr. 207 (2002-2003), jf. Dokument nr. 8:83 (2002-2003))
5. Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til godtakelse av endring av avtale av 19. januar 2001 mellom Norge og Island og EF om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en medlemsstat, ved innlemmelse av Dublin II-forordningen av 18. februar 2003 (Innst. S. nr. 269 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 57 (2002-2003))
6. Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til ratifikasjon av 1. FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, 2. utfyllende protokoll for å forebygge, nedkjempe og straffe handel med menneske, særleg kvinner og born, 3. utfyllende protokoll mot smugling av menneske over land, sjøvegen og luftvegen, alle av 15. november 2000, og 4. utfyllende protokoll mot ulovleg produksjon av og handel med skytevåpen og delar, komponentar og ammunisjon til desse av 31. mai 2001 (Innst. S. nr. 253 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 58 (2002-2003))
7. Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til ratifikasjon av valfri protokoll av 25. mai 2000 om barn i væpna konflikt til FNs konvensjon av 20. november 1989 om rettane til barnet (Innst. S. nr. 254 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 61 (2002-2003))
8. Innstilling fra utenrikskomiteen om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 2002 (Innst. S. nr. 270 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 28 (2002-2003))
9. Innstilling frå næringskomiteen om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 20/2003 av 31. januar 2003 om endring av EØS-avtalens vedlegg XVII om opphavsrett (patentdirektivet) (Innst. S. nr. 220 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 43 (2002-2003))
10. Referat

Presidenten: Representanten Ingvild Vaggen Malvik vil framsette et privat forslag.

Ingvild Vaggen Malvik (SV): På vegne av representantene Kjetil Bjørklund, Lena Jensen, Karin Andersen og meg selv vil jeg fremme forslag om forbud mot bruk av røykgranater med hvitt fosfor på norske skytefelt.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

S a k n r . 1

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding for 2002 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) (Innst. S. nr. 261 (2002-2003), jf. Dokument nr. 16 (2002-2003))

Kjell Engebretsen (A) (ordfører for saken): EOS-utvalgets årsmelding for 2002 viser en betydelig aktivitet. Det er gjennomført 24 inspeksjoner, hvorav fem inspeksjonsreiser til ulike deler av landet. Komiteen har med tilfredshet notert seg at forholdet mellom utvalget og de ulike tjenestene er preget av godt samarbeid, og at kontrollene har kunnet skje uten hindringer eller vanskeligheter av noe slag.

Utvalget mottok i 2002 28 klager. Det er en viss, men ikke en sterk økning i forhold til tallene for 2001. Av disse sakene finner utvalget grunnlag for kritikk i kun et par, noe vi har grunn til å være svært fornøyd med.

Når det gjelder PST, opererer denne tjenesten med og skal operere med to typer register – dels et register som omtales som register for forebyggende saker, og dels arbeidsregistreringer i et såkalt arbeidsregister. Registeret for forebyggende saker skal evalueres årlig, mens arbeidsregisteret skal, etter en bestemmelse som ble innført i 1999, evalueres etter fem år, og som hovedregel skal opplysningene i dette registeret slettes dersom det ikke er framkommet noe nytt siden registreringen. Det kan synes som om det ennå ikke er etablert rutiner som på en tilfredsstillende måte ivaretar denne bestemmelsen. Komiteen har merket seg utvalgets vurdering av forholdet, og antar at komiteen vil bli holdt orientert om framdriften i kommende årsmeldinger.

Komiteen deler utvalgets vurdering av behovet for en systematisk kontroll med PSTs utlevering av personopplysninger til samarbeidende tjenester i utlandet. Dette betyr at slike opplysninger nedtegnes og dokumenteres på en måte som gjør det mulig å etterprøve grunnlaget for utleveringen av disse opplysningene.

Når det gjelder tjenestenes eventuelle samarbeid med utenlandske tjenester på norsk jord, stiller dette særlige krav til at grunnleggende saksbehandlingsprinsipper følges, at personvern ivaretas, at norske myndigheter har den fulle og hele kontrollen med aktiviteten, og at etablerte kontrollorgan kan etterprøve grunnlaget for virksomheten.

Komiteen har merket seg utvalgets vurdering av hvordan den instruksfestede oppgaven med å føre kontroll med tilreisende utlendinger praktiseres, og forutsetter at Justisdepartementet inntar klargjørende bestemmelser om disse oppgavene i ny instruks for PST.

Komiteen tar til etterretning at det ikke er grunnlag for å anta at registreringer er gjort på etnisk grunnlag, eller at slike registreringer gjøres ut fra politisk aktivitet eller politisk ståsted.

Når det gjelder FO/S, peker utvalget på manglende regelverk og uklare retningslinjer på visse områder. Dette gjelder bl.a. innhenting av supplerende opplysninger over telefon ved klareringssaker. Det gjelder nekting av klarering på grunn av økonomiske forhold og også innsyn i forbindelse med klareringsspørsmål. Komiteen antar at disse forholdene snarest bringes i orden, og forventer at framdriften i dette arbeidet blir kommentert i kommende årsmelding.

Utvalget tar også opp sider ved en sak om tilbakekalling av sikkerhetsklarering som tidligere er omtalt, og viser til at denne saken er til behandling i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Dette forholdet behandles nå som en egen sak, og jeg finner derfor ingen grunn til å gå nærmere inn på denne her.

De tjenestene EOS-utvalget kontrollerer, har svært viktige oppgaver for samfunnet. De må ha den handlefrihet som er nødvendig for at de skal kunne utføre disse tjenestene, samtidig som aktiviteten må holdes innenfor de rammer som er lagt. Befolkningens tillit til tjenestene er viktig, og jeg tror det er grunnlag for å hevde at denne tilliten nå i det alt vesentligste er til stede. Dette skyldes ikke minst tjenestene selv, men også EOS-utvalgets arbeid og den måten dette arbeidet blir utført på. Utvalgets integritet, dets systematiske tilnærming til problemene og dets saklige rapportering inngir betydelig trygghet og tillit både overfor dets oppdragsgivere og jeg har forstått også overfor tjenestene. Vi har for vår del ellers ingen merknader til utvalgets vurderinger.

Martin Engeset (H): Den årlige debatten her i Stortinget på bakgrunn av EOS-utvalgets innstilling gir oss en god mulighet til å debattere rammebetingelsene for hvordan de hemmelige tjenester skal arbeide. Ut fra de erfaringer vi har nå gjennom noen år med EOS-utvalget, tror jeg vi kan slå fast at vi i Norge etter hvert har funnet en ganske god modell for parlamentarisk kontroll med de

hemmelige tjenester. Når det er sagt, tror jeg allikevel det er grunn til å understreke at vi gjennom den politiske behandlingen her i huset til enhver tid må vokte oss for å gå inn på vurderinger som gjør det vanskelig for de hemmelige tjenestene å gjøre den jobben som de skal og bør gjøre. Jeg synes saksordføreren vurderinger i forhold til viktigheten av de hemmelige tjenesters arbeid var gode og fornuftige.

Jeg har lyst til å kommentere et par av sakene som tas opp i årsmeldingen fra EOS-utvalget, og som også er kommentert fra komiteens side. Den ene gjelder den såkalte ABCDE-konferansen i regi av Verdensbanken, og jeg vil også knytte noen ord til temaet påstander om overvåkning av samer på etnisk grunnlag. Til det første, i forhold til den såkalte ABCDE-konferansen: I forbindelse med at Norge skulle være vertskap for denne konferansen i Verdensbankens regi, var det grunn til å frykte, på bakgrunn av hva en hadde opplevd i nær fortid, eksempelvis i Göteborg, at det kunne bli tilløp til opptøyer, vold, hærverk mv. i tilknytning til denne konferansen her i Oslo. I overvåkingsinstruksen § 4 slås det fast at det skal føres kontroll med tilreisende utlendinger. Derfor sier vi i våre merknader sammen med Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

«Dersom politiet blir oppmerksom på at personer som har deltatt i slik aktivitet i utlandet eller i Norge planlegger å gjennomføre slik aktivitet i Norge, er det politiets plikt å stanse disse fra å delta i slik aktivitet i Norge.»

Vi er tilfreds med det arbeid som ble gjort, og kan vel se på det arbeidet som et godt arbeid av forebyggende karakter. Nå gikk det heldigvis ikke slik i tilknytning til den konferansen som det var grunn til å frykte, og det er det da grunn til å være tilfreds med.

Ellers har det i nær fortid vært fremme, ikke minst i media, påstander om overvåkning av samer på etnisk grunnlag. EOS-utvalget har gått inn i et par saker i året som gikk, for å vurdere dette temaet, og har konkludert med at disse påstandene har man ikke funnet grunnlag for, i hvert fall ikke i nåtid. Jeg er veldig glad for at en enstemmig komitee slutter seg til det og uttaler at man

«tar til etterretning at EOS-utvalgets undersøkelser omkring spørsmålet om eventuell overvåking av samer på etnisk grunnlag, i nåtid ikke har gitt grunnlag for å hevde at det foretas registreringer på grunnlag av etnisk tilhørighet eller politisk ståsted».

Det tror jeg kan være en grei konklusjon, og at vi gjennom det har fått sagt det som bør sies om det temaet.

Ågot Valle (SV) (komiteens leder): I likhet med saksordføreren og Martin Engeset vil jeg gi EOS-utvalget ros for vel utført og godt arbeid. Den oppgaven som Stortinget har gitt EOS-utvalget gjennom kontrollloven, blir bare viktigere og viktigere, ikke minst fordi, som andre har framhevet, befolkningen skal ha tillit til den viktige oppgaven som de hemmelige tjenestene skal utføre.

Kampen mot terrorisme er internasjonal og krever internasjonale tiltak og samarbeid. Det er det ingen tvil om.

Men så er det slik at hva som er terrorisme, og hva som er en trussel mot den enkelte stat, kan det være – og er det – delte meninger om. Det samarbeidet våre hemmelige tjenester inngår i, må det derfor følges nøye med på. Samarbeid med tradisjonelle samarbeidspartnere er i seg sjøl ingen garanti for at lover holdes og rettsprinsipper følges.

Etter 11. september er det over hele verden vedtatt nye lover. Derfor er det viktig at de tiltak som blir truffet innenfor rammen av regelverket, ikke svekker det vernet av individets rettssikkerhet og muligheter til politiske ytringer vis-à-vis tjenestene som er bygd opp de siste årene. Det er kjernepunktet i en rettsstat og i et demokrati. Balansen mellom det arbeidet som må foregå for å ivareta sikkerheten på den ene siden, og demokrati og rettssikkerhet på den andre siden, må ikke forskyves. Derfor har EOS-utvalget en uhyre viktig demokratisk rolle. Stortingets rolle er å følge opp de bemerkningene og den kritikken som kommer fram i årsmeldinga.

Jeg vil ta opp noe. Det første er den saken som også Martin Engeset tok opp. For oss dreide den saken, som vi har merknader om når det gjelder ABCDE-konferansen, seg om anmodningen fra Den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste om å innhente informasjon om alle personer, altså ikke bare utlendinger, men om alle personer som det var kjent skulle reise til Oslo for å demonstrere mot Verdensbanken i fjor. Innmeldingene fra distriktene hadde et beskjedent omfang, og EOS-utvalget melder fra at det ikke var foretatt registreringer i strid med gjeldende regler, eller at det var foretatt instruksstridig utlevering av personopplysninger til samarbeidspartnere med referanse til konferansen. Det var bra. Men det som SV mener var helt hårreisende, var anmodningen om å innhente informasjon om den demonstrasjonen som det var lagt mye arbeid i fra arrangørenes side for at den skulle bli fredelig. Den sentrale enhet innrømmer også at det i anmodningen var bedt om unødvendig detaljert informasjon om ikke-voldelige demonstranter – og jeg sier igjen: ikke-voldelige demonstranter.

SV forutsetter at justisministeren gir beskjed om at dette ikke skal skje igjen. Dette var jo også et tema som vi hadde oppe under debatten om EOS-utvalgets årsmelding i fjor. Det må ikke skje igjen, også fordi denne typen anmodninger kan hindre folk i å ytre seg politisk gjennom demonstrasjoner.

Vi reagerer på anmodningen. Men det vi reagerer enda mer på, er at Høyre, Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet gjennom sin merknad sier at dette er OK, at Politiets sikkerhetstjeneste bare gjorde jobben sin. Jeg vil utfordre justisministeren til å si hva han mener om innstillingen på akkurat dette punktet.

EOS-utvalget har behandlet en klage fra Norsk Journalistlag angående PSTs anmodning om å få utlevert deltakerlista for en konferanse holdt i Alta. Også flertallet i komiteen har merket seg dette. Her kjenner jeg Høyre og Kristelig Folkeparti igjen, når de er med på å påpeke at Politiets sikkerhetstjeneste gikk for langt når de bad om denne anmodningen.

EOS-utvalget har inpsisert Globus-II-radaren i Vardø. Det er viktig at de gjorde det, fordi det har vært prespespekulasjoner om at radaren skulle inngå som en del av det planlagte amerikanske rakettforsvarssystemet NMD. Tjenesten presiserte overfor utvalget hvorfor radarens tekniske karakteristika ikke gjør den egnet i det planlagte systemet, og at det ikke har vært reist spørsmål fra amerikansk side om å inkludere Globus-II-radarene i systemet. Så langt, sier EOS-utvalget, er det ikke holdepunkter for at kravet om nasjonal kontroll ikke er ivaretatt. Det synes vi er bra. Men SV sier i innstillingen at vi forutsetter at Globus-radarene heller ikke i framtida inkluderes i et amerikansk rakettforsvarssystem.

Jeg er nokså forundret over at ikke resten av komiteen vil være klar på dette, for det kan umulig være i norske interesser å inngå i et offensivt amerikansk rakettforsvar.

Sosialistisk Venstreparti foreslår at Stortinget skal «be Regjeringa utrede hvordan den overvåkingen og registreringen som skjer som følge av Europol- og Schengensamarbeidet kan underlegges nasjonal og parlamentarisk kontroll». Jeg vil gjerne utdype dette noe. Europol- og Schengensamarbeidet fører til at opplysninger om norske borgere blir lagt inn i store og uoversiktlige databaser. Det gjelder Schengen informasjonssystem – SIS – SIRENE og ikke minst datasystemet TCS med analyseregistre, der opplysninger om etnisk bakgrunn, religiøse og politiske meninger kan lagres midlertidig. Jeg kan huske tilbake til debatten om Schengensamarbeidet, da nåværende justisminister også var justisminister. Den gangen tok jeg opp at samarbeidet innebar etablering av et overvåkingssystem for kontroll av demonstranter og aktivister. Det går fram av en håndbok for politisamarbeid for å opprettholde offentlig orden og sikkerhet som ble vedtatt i 1997, og som er en håndbok om grenseoverskridende politisamarbeid.

Hva er så innholdet i den? Jo, at alle grupper, store som små, som deltar i demonstrasjoner, kan overvåkes og registreres i SIS. Det bekreftet også justisministeren den gangen. Det betyr at det skal følges med på f.eks. naturvernere som demonstrerer. Ifølge håndboka skal det informeres om hvilke veier eller ruter gruppa kjører eller ankommer, om møteplasser, oppholdssteder eller eventuelle pauser underveis.

Jeg vil spørre justisministeren om på hvilken måte registreringene som skjer som følge av Europol og Schengensamarbeidet, er underlagt nasjonal parlamentarisk kontroll, og om man er fornøyd med det man vet om det. Med de kunnskapene vi har, mener vi at det trengs en utredning om det.

Med dette vil jeg ta opp det forslaget som vi har om utredning på dette området.

Presidenten: Representanten Ågot Valle har tatt opp det forslaget hun har referert til.

Henrik Rød (FrP): Når det gjelder det generelle i denne saken, slutter jeg meg til saksordførers gode innlegg i sakens anledning. Det som jeg imidlertid vil komme litt tilbake til, er det som det kanskje har utviklet seg

(Rød)

til å bli den største uenigheten om i denne saken, som representanten Ågot Valle nå var inne på, nemlig dette som angår ABCDE-konferansen som Verdensbanken avholdt i Oslo.

Det er jo slik at SV har vært svært kritiske til at man har satt dette i fokus, og man uttaler også at det er hårreisende at det har utgått en anmodning om å innhente informasjon om dem som måtte antas å være med på dette. Jeg synes at slike uttalelser er merkelige. Hvis man går tilbake i historien, ser man at lignende demonstrasjoner mange steder i Europa har medført opptøyer og store uroligheter. Jeg tror at det nettopp er det som må være politiets oppgave, å sørge for å avverge den type arrangement og demonstrasjoner som medfører uroligheter, kriminalitet, vold og hærverk.

Det er jo også miljøer i Norge som har god rutine og erfaring med denne type virksomhet. Man har pøbelen på Blitz og forskjellige andre miljøer som, når anledninger byr seg, er ute i gatene, demonstrerer, kaster steiner, osv. For ikke lang tid tilbake var de rett utenfor Stortinget. Jeg tror at vi i Stortinget ikke kan fortelle politiet at de ikke skal ha anledning til å innhente opplysninger og informasjon som er påkrevd for å avverge denne type ting. På det området ønsker i hvert fall Fremskrittspartiet å være helt krystallklart og gi politiet ros for at de gjør det som er nødvendig for å avverge slike ting.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Siri Hall Arnøy (SV): Siden representanten Rød tar opp historien i forhold til politisk overvåking, demonstrasjonsfrihet og opptøyer, er det fristende å minne representanten Rød om at politiet har to oppgaver. Politiet skal forhindre vold, opptøyer og ødeleggelser på eiendom og andre ting vi ikke vil ha noe av, men politiet skal faktisk også legge til rette for god demokratisk meningsutveksling, for ytringsfriheten. Vi er klar over at det at man har blitt overvåket for lovlig politisk virksomhet, har tidligere i vår historie ført til at folks lovlige ytringsfrihet har blitt begrenset, ikke ved at man har hindret dem, men ved at det har vært opplevd som en stor belastning å bli overvåket for lovlig politisk virksomhet.

Jeg synes det er oppsiktsvekkende at når den sentrale enhet i PST selv sier at de har innhentet unødige mye informasjon, dreier Fremskrittspartiets historieforståelse seg kun om det som skjedde i Göteborg, og ikke om Lund-kommisjonen.

Henrik Rød (FrP): Jeg registrerer representanten Hall Arnøys overraskelse over vårt standpunkt i denne saken. For Fremskrittspartiet er det helt klart mest avgjørende å forhindre at man skal få opptøyer, kriminalitet, vold og hærverk i forbindelse med den type demonstrasjoner som det her er snakk om. Det er ikke på tale å nekte demonstrasjoner og nekte mennesker å komme med sine meninger, men det er på tale å sørge for at det skjer i ordentlige former.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk.

Statsråd Odd Einar Dørum: Innledningsvis vil jeg vise til at EOS-utvalget på generelt grunnlag gir uttrykk for at det ikke har oppstått spesielle problemer i forbindelse med kontrollen av Politiets sikkerhetstjeneste i 2002, og at utvalget har fått den informasjon man har bedt om. Dette oppfatter jeg som tilfredsstillende.

Utvalgets inspeksjonsvirksomhet har primært fokusert på problemstillinger i tilknytning til PSTs registrering av informasjon og utlevering av personopplysninger. På denne bakgrunn er det tilfredsstillende å kunne konstatere at PST i desember 2002 etablerte en datateknisk løsning i det sentrale arbeidsregisteret, NCR, som tilrettelegger for at arbeidsregistreringer kan evalueres etter fem år. Dette er i samsvar med de krav som stilles i Justisdepartementets registreringsrundskiv for PST. I tillegg viser jeg til at det er utarbeidet kassasjonsregler for tjenesten i samarbeid med Riksarkivaren.

Utvalget har gjennom sin inspeksjonsvirksomhet i politidistriktene, lokale PST-ledd, funnet eksempler på at femårsregelen ikke praktiseres konsekvent. Jeg legger til grunn at kravet om gjennomgang og evaluering av arbeidsregistreringer etter fem år i framtiden blir fulgt opp ved samtlige PST-enheter, og man vil treffe nødvendige tiltak i denne forbindelse. I denne saken er det også naturlig å se nærmere på etableringen og bruk av såkalte arbeidsregistersaker ved enkelte politidistrikt samt behovet for årlig evaluering av forebyggende personsaker, jf. EOS-utvalgets omtale av disse forholdene.

Det internasjonale trusselbildet har ført til økt informasjonsutveksling mellom ulike lands etterretnings- og sikkerhetstjenester. Hensynet til en effektiv terrorbekjempelse og den enkeltes rettssikkerhet kan i enkelte tilfeller føre til vanskelige avveininger. I denne forbindelse viser jeg til at PST nylig har etablert et registreringssystem som gjør det mulig å holde løpende oversikt over personopplysninger som utleveres til andre lands tjenester. Dette vil legge til rette for en god kontroll av informasjonsutvekslingen. For øvrig vil forholdet til samarbeidende tjenester bli undergitt en særskilt vurdering i forbindelse med utarbeidelsen av ny instruks for tjenesten.

På bakgrunn av den såkalte Viksveen-saken bad Riksadvokaten i rundskriv 30. august 2002 statsadvokatene om å sørge for at deres beslutninger på etterforskningsstadiet formaliseres med tilstrekkelig notoritet, slik at det ikke oppstår uklarhet om EOS-utvalgets kontrollområde. Rundskrivet innebærer en forenkling av kontrollen, idet utvalget etter dette kan forholde seg til det som foreligger dokumentert når det oppstår spørsmål om avgrensningen av kontrollområdet mot overordnet påtalemyndighet.

PST anmodet i forkant av ABCDE-konferansen i juni 2002 PST-enhetene i samtlige politidistrikter om å innmelde informasjon om alle personer som det var kjent skulle reise til Oslo for å delta i demonstrasjoner mot Verdensbanken. EOS-utvalgets undersøkelser i saken viste at innmeldingene fra distriktene var av beskjedent omfang, og etter utvalgets vurdering er det verken på ba-

sis av informasjon fra distriktene eller fra andre kilder foretatt registrering av personer i strid med gjeldende regler. Jeg tar dette til etterretning.

Så må jeg si at denne konferansen gikk jo svært bra. Den gikk svært bra fordi det var et så tett samarbeid mellom alle deler av politiet og demonstrantene at det var fullt ut mulig å la det overveldende antall av fredelige demonstranter lykkes. De små tilløp til at noen ville provosere til noe annet, ble avskåret. For det første ble de avskåret ved at demonstrantene hadde et system som holdt unna, og dernest ble de avskåret ved tett, tett samarbeid mellom dem som stod for den dominerende demonstrasjonsbølgen, og politiet, som det var invitert til og lagt opp til. Man burde jo i grunnen konstatere at dette var en suksess – man burde registrere det som en suksess. Det fins situasjoner i andre land hvor det dessverre ikke har vært slik. Men det er jo helt klart at det å oppnå den suksessen gjør man vel nettopp ved den balansegangen på knivseggen, som flere i komiteen har gitt uttrykk for, og jeg oppfatter det slik at de som hadde ansvaret for dette i politiet, tok det til etterretning og fulgte det. Jeg kjenner en del til forarbeidet. Det ble lagt mye i det forarbeidet for at man skulle lykkes ved at fredelige demonstranter ikke skulle bli hindret ved provokasjoner av dem som ville noe annet. De som vil provosere, kan finnes både i vårt eget land og utenfor landets grenser. De har sin yttingsrett så lenge de ikke opptrer med hærverk og bråk. De blir isolert ved en massiv, demokratisk mobilisering og klokt samspill med politiet, uansett navn på politiets enheter. Det synes jeg vi faktisk skulle glede oss over også i denne sammenheng.

Det har det siste halvannet år vært ulike presseoppslag hvor det er reist spørsmål om det tidligere har foregått overvåking av samer på etnisk grunnlag, og om det også skjer i dag. EOS-utvalgets undersøkelser har resultert i at utvalget i 2002 har stilt spørsmål ved to registreringer av personer med samisk bakgrunn. PST ble bedt om å foreta en ny vurdering av disse registreringene. Utvalget har så langt fått tilbakemelding vedrørende én av registreringene. PST kom i dette tilfellet til at det ikke var grunnlag for å opprettholde registreringen, og den er derfor slettet. Jeg tar dette til etterretning. For øvrig viser jeg til at utvalget ikke har funnet grunnlag for å slå fast at de aktuelle registreringene var gjort på grunnlag av etnisk tilhørighet, eller at de gjaldt registrering på grunnlag av lovlig politisk virksomhet. Utvalget viser også generelt til at man i dag ikke har indikasjoner på at samisk tilhørighet eller samepolitisk aktivitet i seg selv danner grunnlag for registrering eller andre former for overvåkingsmessige tiltak.

I tilknytning til en konferanse i Alta i februar 2002 i regi av Barents Press International ble det klaget overfor EOS-utvalget på at PST hadde bedt om å få utlevert deltakerlisten i forbindelse med konferansen. I klagen anførte Norsk Journalistlag at PST ved sin handlemåte hadde overtrådt bestemmelsen i overvåkingsinstruksen § 4 annet ledd, hvorefter medlemskap i politisk eller annen lovlig organisasjon eller virksomhet ikke gir grunnlag for å innhente og registrere opplysninger. EOS-utvalget har i

denne sammenheng gitt uttrykk for en viss kritikk av PSTs handlemåte. Tjenesten har tatt utvalgets uttalelse til etterretning og har i denne forbindelse foreslått overfor Justisdepartementet at det ved utarbeidelsen av ny instruks for PST inntas en bestemmelse som klargjør rammene mv. for PSTs kontroll med tilreisende utlendinger. Dette er også et forhold som ble tatt opp av sakens ordfører. Dette vil bli fulgt opp av departementet.

Når det gjelder det generelle spørsmålet som er tatt opp av representanten Valle, er det slik at de forhold som norske politiorganer, inkludert PST, har til internasjonalt samarbeid, er underlagt en parlamentarisk kontroll. Det som ellers framgår av et overnasjonalt samarbeid med andre land, prøver vi å ivareta så godt som vi kan gjennom dette samarbeidet. Det er mitt inntrykk at mange av de samme rettspolitiske brytningene som ligger under debatten i denne sal, også gjelder andre deler av Europa – man ønsker å være bevisst på at man ikke kommer i en situasjon i forhold til Schengensamarbeidet og registreringene som fører til at man rammer dem man ikke skal ramme. Det er mitt generelle inntrykk, og jeg arbeider ut fra det.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1. (Votering, se side 3335)

S a k n r . 2

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om å be Riksrevisjonen foreta en forvaltningsrevisjon av Samferdselsdepartementets oppfølging av Stortingets vedtak og forutsetninger ved etableringen av BaneTele AS og departementets saksbehandling av statslånet til BaneTele AS, samt å foreta en gjennomgang av organisasjonsmodellen som ble valgt for styringen av BaneTele AS, tilknytningen til Jernbaneverket mv. (Innst. S. nr. 249 (2002-2003))

André Dahl (H) (ordfører for saken): Bakgrunnen for at Stortinget i dag behandler og ventelig vil vedta en instruks om at Riksrevisjonen for det første bes om å foreta en gjennomgang av Samferdselsdepartementets saksbehandling av statslånet som ble ytet i forbindelse med etableringen av BaneTele som aksjeselskap, og for det andre bes om å foreta en gjennomgang av organiseringen av selskapet og dets tilknytning til Jernbaneverket for å vurdere hvorvidt organisasjonsmodellen åpnet for uheldige beslutningsprosesser i krysningpunktet mellom selskapet og dets eier, er at kontroll- og konstitusjonskomiteen pr. brev av 23. januar i år av tidligere administrerende direktør i BaneTele, Trygve Tamburstuen, ble anmodet om å granske Samferdselsdepartementets rolle ved finansieringen av BaneTele og utviklingen av GSM-R som jernbaneprosjekt.

I all beskjedenhet og ærlighet skal det innrømmes, i hvert fall på egne vegne og kanskje på vegne av resten av komiteen også, at man relativt raskt skjønnte at det å forestå saksbehandlingen selv i denne saken ville være å forskreve seg, da forholdet mellom BaneTele og Jernbane-

verket på den ene siden og forholdet mellom departementet og BaneTele på den andre stiller strengere krav enn vanlig hva angår å ha tungen rett i munnen når det gjelder de juridiske og økonomiske problemstillingene.

Tamburstuen søker i sin anmodning om gransking av departementet å koble spørsmålene knyttet til etableringen av BaneTele med spørsmålet om utviklingen av GSM-R som prosjekt. Ut fra komiteens arbeid med saken har vi imidlertid ikke greid å finne at Stortinget ved etableringen av selskapet har uttrykt noe ønske om en slik kobling mellom stiftelsen av selskapet og utviklingen av GSM-R som jernbaneprojekt. Sistnevnte prosjekt ligger sågar også til behandling i departementet, og komiteen finner det derfor ikke naturlig å foreta kontrollvurderinger av dette prosjektet nå. Noe som imidlertid er naturlig å vurdere nærmere, er i hvilken grad Samferdselsdepartementet har opptrådt på en utilbørlig måte hva angår håndteringen og saksbehandlingen av statslånet med utgangspunkt i Stortingets vedtak og forutsetninger og hensynet til statens helhetlige interesser. Jeg vil understreke at komiteen ikke har noen indikasjoner på dette utover Tamburstuens brev, men ser det som naturlig at man ser nærmere på dette spørsmålet. Men selv om spørsmålet utpeker seg, er det ikke gitt hvem som skal forestå en slik gransking.

Jeg må ærlig innrømme at jeg personlig ved innledningen av komiteens arbeid med denne saken var sterkt i tvil om hvorvidt en anmodning om at Riksrevisjonen skulle se på dette, var det rette å gjøre. Selv om det, som presisert av Stortinget i forbindelse med behandlingen av utredningen fra Frøiland-utvalget, må anses klart at Stortinget *kan* instruere Riksrevisjonen til å påta seg et enkeltoppdrag, er det også slik at et bredt og tradisjonelt historisk flertall i praksis har lagt til grunn at det ikke skal gå inflasjon i dette, og at terskelen for oss bør være høyere enn at vi synes det er det mest lettvinte eller bruker dette partipolitisk.

Det er imidlertid to forhold som har beveget oss i denne konkrete saken. For det første er det det faktum at Stortinget ved behandlingen av Dokument nr. 3:2 for 2002-2003, Riksrevisjonens kontroll med statsrådets (departementets) forvaltning av statens interesser i selskaper, banker mv. for 2001, gav klare signaler om at andre oppgaver av mer samfunnsmessig karakter skal være ivarettatt, og at fristilling av statlig virksomhet stiller nye krav til at Stortinget skal kunne utøve en effektiv kontroll og ikke miste sine kontrollmuligheter. Fristilling av statlig virksomhet innebærer ikke at det foreligger noe ansvarsvakuum. Stortingets etterfølgende *kontroll* med disse virksomhetene blir stadig viktigere, all den tid muligheten til forutgående *styring* blir og bør bli redusert.

Det andre forholdet berører selve organisasjonsmodellen som ble valgt, med Jernbaneverket som eier av BaneTele. En nærmere vurdering av dette spørsmålet er meget interessant sett fra Stortingets side, i den grad vi kan trekke generelle konklusjoner om fordeler og ulemper ved denne måten å organisere samfunnsoppgaver på. Disse forholdene gjør i sum at det er naturlig at nettopp Riksrevisjonen gis i oppdrag å se nærmere på de forhold

som er nevnt under forslag til vedtak I og II. Som understreket av Stortinget også i forbindelse med behandlingen av Frøiland-utvalget, må det presiseres at det er opp til Riksrevisjonen på faglig grunnlag å avgjøre *hvordan* dette oppdraget skal løses.

På basis også av at Trygve Tamburstuen i skrivende stund er blitt siktet for grovt utroskap og for brudd på straffeloven § 317, skal jeg selvfølgelig være veldig varsom med å gå inn på hvilke konkrete forhold i BaneTele og Jernbaneverket som bør granskes av Riksrevisjonen. De indikasjonene på forhold som ikke tåler dagens lys som jeg som saksordfører har fått under prosessen, vil jeg selvfølgelig også avgrense mot å drøfte i denne sal og på det nåværende tidspunkt. I hvilken grad Økokrims funn eventuelt også vil kunne danne grunnlag for Riksrevisjonens granskingsarbeid og den nærmere arbeidsdelingen mellom påtalemyndighet og Riksrevisjonen, vil jeg heller ikke gå inn på.

Vårt primære ønske gjennom II i forhold til Riksrevisjonens arbeid består i en generell formulering om at eventuelle «uheldige beslutningsprosesser i Bane Tele og i krysningspunktene mellom selskapet og» Jernbaneverket avdekkes, hva disse eventuelt bestod i, hva og hvem som eventuelt forårsaket disse, og hva resultatet ble. På basis av Riksrevisjonens funn vil så Stortinget inviteres til å drøfte på generelt grunnlag i hvilken grad den valgte organisasjonsformen har åpenbare svakheter og åpner for prosesser som ikke kan sies å høre hjemme i et demokratisk samfunn, som ledd i den ordinære kontrollvirksomheten.

Jeg og komiteen ser et helt klart behov for skikkelig dyneløfting, men da på et objektivt og faglig grunnlag, og ber derfor Stortinget slutte seg til komiteens tilrådning under I og II.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2. (Votering, se side 3336)

Etter ønske fra utenrikskomiteen vil presidenten forelå at sakene nr. 3 og 4 behandles under ett – og anser det for vedtatt.

S a k n r . 3

*Debatt om utenriksministerens redegjørelse om WTO-spørsmål
(Redegjørelsen holdt i Stortingets møte 13. juni 2003)*

S a k n r . 4

Innstilling fra utenrikskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Audun Bjørlo Lysbakken og Bjørn Jacobsen om å trekke Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester (Innst. S. nr. 207 (2002-2003), jf. Dokument nr. 8:83 (2002-2003))

Presidenten: Etter ønske fra utenrikskomiteen vil presidenten foreslå at lengste taletid for innlegg av hoved-

talere fra hver partigruppe og av medlemmer av Regjeringen settes til 10 minutter og for de øvrige talere til 5 minutter.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til replikkordskifte på inntil tre replikker med svar etter innlegg av hovedtalere fra hver partigruppe og fem replikker med svar etter innlegg av medlemmer av Regjeringen.

– Dette anses vedtatt.

Gunhild Øyangen (A): Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen. Selv om det er Regjeringen som forhandler i WTO, er det viktig at Stortinget får denne muligheten til å diskutere ulike aspekter ved de pågående forhandlingene. Det er forhandlinger som berører en rekke områder som er viktige for Norge.

Jeg slutter meg til utenriksministeren når han i sin redegjørelse sier at et «forpliktende, multilateralt handelssystem er det beste virkemiddelet mot vilkårlighet, proteksjonisme og den sterkeste rett». WTO-regelverket beskytter mot diskriminering, og tvisteløsningsmekanismen sikrer etterlevelse av regelverket. Ikke minst har et slikt regelverk stor betydning for de små landene, og særlig for et lite land som Norge som ikke er medlem i EU. WTO er selvsagt heller ikke en perfekt organisasjon, men som andre internasjonale organisasjoner er den hva medlemslandene gjør den til. Og alternativet er altså den sterkeste rett.

Doha-runden har blitt kalt for utviklingsrunden, der hensynet til utviklingslandenes interesser har stått sentralt. Det er viktig at dette også gjenspeiles i sluttresultatet. Jeg tror knapt det er tenkelig at det blir noe sluttresultat uten at utviklingslandenes røst har fått betydelig gjennomslag.

Det viktigste for disse landene er at de får forbedret markedsadgang for sine varer. Norge har jo besluttet å innføre toll- og kvotefri markedsadgang for alle varer unntatt våpen fra de minst utviklede landene. Men kanskje enda viktigere: Disse landene må sikres *reell* markedsadgang for sine produkter. For det er et problem at Norge nesten ikke handler varer fra disse landene. Det må derfor gjøres mer for utviklingslandene i form av teknisk bistand for å gjøre disse landene i stand til å produsere varer som kan være konkurransedyktige i møte med de kvalitetskrav som finnes på markedet.

Det kan også være grunn til å se på andre bestemmelser som kan hindre import. Vi kan ikke i det uendelige slå oss på brystet og si at vi har åpnet for full markedsadgang fra MUL-landene dersom vi har mekanismer som effektivt hindrer denne adgangen. Jeg vil også peke på at eksportsubsidier på jordbruksvarer medfører dumpingeksport og er spesielt skadelig for utvikling av jordbruket i fattige land. Her bør det skje reelle og store framskritt i forhandlingene.

UNDP har nylig gitt ut en bok som heter «Making Global Trade Work for People», av hovedforfatter Kamal Malhotra. I boken tas det til orde for at utviklingslandene må få muligheten til å beskytte sine produkter i en fase hvor landbruket bygges opp, slik mange industri-

land, ikke minst Norge, har gjort det. Vi er kjent med at denne rapporten har blitt trukket fram som viktig i de pågående forhandlingene.

I WTO har Norge både offensive og defensive interesser. Det er nå, som tidligere, på landbruksområdet man har de største utfordringene i forhold til å nå fram til enighet. I Norge har vi, som i en rekke andre land, et sterkt ønske om å opprettholde et levedyktig landbruk, med levende bygder og spredt bosetting. Det er likevel et dilemma for oss, slik også utenriksministeren påpekte i sin redegjørelse, at dette behovet står i kontrast til kravet om økt markedsadgang fra majoriteten av WTOs medlemsland. Jeg har merket meg utenriksministerens påpekning av at vi må være forberedt på et resultat som vil kunne få betydelige konsekvenser for norsk landbruk. Jeg vil understreke at forslaget fra forhandlingsleder Harbinson var helt uakseptabelt ut fra et norsk synspunkt.

Arbeiderpartiet står fast på landbrukets betydning for matproduksjon, bosetting i distriktene og for å ivareta et levende kulturlandskap i hele landet. Vi må finne samarbeidspartnere i WTO-sammenheng som sikrer dette. I global sammenheng står EU oss nær i synet på landbrukets rolle i samfunnet og er også en tung aktør i forhandlingene.

Sammen med debatten om utenriksministerens redegjørelse behandler vi i dag et Dokument nr. 8-forslag fra representantene Bjørlo Lysbakken og Jacobsen om å trekke Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester. Stortingsflertallet bifaller ikke dette forslaget. Fra Arbeiderpartiets side er vi opptatt av å ta hensyn til utviklingslandene, og vi legger vekt på en liberalisering av handelen som vil bidra til økonomisk vekst og utvikling i de fattige landene.

Samtidig er vi opptatt av at det ikke stilles krav som undergraver effektive og gode tjenester på nøkkelsektorer som utdanning, helse, energi og vannforsyning. Vi er derfor glad for at flertallet i komiteen legg til grunn at nasjonale myndigheter fortsatt skal bestemme om tjenestene på slike områder skal være offentlige eller private.

WTO-forhandlingene favner også flere andre områder. Markedsadgang for industrivarer, inkludert fisk og fiskeprodukter, er ikke minst også et område hvor Norge har klare offensive interesser. Det er verdt å merke seg at gode resultater her også har stor betydning for distriktspolitikk, bosetting og sysselsetting.

Når det gjelder antidumping, er det åpenbart at det er behov for å få gjort noe med regelverket for å unngå at det misbrukes for å ramme import som kan utkonkurrere nasjonale produkter. I forhold til miljø, er jeg enig med Regjeringen i at vi må sikre likeverdighet mellom WTO-regelverket og multilaterale miljøavtaler. Samtidig er det viktig at miljøkrav ikke stilles på en slik måte at det blir umulig for utviklingslandene å leve opp til dem.

På området TRIPS-avtalen og folkehelse er det helt klart behov for å komme fram til enighet, slik at de aller fattigste landene kan få tilgang på legemidler til lave priser. Når vi vet at det i fjor døde hele 2,4 millioner mennesker bare sør for Sahara i Afrika av aidsrelaterte

årsaker, er det svært viktig å komme fram til enighet om hvilke sykdommer som skal omfattes av ordningen, og hvilke land som skal kunne benytte seg av den.

Jeg håper, til tross for at mange vanskelige spørsmål fortsatt gjenstår, at man på ministermøtet i Cancún i Mexico til høsten kan komme til enighet, og ikke minst at utfallet av møtet blir slik at man også reelt kan se tilbake på denne runden som utviklingsrunden. Det er også viktig at vi kan få et resultat som sikrer et fortsatt livskraftig landbruk i hele Norge. Vi ønsker Regjeringen lykke til i sluttfasen av forhandlingene og imøteser at Regjeringen konsulterer Stortingets organer om WTO-forhandlingene i tiden framover.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Bjørn Jacobsen (SV): « By og land, hand i hand » har vore eit av etterkrigstidas viktigaste politiske slagord i Noreg. Rundt omkring i verda ser vi at nettopp fordi bøndene på landsbygda har det dårleg, flyttar dei inn til byane, med forslumming osv. Eg veit at representanten Øyangen, som tidlegare landbruksminister, har god innsikt i dette. Derfor har eg lyst til å stille ho eit spørsmål.

Ein kar som heiter Stephen Byers skreiv i The Guardian 19. mai i år – han var òg forhandlingsleiar for Storbritannia i Seattle – at han tok feil, at frihandel ikkje gjev dei fattige det ein trudde frihandel kunne gje dei. Mitt spørsmål til representanten Øyangen er om ho ser dei enorme konsekvensane frihandel kan ha for bønder og småsamfunn verda rundt.

Gunhild Øyangen (A): Det er ingen som helst tvil om at den landbrukspolitikken som føres i mange rike land, med bl.a. svære eksportsubsidier og derav følgende dumpingeksport, er svært skadelig for mange fattige land. Det er det bred enighet om i Stortinget, og ikke minst er det bred enighet om det faktum i utviklingslandene.

Jeg har hatt gleden av å delta på en rekke konferanser hvor utviklingslandenes egne stemmer har blitt hørt. De er svært utålmodige i forhold til at det må skje noe med politikken i de rike landene, slik at de fattige landene får muligheter for å bygge opp sitt eget landbruk. Det er en viktig del av forhandlingene. Det kan være utfordrende for Norge. Men som jeg la vekt på, mener jeg at det særlig er eksportsubsidiene som er veldig uheldig.

Åslaug Haga (Sp): Representanten Øyangen viser til, som også utenriksministeren gjorde i sin redegjørelse, at det skal være en konflikt mellom det å opprettholde et solid norsk landbruk og det å føre en solidarisk politikk overfor utviklingslandene. Senterpartiet mener at dette er en feilslutning, at det er opplagt at dersom fattige land skal komme ut av fattigdommen, må en nettopp ha et system hvor en skjermer landbruket og lar land få ha muligheten til å produsere mat for egen befolkning.

Jeg blir litt usikker på hva som er Arbeiderpartiets holdning i denne saken. Derfor vil jeg ganske enkelt spørre representanten Øyangen: Ser hun det slik at det å

opprettholde et norsk landbruk slik vi kjenner det i dag, står i konflikt med det å føre en solidarisk politikk overfor utviklingslandene?

Gunhild Øyangen (A): Som jeg tok til orde for i mitt innlegg, kan det være et behov også for utviklingslandene for å ta i bruk skjerming i en fase hvor de bygger opp sin landbrukssektor. Men det som er hovedproblemet i dag, er at disse landene blir fullstendig utkonkurrert fordi rike land har støtte- og eksportsubsidier, slik at deres produksjon blir utkonkurrert.

Når det gjelder den norske produksjonen, er den liten, og vi er små på det internasjonale eksportmarkedet. Vi bidrar ikke i særlig stor grad til de store markedsforstyrrelsene. Men det er klart at utviklingslandene peker på at vi har skjerming og støtte som de synes er altfor høy, og som de ønsker å få gjort noe med.

Mitt anliggende er at vi må arbeide for løsninger som på den ene siden ivaretar utviklingslandenes interesser, men som også gir oss tilstrekkelig grunnlag for å sikre norske bønder tilfredsstillende inntekter og muligheter til å opprettholde en produksjon over hele landet. Jeg tror begge deler er mulig.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Det er ingen tvil om at Arbeiderpartiet og SV ser ulikt på WTO, og det har vi respekt for. Da jeg satt og lyttet til representanten Øyangens innlegg, kunne jeg imidlertid ikke la være å stusse over om det er slik at Arbeiderpartiet ikke i det hele tatt har brydd seg om å ta stilling til den internasjonale proteststorm som har vært mot WTOs politikk i mange land verden rundt. Øyangens innlegg hadde, så vidt jeg kunne få med meg, ikke en eneste kritisk innvending til WTOs politikk og måten systemet fungerer på nå, for øvrig i likhet med utenriksministerens redegjørelse.

Mitt enkle spørsmål som jeg kunne tenke meg å få svar på, blir da: Er det noen punkter der Arbeiderpartiet er mer kritisk til WTO og den nåværende WTO-agendaen enn det Regjeringen er?

Gunhild Øyangen (A): Nå er det faktisk slik at det er Regjeringen som fører disse forhandlingene, og det innebærer også at de må ta stilling til de konkrete sakene som kommer opp.

Men hvis jeg skal få lov til å si min personlige mening, har jeg vært kritisk til WTO på grunn av at en ikke har klart å ta nok hensyn til utviklingslandenes interesser over lang tid. Jeg håper derfor at vi kan få et slikt resultat denne gangen. Det forundrer meg veldig at ikke SV selv er mer opptatt av utviklingslandene, men har holdninger som tilsier at de vet bedre enn det store flertallet av utviklingsland som er med i disse forhandlingene.

Presidenten: Replikkordskiftet er dermed omme.

Finn Martin Vallersnes (H): Ikke minst for et lite land som Norge, med betydelig eksportorientert økonomi, er det vesentlig at forholdet til omverdenen preges av forutsigbarhet og forpliktende multilaterale og interna-

sjonale avtaler. Norge har derfor en særlig interesse av at handelssystemene bidrar til økonomisk stabilitet og bærekraftig, jevn vekst. Det vil være en viktig del av vår forsikring mot vilkårlig behandling, proteksjonisme og diskriminering fra verden omkring oss.

På en slik bakgrunn er WTO viktig for Norge. Det er også viktig at vi går inn i debatten om forhandlingsopplegg og resultat med en klar erkjennelse av at det neppe er noen aktuell problemstilling for Norge å melde seg ut av WTO. Det vil kun ha som konsekvens at norske tjenester og varer kan bli utestengt fra viktige eksportmarkeder, og vi vil bli fratatt muligheten for å påvirke den videre utviklingen av WTO.

WTO er særlig viktig for de små land. Norge er ett av dem. Med et slikt utgangspunkt blir det vesentlige at en oppnår best mulige løsninger innenfor det systemet som forefinnes, samtidig som en kan arbeide for å utvikle systemet og organisasjonens spilleregler i den retning en ønsker. Ettersom det forhandles over et bredt spekter av saksområder, vil vi rimeligvis aldri få full uttelling for alle våre ønsker og krav. Som jeg var inne på i forrige meningsutveksling her, kan det også ta lengre tid enn en skulle ønske. Men vurderingen av resultatet må til sjunde og sist bli om vi er fornøyd med totalen, og om vi synes den langsiktige trenden for forhandlingsopplegg og avtaler beveger seg i positiv retning. Når det er sagt, ligger det innbefattet at vi også må tåle enkelte forhandlingsutfall som går oss sterkt imot.

Den pågående forhandlingsrunden bygger på vedtakene fra ministerkonferansen i Doha i 2001. Som kjent omfatter forhandlingene handel med tjenester, landbruk, markedsadgang for industrivarer, inkludert fisk og fiskeprodukter, handel og miljø, TRIPS-avtalen og bestemmelsene om antidumping og subsidier. Det vil være en realitet at vi ikke ender opp med like gode resultater på alle disse områdene. Det avhenger selvsagt av våre egne forhandlingsposisjoner og evne, men i enda større grad styres det av de øvrige forhandlingspartene, som både er mange og store. Vi kan jo heller ikke trekke ut de delene av sluttresultatet som passer oss best. Her er ingenting avgjort før det er enighet om alt, ettersom det er totalpakken som må aksepteres.

Hensynet til en positiv utvikling i utviklingslandene er en viktig del av norsk politikk. Høyre er derfor tilfreds med at Regjeringen vektlegger utviklingsdimensjonen i WTO-arbeidet, og derved bidrar til at denne forhandlingsrunden blir et viktig ledd i kampen mot fattigdom. Fra norsk side må en forvente at det legges spesiell vekt på produkter av særlig interesse for utviklingslandene når tollreduksjoner skal vurderes. Det må også omfatte landbruksprodukter. Samtidig må en ikke forvente at de samme landene skal ha like omfattende innrømmelser på sine markeder, med andre ord såkalt positiv særbehandling. Det er også viktig å finne løsninger på hvordan utviklingsland uten egen produksjonskapasitet kan nyttiggjøre seg TRIPS-avtalens bestemmelser om tvangslisensiering.

Markedsadgang for industriprodukter, inklusiv fisk og sjømat, er en hjørnestein for norsk eksport. Det oppleg-

get som ble fremmet av formannen for forhandlingene i mai, foreslår at en generelt kutter mer i industrilandenes tollsatser enn tilsvarende for u-landene. Størrelsen på kuttene skal det så forhandles videre om. Dette kombineres med forslag om å avvikle toll på sju sektorer av spesiell eksportinteresse for u-land, herunder fisk og tekstiler. MUL-landene, de minst utviklede landene, foreslås unnatt reduksjonsforpliktelsene. Dette opplegget bør være et interessant utgangspunkt for Norge.

Innen landbruksforhandlingene er det ikke tilkommet mer avklaring siden vår forrige debatt i februar i anledning den utenrikspolitiske redegjørelsen. Høyre støtter fortsatt et opplegg hvor en på den ene siden tar hensyn til utviklingslandenes krav, og på den andre siden skaper forståelse og løsninger for å tilgodese ikke-økonomiske forhold som bosetting, kulturlandskap og miljø, samt de spesielle problemer som følger av å drive landbruk under de geografiske og klimatiske forhold vi har i Norge. Imidlertid ser det ut til at vi nettopp på dette forhandlingsområdet må være forberedt på at sluttresultatet kan bli sterkt avvikende fra våre ønsker, med de utfordringer det kan føre med seg.

Avslutningsvis: I dagene før denne debatten har det kommet en del innspill fra interessegrupper og NGOer, bl.a. om fremdriften av de såkalte «Singapore Issues». Det henspiller altså på de fire satsingsområdene som opprinnelig ble lansert på ministerkonferansen i Singapore i 1996, og som omfatter handel og investeringer, handel og konkurransepolitikk, forenkling av handelsprosedyrer og åpenhet i offentlige innkjøp. I Doha var flere u-land sterkt imot at det skulle forhandles på disse områdene, og særlig om investeringer og konkurranse. Kompromisset ble som kjent at en skulle forhandle på alle fire felt, men at en på møtet i Cancún skal bestemme hvordan dette skal gjøres.

Under en klar forutsetning om at en også på disse områdene må ta høyde for utviklingslandenes spesielle behov, mener Høyre det er viktig for Norge å få multilaterale regler også på disse feltene som ledd i arbeidet med å styrke og videreutvikle stabile rammebetingelser for internasjonal handel. Dette kan illustreres f.eks. av at det i dag er inngått over 1 800 bilaterale investeringsavtaler, hovedsakelig mellom OECD-land og utviklingsland. Behovet for et multilateralt regelverk synes derfor klart å være til stede.

Regjeringens arbeid med WTO-forhandlingene synes å bli godt gjennomført og vel fundert på de grunnprinsippene Stortinget har sluttet seg til, selv om det på mange områder tar lang tid å få fremdrift. På dette grunnlaget gir Høyre full støtte til det videre arbeidet.

E i r i n F a l d e t hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Bjørn Jacobsen (SV): Bortfallet av eksportsubsidiar i rike land, som då skulle føre til at land i sør lettare skulle komme inn på vår marknad, har vore diskutert av fleire

her. Og det er klart at frå SV si side er vi villige til å diskutere korleis innretninga på eksportrutinane skal vere.

Men så til mitt spørsmål til representanten Vallersnes. Problemet i mange land i sør er at ein bruker den beste jorda til eksportlandbruk, sånn at dei faktisk i enkelte tilfelle opplever at deira eiga befolkning ikkje har det daglege brødet. Ser Vallersnes problemet her, at om marknaden skal ordne opp på den måten, fører det faktisk til svolt i enkelte land?

Finn Martin Vallersnes (H): Jeg tror det er viktig for u-landene, som det er for Norge, at det i bunnen av landbrukspolitikken ligger et behov for å være selvberget på landbruksprodukter, altså for å brødfø egen befolkning. Og der kan man ha andre forutsetninger i sørlige land enn under våre himmelstrøk.

Representanten Jacobsen var inne på eksportsubsidiene. Vi har tatt med det i vårt opprinnelige forhandlingsutspill fra norsk side. Men vi kjenner til at det er vektlagt ulikt av de andre forhandlingspartene. Jeg ser helt klart at eksportsubsidiene har en veldig uheldig innflytelse på u-landenes mulighet for å bli selvproduserende til eget forbruk, og jeg tror det er ganske bred enighet om det spørsmålet.

Åslaug Haga (Sp): Landbruk er et av de vanskelige spørsmålene i disse forhandlingene. I Høyres program står det følgende:

«Landbrukspolitikken må utformes slik at den samlede støtten til landbruket kan reduseres. For å sikre forbrukerne lavere matvarepriser mener Høyre at importvernet og markedsreguleringen bør nedtrappes.»

Det er interessant i forhold til de forhandlingene som vi er inne i. Høyres programformulering utpeker i hvert fall en meget klar retning, uten å være klar på hvor langt man skal gå, og det er det jeg ønsker å uteske videre. I forhandlingene i WTO finnes det nemlig et spekter av holdninger til landbruket, fra de norske posisjonene via EUs posisjoner og til holdningene til de store landbruks-eksporterende landene.

Mitt spørsmål til representanten Vallersnes er da: Hvor på dette spekteret av synspunkter vil han plassere Høyres programformulering?

Finn Martin Vallersnes (H): Ja, det er en klar forståelse i Høyre for at u-landspolitikken dels er bistandspolitikk, men det er ikke minst også handelspolitikk, og det har da representanten Haga meget korrekt referert fra Høyres program.

Det er klart at når det gjelder spørsmålet som stilles, er én ting hva man kan oppnå på kort sikt, en annen ting er hvor mye man kan oppnå på lang sikt. Men man kan ta en indikasjon ut fra Norges forhandlingsutspill på dette området, som gikk på at tollsatser kunne reduseres 36 pst. i gjennomsnitt, minst 10 pst. pr. tollinje, den interne landbruksstøtten 20 pst. for produkter til hjemmemarkedet og 60 pst. for produkter som eksporteres, og eksportstøtten i første omgang 60 pst. Det er et utgangs-

punkt, og så vil man jo da se om det er mulig å videreutvikle det.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Det har gjentatte ganger vært sagt både i redegjørelsen og i tidligere debatter vi har hatt her i Stortinget angående tjenesteforhandlingene i WTO, at Norges krav reflekterer viktige norske eksportinteresser. Det er jo ikke så rart, og vi må anta at også andre lands utgangspunkt før ministerkonferansen og i de ulike forhandlingene først og fremst reflekterer de enkelte lands eksportinteresser. Vi har sett gjennom de lekkasjer som er blitt kjent når det gjelder Norges krav i GATS-forhandlingene f.eks., at Norge har anmodet om liberalisering i telesektoren i Bangladesh, der Telenor er sterkt inne, og i oljetjenester i Angola, der Statoil er sterkt inne.

Hvordan ser representanten Vallersnes for seg at man skal klare å lage en utviklingsagenda og sette utviklings-spørsmål først, hvis hvert enkelt av alle medlemslandene i WTO i forhandlingene skal legge fram krav som først og fremst er basert på egne eksportinteresser?

Finn Martin Vallersnes (H): Jeg mener jo at det at tjenesteforhandlingene er inkludert i WTO-forhandlingene, er av betydning ikke bare for oss, men også for u-landene. Det må jo ligge til grunn her som ellers, at vi må tilgodese det som er vårt eget lands primære behov. Ellers skal det bli vanskelig å få solgt dette produktet på hjemmebane. Vi er jo tross alt satt til i første omgang å forvalte vårt eget lands interesser, men det kan etter vår oppfatning godt kombineres med at en legger inn en bevisst holdning til å ivareta også u-landenes interesser. Hvor de interessene ligger, vil en ikke minst kunne få et inntrykk av i det store spekteret av bilaterale forhandlinger som foregår, og som gir oss en tilbakemelding om hvor vi kan tilby u-landene løsninger som er til deres beste også.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

Morten Høglund (FrP): Utenriksministerens redegjørelse var en grundig presentasjon av de fleste store utfordringer Norge og WTO vil møte, ikke minst under ministermøtet i Cancún i september. Bare av den debatten vi har hatt hittil her i dag, skjønner vi jo at hindrene og tersklene som skal overstiges før man kommer i mål, er mange, når vi i et såpass homogent og lite land som vårt har så store problemer med å komme frem til noe som kan ligne på noen felles standpunkter.

Den 28. mars i år hadde vi en interpellasjonsdebatt omkring landbruk og WTO, og den debatten var veldig mye preget av hva WTO vil kunne bety for norsk landbruk, det som utenriksministeren omtaler som defensive interesser, og samtidig har Norge andre mer offensive interesser. Jeg mener det er helt korrekt å avklare hva som er ens interesser, og så kjempe for disse. Men jeg tillater meg å sette spørsmålstegn ved om det som såkalt er våre interesser, virkelig er interessene til det norske folk.

Utenriksministeren argumenterer godt for viktigheten av WTO og et felles regelverk som sikrer oss mot f.eks. antidumpingtiltak. Fremskritt i WTO-prosessen er derfor i vår egen interesse, og fremskritt i Doha-runden handler veldig mye om landbruk og veldig mye om utviklingsland. Hvis Norge skal definere sine interesser til å være noe helt annet enn det som er utviklingslandenes interesser på det mest sensitive området, er vi kanskje ute av kurs. En annen ting er at vi selvsagt også vil hevde at avregulering og liberalisering av landbrukssektoren i aller høyeste grad er av interesse for det store flertall av Norges befolkning.

Nå hevder mange at norske landbruksubsidier ikke er så ille. De inneholder bl.a. ikke stor grad av eksportsubsidier. Det er sikkert mulig og kanskje også matnyttig å føre en slik debatt, men skal vi få fremgang i denne utviklingsrunden i WTO, handler det om å skjære igjennom, gjerne gå foran og vise andre vestlige land at Norge vil kutte i subsidier, vi vil åpne opp for import i større grad enn i dag, vi vil ta innover oss at den vestlige verdens samlede landbrukspolitik undergraver forsøkene på å nå FN's tusenårs mål og undergraver den pågående WTO-prosessen. I stedet velger vi som best vi kan, å ha som hovedmål at ting bør være som de er. Andre får ta belastningen med å endre seg. Her vil jeg fremføre et par sitater fra interpellasjonsdebatten 28. mars. Utenriksminister Jan Petersen sa da:

«Det er en grunnleggende målsetting fra norsk side at WTO-regelverket fortsatt må gi oss et handlingsrom for å føre en nasjonal landbrukspolitik.»

Statsråd Lars Sponheim sa i samme debatt:

«Til slutt foreslås en avvikling av eksportsubsidiene. Selv om jeg er innforstått med at mye taler for at slike støtteformer forbyr på litt lengre sikt, vil jeg understreke at dette forslaget særlig vil ramme norsk næringsmiddelindustri og en allerede hardt presset mjølke-sektor.»

Så interessene er her klart slått fast.

Norge gjør ellers i internasjonale sammenhenger et stort nummer av å være de fremste av de fremste i å ivareta gode utviklingsmål, men ikke her. Og vi er i mange sammenhenger villige til å finne alliansepartnere som vi kan jobbe godt sammen med, men her slås vi i hardtkorn med de mest konservative og ortodokse, som Sveits, Japan og EU. Jeg vil igjen vise til statsråd Sponheims innlegg i interpellasjonsdebatten.

Så kan man si at u-landsgruppen er splittet. Ja, det er meningsforskjeller også der, men man kan ikke dekke over det faktum at de fleste utviklingsland, for ikke å si så godt som alle, er svært opptatt av endringer i de vestlige lands landbrukspolitik.

Presidenten i Burkina Faso sa i forrige uke på et WTO-møte i Genève, at i 2001 gav de rike land seks ganger så mye subsidier til bøndene som de gav til u-hjelp. Han prøvde å få forståelse for at det er håpløst å gi med den ene hånden og ta så mye mer med den andre. EU og USA er verstinger og de store bøllene i denne sammenhengen, uten tvil. For eksempel er EUs subsidiering av sukker en studie i galskap. Lite vil bli gjort, og lite kan

dessverre løses før disse aktørene kommer til reelle erkjennelser. USA er positive i ord, men har mye å gjøre på hjemmebane før de kan sies å være utviklingslandenes venn. EU er verken positive i ord eller i handling. De har lagt seg flate for interessene til økonomisk sterke bondeorganisasjoner og lar seg presse, stikk i strid med egne forbrukeres interesser.

Subsidier er en ond sirkel som det er vanskelig å komme ut av. Generelt kan vi si at i tillegg til å koste mye penger, fører subsidier totalt sett til overproduksjon og undergraver prisene på råvarer på verdensmarkedet. Dette reduserer inntektsmulighetene for bønder i fattige land.

Det siste tilskuddet på stammen i kampen mot en friere verdenshandel er alliansen mellom landbruksorganisasjonene og andre antiglobaliseringsforkjempere. Sist uke fikk noen av oss gleden av å bli invitert på frokost utenfor Stortinget. Frokosten var meget bra, budskapet var noe blandet. Budskapet, slik jeg oppfattet det, var at internasjonal handel ikke tjener u-landenes interesser. Kjøper vi den påstanden, kan vi fortsette å argumentere med at norsk proteksjonisme faktisk er en solidaritetshandling med verdens fattige, i tillegg til å være en gavepakke til norske forbrukere. Denne formen for argumentasjon er å snu verden helt på hodet. Da tar man ikke innover seg hva som er grunnlaget for vekst og virkelig fattigdomsbekjempelse.

Slik Fremskrittspartiet oppfatter det, er det behov for å dvele litt ved hva som er våre interesser, hva som bør være vår strategi. Jeg har respekt for at flertallet i denne sal er godt innforstått med den strategien man har lagt seg på. Men vi vil for vår del understreke at vi mener at det som oppfattes som våre defensive interesser, burde ha vært omdefinert på en helt annen måte, og andre alliansepartnere burde ha vært funnet enn dem man i dag har.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Bjørn Jacobsen (SV): Eksportsubsidiar er resultat av overproduksjon internt i eit land. Så gir ein då subsidiar for å få produkta ut av marknaden, for at produksjonen i landet ikkje skal kollapse fullstendig. Dette med marknadsregulering er noko som norske bønder har vore veldig flinke til å ta seg av i Noreg. Norske bønder er flinke til å marknadsregulere. Det har eigentleg kosta oss lite.

Men kva er då alternativet til eksportsubsidiar? Det er eit landbruk som er mindre industrialisert og mindre avhengig av frihandel og marknad. Er Framstegspartiet villig til å vere med på å leggje om landbruket, slik at det blir meir basert på å gje sysselsetjing i staden for overproduksjon?

Morten Høglund (FrP): Det er med interesse man registrerer at SV står som en varm forsvarer av nettopp eksportsubsidier. Jeg trodde det var noe vi i stor grad kunne enes om var en uting og burde avvikles.

Jeg deler ikke premissene i Jacobsens resonnement. Verden er ikke slik at man må velge på den måten. Vi

ønsker selvfølgelig en helt annen form for landbrukspolitikk, hvor subsidier avvikles i mye større grad og næringen får den frihet den fortjener. Det betyr en endring i norsk landbruksproduksjon – selvfølgelig innser vi det – med mye større bruk og færre aktive bønder. Vi håper på samme areal, og at resultatet matproduksjonsmessig kan opprettholdes.

Men begrepet eksportsubsidier er i min verden ikke noe vi bør være bekjent av å støtte. Er det noe u-landene virkelig setter fingeren på, og som man er enig om er et problem, er det nettopp at eksportsubsidiene er et onde.

Åslaug Haga (Sp): Fremskrittspartiet ønsker en friest mulig verdenshandel. Vi har sett at en friere verdenshandel riktignok har ført til at en god del mennesker har kommet ut av fattigdommen, men det er også et faktum at de fattigste er blitt fattigere i den rike delen av verden, og også at de fattigste i den fattige delen av verden er blitt fattigere.

Men Fremskrittspartiet ønsker altså en friest mulig verdenshandel til tross for dette. Fremskrittspartiet er heller ingen forkjemper for bistand for å få land ut av fattigdommen. Mitt spørsmål blir da: Mener Fremskrittspartiet at det er helt kurant at verdens fattige blir fattigere, eller mener man faktisk til tross for alle de erfaringene man har, at en friest mulig verdenshandel er det som ville fått de fattigste ut av fattigdommen?

Morten Høglund (FrP): Nå kjemper vi for en friere verdenshandel for å få til resultater. Vi er ikke der i dag at vi har den frie verdenshandelen som representanten sier.

Samtidig føler jeg at de resonnementene som trekkes frem her, er fullstendig gale. Etter at man åpnet opp i Kina, er 300 millioner kinesere løftet ut av fattigdom. De land som har åpnet sin handel, som har deregulert, innført demokrati, respekt for menneskeretter, er generelt rikere og har en befolkning som er mindre fattig enn land som ikke har gjort det.

Dette er også fakta i forhold til det vi her diskuterer, så premissene i spørsmålet er riv ruskende gale. Derfor blir kampen mot fattigdom også kampen for en friere verdenshandel. All historisk forskning viser at det er realitetene.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Representanten Høglund er svært selvsikker i sin gjennomgang av resultatene i internasjonal forskning. Mange vil vel kanskje hevde at Kina under de årene man bygde opp sin velstand, var et land som praktiserte en langt mindre åpen økonomi enn det WTO i dag anbefaler.

Det var ikke det jeg egentlig ønsket å snakke om. Fremskrittspartiet er et parti som i tiltagende grad har vist vilje til både å beskytte norsk næringsliv og til en viss grad også å subsidiere norsk næringsliv når partiet mener at det er nødvendig. Men landbruksnæringen er tydeligvis unntatt fra denne nye politikken og skal eksponeres mest mulig for fri konkurranse på verdensmarkedet. Jeg må da anta at representanten Høglunds alternativ

er at Norge skal kjøpe mest mulig av sin mat på verdensmarkedet, og at denne resepten også må gjelde andre land som er i den situasjon at man har et landbruk som ikke er konkurransedyktig.

Hvordan vil Høglund da sikre en stabil matvareforsyning for hele verdens befolkning, hvis landbruket skal legges ned og avskaffes i alle de landene som i dag ikke er i stand til å konkurrere på verdensmarkedet?

Morten Høglund (FrP): Jeg tror ikke representanten Bjørlo Lysbakken og jeg er veldig uenige om beskrivelsen av Kina.

Så til Fremskrittspartiet og subsidier: Vi har i alle fall aldri gått så langt at vi har bedt om at Norge skal kjempe i WTO for å få gjennomslag for særnorske subsidier. Subsidier er heller ikke en viktig bestanddel i Fremskrittspartiets politikk på det området.

Beklager, president, nå glapp det siste. Jeg tror jeg får komme tilbake til det.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

Bjørn Jacobsen (SV): Det er lett å vere einig i utanriksministerens innleiing i utgreiinga, at eit handelssystem skal bidra til «vekst, stabilitet og bærekraftig utvikling». Det heiter til og med vidare at det skal vere «virke-middelet mot vilkårlighet, proteksjonisme og den sterkestes rett» i verdshandelen. Dette er omgrep i innleiinga som det er veldig lett for SV å vere einig i.

Men kva ligg det i dette? Det er det som er litt spennande, for ser vi på situasjonen i forhold til frihandel, ser vi at norske arbeidsplassar er trua, nettopp fordi det er fullt mogleg å føre norske råvarer frå norskysten til Kina og føre dei tilbake igjen og selje dei på den europeiske marknaden, nettopp fordi vi har så låg energipris. Det viktigaste grunnlaget for den frihandelen som dei største liberalistane vil ha, er jo at energiprisen er så låg. Det er det som gjer det mogleg å kjøre så mykje frihandel, og då er det kanskje miljøet som lid aller mest.

Dreg vi så til Kina, som Fiskeribladet har gjort, vil vi sjå at situasjonen der er slik at Fiskeribladet beskriv Kina-industrien som reint slaveri. Då snakkar vi om lønningar på 4–5 kr dagen, vi snakkar om sju arbeidsdagar i veka, om tolv timars arbeidsdag og om arbeidsstandardar som vi aldri ville ha stått ved i Noreg. Ein kan ikkje berre kjøre i gang med frihandel.

Vi ser at det nesten ikkje skal vere arbeidsfolk igjen i Noreg, fordi vi flyttar ut arbeidsplass etter arbeidsplass. Dreg ein rundt og snakkar litt med næringskonsulentar i norske kommunar, listar dei opp ei mengd prosjekt der dei ikkje fekk støtte frå SND. I dei fleste tilfella kan ein seie til dei at dei kan leggje til eitt argument, at det ikkje var feil fylke, men feil land søknaden blei sendt frå. Hadde han blitt sendt frå eit anna land, hadde dei fått støtte via SND. Det er også ei form for subsidiering. Det er klart at Noreg har brukt dette som ein aktiv del av industripolitikken sin. Denne regjeringa brukar dette aktivt for å flytte ut arbeidsplassar.

Ser vi på dette med eksportsubsidiar, som har blitt diskutert tidlegare i dag, er det klart at dei i størst mogleg grad bør bort. Men då må vi fjerne årsaka, som sjølvsgatt er overproduksjon. Då må vi begynne å produsere matvarer på eit meir effektivt vis – eg skal ikkje bruke ordet økologisk. Eg har stilt landbruksministeren fleire spørsmål: Kunne f.eks. dei som har dyr i Noreg, få beiterett? Det er faktisk slik i Noreg i dag at det ikkje alltid er dei som har dyr, som har beiterett. Denne regjeringa er meir oppteken av å skaffe store fritidseigedomar til ein del folk enn å gje dei som har dyr, beiterett, slik at vi kunne utnytte dei naturressursane som finst i Noreg. Vi har ikkje berre ein rett til å drive landet, vi har også ei plikt på oss til å utnytte dette landet. Den plikta ligg i å føre vidare ein arv som tidlegare generasjonar har gjeve oss, men også å leggje om landbruket slik at vi utnyttar dei ressursane vi har, og ikkje nødvendigvis produserer på importert kraftfôr, på kunstgjødsl som er laga på ein veldig energikrevjande måte. Denne politikken ventar vi enno på at Regjeringa skal klare å få til på nasjonalt nivå.

Når vi har gjort Noreg til eit land der bønder tener rimeleg bra – som dei for så vidt gjer i dag òg, men dei er trua – og produksjonen foregår på rimeleg berekraftig nivå, kan vi sleppe laus og seie kven vi vil handle med. Men kvart enkelt land må ha ei grunnleggjande moglegheit til å verne sin eigen produksjon, anten det er for å skaffe befolkninga mat eller det er ut frå plikta til å take vare på dei naturgjevne ressursane som ligg der. Dette er gode verdikonservative ord – proteksjonisme, verne. Det burde i alle fall ikkje vere noko nytt for verdikonservative. Dette er ting vi har med oss som ein del av grunnlaget for politikken vår.

Går vi f.eks. til land i sør, som El Salvador, som eg besøkte i vinter, har nesten alle parti i partiprogrammet, faktisk ganske langt oppe, eit lite punkt som heiter «stopp innføring av kalvegødt». Eg skal ikkje bruke ordet kalvegødt, men pulvermjølk. Det er ikkje berre i form av eksportsubsidiar ein får sendt ut overproduksjon frå eigen marknad, men mjølk kan sendast verda rundt som pulvermjølk. Dette ser salvadoranske politikarar. Det blir ingenting igjen for dei som skal prøve å drive ein liten mjølkeproduksjon i El Salvador. Dette er ikkje noko nytt. Dette er noko som bønder over heile verda opplever. Samtidig ser vi at det er ein samanheng mellom kva norske industriarbeidarar opplever, som truast med å miste jobbane sine, og kva industriarbeidarar elles i verda opplever. Denne samanhengen er viktigare enn at ein pressar fram WTO-forhandlingane så fort at desse såkalla irreversible endringane kjem i gang.

Kva bør så utanriksministeren få med seg av anbefalingar om kva Noreg bør gjere på WTO-ministermøtet i Cancún i Mexico til hausten? Først og fremst den erfaringa som det har vore snakka om før i dag, om at frihandel hemmar utviklinga i dei fattigaste landa. Det begynner no å bli rimeleg godt dokumentert at rein frihandel – det at eit land slepp seg heilt laus og opnar opp – skapar meir fattigdom. Vi bør heller, med den store bistandsmoglegheita vi har, vere bekymra over at vi faktisk i enkelte tilfelle kan risikere at bistanden vår går

med til å bøte på konsekvensane av auka frihandel. Det er rimeleg godt dokumentert frå fleire hald at dei fleste landa oppnår vekst ved å sleppe laus etter kvart som dei er i stand til det, og etter kvart som dei har fått bygd opp litt industri, akkurat som vi har gjort i Noreg. Telenor er no i stand til å vere ute på heile verdsmarknaden, men det var Noreg som bygde opp Televerket gjennom mange år. Denne utviklingsspiralen må også andre land, ikkje minst dei i sør, få moglegheit og tid på seg til å gå gjennom.

WTO-avtalen byggjer nærmast på prinsippet om at det er lettare å få tilgjeving enn tillating. Prossessar blir kjørte og vedtak blir fatta utan noka særleg deltaking frå folk flest i dei ulike landa. Her bør Noreg fremje krav om at det skal vere moglegheit for fleksibilitet – moglegheit for å angre må vere til stades i avtalen, av omsyn både til kommande generasjonar og til enkeltlanda. Det finst ikkje noko meir udemokratisk enn ting som er irreversible. Vi skal hugse på at det er med forskjellige utgangspunkt dei ulike landa går inn i dette. Vi veit at enkelte land i sør kanskje ikkje eingong har råd til å ha forhandlarar eller ekspertar til stades. I Noreg har vi ressursar til tusen, mens mange andre land kanskje ikkje eingong har råd til å sende meir enn tre–fire rådgjevarar for i det heile å klare å følgje forhandlingane. Vi kan ikkje presse dette gjennom i det tempoet forhandlingane no foregår. Cancún-møtet må gje landa i sør og regjeringane der politisk handlingsrom til å utforme ein politikk som kan føre dei ut av fattigdommen. Det bør vi gje dei tid til. Så hurtig som utvidinga av dagsordenen og kva WTO skal omfatte, skjer no, får dei ikkje tid til å områ seg. Derfor er det no tid for å evaluere og tenkje seg om, meir enn å haste vidare med auka frihandel. Når vi diskuterer bistand her i huset, går det på sivilt samfunn og på folkestyre, og vi prøver så godt vi kan å leite etter gode ting som vi kan vere med og støtte opp om. Det skal vi også gjere på handelsområdet. Vi må ikkje lage handelsavtalar som dei som kjem etter oss, vil fordømme som eit dårleg globalt styresett, som Noreg har vore med og bidrege til.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Morten Høglund (FrP): Jeg skal i denne replikken også prøve å besvare det spørsmålet fra representanten Bjørlo Lysbakken som glapp for meg i stad .

Er ikke SV enig i at alle land ikke kan produsere alt? Hele ideen om handel ser ut til å være forsvunnet for SV. Det er klart at ut fra en sosialistisk, planøkonomisk tenkning er det kanskje logisk. Men det er slik at kolonilandene, etter at de ble frie fra f.eks. Storbritannia, startet å produsere alle slags varer. De lånte og fikk gjeld i massevis, i stedet for å importere det de ikke så lett kunne produsere selv. De fikk heller ikke eksportert, fordi handelshindringer stoppet det.

Er det ikke en fordel at vi konsentrerer oss om det vi er gode på, og lar andre produsere det de er gode på? Slik sett kan vi alle tjene på det, og verden kan bli et bedre sted å bo. Det er noe av grunnlaget for vekst.

Bjørn Jacobsen (SV): Handel er positivt, handel gjev vekst – ingen tvil om det! Slik har det alltid vore. I tillegg gjev handel massevis av personleg utbytte, kulturutbytte osv.

Men tar ein f.eks. eit felt der vi er store, der vi er gigantar, nemleg fisk, er det klart at eit av problema er marknadstilgangen. Men det største problemet innafør fiskeria no er kanskje overproduksjon. Dei er delvis subsidierte, også, men vi skal ikkje ta den lange historia. Den største utfordringa for norsk fiskeri og norsk fiskeindustri er faktisk å få til meir vidareforedling. Det er klart at Noreg skal vere leverandør av verdas beste mat frå dei store havområda våre, og det er klart at vi er heilt avhengige av at nokon vil kjøpe han, og vi skal kjøpe andre varer tilbake. Om eg har uttalt meg som om vi var imot handel, var det slett ikkje meininga. Men det er klart det skal vere handel som også er regulert. Vi kan ikkje la marknaden gjere det. Handel er altfor viktig til å bli overlata til den frie marknaden.

Gunhild Øyangen (A): Representanten Jacobsen er en varm forsvarer av proteksjonisme, i hvert fall framstod det slik i hans innlegg. Det innlegget lignet veldig lite på de innlegg jeg har hørt fra svært mange representanter fra utviklingsland.

Nå er det slik at en del av disse utviklingslandene tar til orde for at de trenger sikkerhetsklausuler ved en friere handel med matvarer. Men et stort flertall er svært opp-tatt av at de må få bedre adgang til de rike landenes markeder. Er det slik at SV mener at utviklingslandene ikke forstår sitt eget beste i den saken, og at SV forstår mye bedre hva utviklingslandene tjener på? Finnes det overhodet noe element i norsk landbrukspolitikk, slik SV ser det, som kan være uheldig for utviklingsland, eller tar utviklingslandene fullstendig feil på punkt etter punkt når de kritiserer sider ved vår landbrukspolitikk?

Bjørn Jacobsen (SV): Biff frå Botswana eller roser frå Kenya – eg kunne ha laga lista veldig lang – har eigentleg ingenting på den norske marknaden å gjere. Det store problemet er å få til handel mellom landa i sør, det er den handelen som vil utvikle seg såpass sakte og såpass forsiktig at det faktisk vil gje vekst i sør. Men eg tek absolutt til meg det Øyangen seier: Har vi i SV stelt oss på ein så høg pidestall at vi til og med veit betre enn utviklingslanda sjølve kva som er deira beste? Det er eg klar over er ei utfordring, men eg trur at på sikt vil u-landa vere tente med at vi i nord også held oppe ein landbruksproduksjon som er bygd på dei naturgjevne ressursane vi har, nettopp for å bevare samfunnet vårt, nettopp av omsyn til den multifunksjonelle delen av landbruket. Det er klart at etter kvart vil dei også få bygd det ut endå meir, og vil sjølvsagt, der det er naturleg, også kunne delta på verdsmarknaden med sine «cash crops», men det må vere på ein slik måte at inntektene faktisk går tilbake til folk som bur i landa. I mange tilfelle er det utanlandske selskap ...

Presidenten: Tiden er omme.

Bjørn Jacobsen (SV): Så streng presidenten er!

Julie Christiansen (H): Representanten Jacobsens innlegg gjenspeilte en svært skeptisk holdning til frihandel, markedsøkonomi og friere markedsadgang. Men som representanten sikkert er klar over, er Norge et eksporterende land, og ikke minst er mange av arbeidsplassene i representantens eget hjemfylke, Møre og Romsdal, direkte avhengige av bedre markedsadgang.

På hvilke næringsområder, om noen, mener SV at Norge har offensive interesser? Og ser ikke representanten at det må være gjensidighet i et internasjonalt handelssystem? Hvis vi krever å få adgang for vår fisk på internasjonale markeder, må vi også akseptere at andre land krever adgang til våre markeder.

Bjørn Jacobsen (SV): Eg synest eg i mine vurderingar når det gjeld markedsøkonomien, også har trekt fram ein god del gode, gamle konservative dydar som det absolutt er verdt å ta vare på, og som inneheld mykje anstendighet. For det er eigentleg det det dreier seg om. Vi skal ikkje no lage ordningar som bind opp dei fattige landa år etter år.

Så kvar har vi offensive interesser? Vi har det sjølvsagt når det gjeld møblar, fisk og aluminium – vi har det når det gjeld alle dei viktige eksportnæringane som vi har i Møre og Romsdal. Det er klart at vi også skal jobbe for dei, men det skal vere innafør rammer som gjer det mogleg for andre land også å komme seg opp.

Eg må jo seie at vi har ikkje problem med markedsadgangen t.d. i Møre og Romsdal. Problemet der er at vi har ei regjering som hittil ikkje har gjort noko verken med renta eller med kronekursen. Denne salen har rett og slett sendt den politiske moglegheita vi hadde for å styre renta, ned til Noregs Bank. Det har vore problemet for Møre og Romsdal.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Lars Rise (KrF) (ordfører for sak nr. 4): Jeg takker utenriksministeren for en god og grundig redegjørelse om Verdens Handelsorganisasjon, WTO. Redegjørelsen viser at ministerkonferansen i Cancún vil bli viktigere og mer omfattende enn det som var tenkt på forhånd. Temaene og forhandlingsområdene er mange og vanskelige, og det er derfor positivt at Stortinget får anledning til å diskutere de aktuelle sakene på forhånd.

I en stadig mer globalisert verden angår verdenshandel oss alle. For at globaliseringen og verdenshandelen skal gi muligheter til alle, trenger vi spilleregler som sikrer at alle får ta del i godene, og at velferden blir rettferdig fordelt. WTO har et folkerettslig bindende regelverk, et tvisteløsningssystem og et forum for forhandlinger mellom aktørene. Dette sikrer et mer forpliktende, forutsigbart og rettferdig internasjonalt økonomisk samarbeid. Kristelig Folkeparti er derfor enig med utenriksministeren i at Norge ikke bør melde seg ut av WTO, selv om det kan foreligge forhandlingsresultater som ikke alltid gir det best mulige utfallet for Norge og norske bedrifter.

Kristelig Folkeparti har ingen overdreven tro på de frie markedskreftene. Vi tror at de økonomiske kreftene må holdes i sjakk, og at en globalisert verden uten kjøre-regler bare vil tjene de sterkeste. Nei, det vi trenger, er en bedre styring av den internasjonale handelen. De internasjonale finansinstitusjonene og det globale markedet må fungere best mulig og være mest mulig rettferdig.

Kristelig Folkeparti ser ikke internasjonal handel som en automatisk trussel mot utvikling, arbeidsplasser eller miljø. Internasjonal handel er viktig for Norge og norsk industri. En økt og mer rettferdig verdenshandel har også et potensial til å bedre utviklingslandenes økonomiske situasjon. Om man ser på inntekt, har handel et mye bedre potensial for utviklingsland enn bare bistand og gjeldslette. Jeg vil nevne for Bjørn Jacobsen at president Museveni av Uganda selv har sagt at Afrika trenger utviklingshjelp like mye som gjeldslette for å bli løst fra den smertelige gjeldsbyrden. Men med bistand og gjeldslette når en bare et steg på veien. Det Afrika ber om, er muligheter til å konkurrere og til å selge varer på Vestens markeder. Museveni sammenfatter det slik: Vi ønsker å handle oss ut av fattigdommen.

At handel kan spille en positiv rolle for utvikling, betyr ikke at alle utviklingsland automatisk skal åpne opp sine markeder for internasjonal konkurranse og fri handel. Det internasjonale handelsregimet må være asymmetrisk med spesialordninger for utviklingsland, særlig de minst utviklede. Erfaring viser at det er gode grunner for å tillate at utviklingsland i ulik grad får beskytte sine hjemmemarkeder. Utviklingen av verdenshandelen siden 1945 viser at et fritt globalt marked kan svikte de fattigste, og at total frihandel sjelden bringer det ønskede utfallet. Det er oftere slik at utviklingsland som med suksess har ekspandert sin økonomi, er de som har vært forberedt på å gi egen industri beskyttelse mens de oppnår styrke og gir samfunnet tid nok til å utvikle varierte produkter. Med en slik overgangsfase kan de skape sterke industrier og forretninger som kan konkurrere på like vilkår i det globale markedet, uten behov for å fortsette beskyttelsen av egen industri. Taiwan og Sør-Korea er gode illustrasjoner på dette. De bygde sin internasjonale handel på et fundament av nasjonale subsidier og sterk investering i infrastruktur og ferdigheter, samtidig som de vernet seg mot konkurranse fra utenlandske selskaper.

Det internasjonale handelsregimet bør derfor gi utviklingsland markedsadgang og være mer åpent for differensierte produkter, særlig innen tekstil, råvarer og landbruk. Samtidig må utviklingsland i en overgangsfase få politiske vilkår og fleksibilitet nok til å skape egen industri og institusjoner. Verdensbanken har regnet ut at om en reformer de internasjonale handelsreglene, kan det bringe 300 millioner mennesker ut av fattigdom. Vi trenger reform, for reglene for internasjonal handel i dag går mot de fattigste landenes interesser.

Det er også viktig å peke på at handel påvirker sosial utvikling ved å bidra til økonomisk vekst, men at det ikke er noen automatisk kobling mellom økonomisk vekst og sosial utvikling. Skal en få til det, trengs sosiale investeringer og godt styresett.

Internasjonal handel utfordrer oss, fordi det har stor innvirkning på nasjonal politikk, f.eks. landbrukspolitikken. Slik kan våre ønsker for de nasjonale prioriteringene komme i konflikt med de behov mange utviklingsland har. Som utenriksministeren sa i sin redegjørelse, vil landbruk være et av de vanskeligste områdene i forhandlingene i Cancún. Her blir utfordringen å komme fram til bedre markedsadgang for land som er avhengige av eksport av landbruksprodukter, samtidig som mindre konkurransedyktige land fremdeles må få beskytte egen landbruksproduksjon med støttenivå og tollvern. Når det gjelder markedsadgang, er det først og fremst USA, EU og Japan som krever lavere tollsatser. For Norge er det sentralt å få beholde tollsatser som er høye nok til å kunne opprettholde en levedyktig landbrukssektor.

Norge er med sin utviklingspolitikk med på å fremme utvikling i de fattigste land, men om vi skal klare å nå FNs tusenårs mål, må også vår nasjonale politikk endres. Forslaget fra formannen i WTOs landbruksforhandlinger er et stort avvik fra den norske posisjonen og vil kunne få dramatiske konsekvenser for det norske landbruk om det blir vedtatt. Samtidig er det områder her som er helt sentrale for de fattigste landene. Forslaget tar i stor grad hensyn til utviklingslandenes krav, fordi det er bestemt at denne forhandlingsrunden nettopp skal ha dette fokus. Jeg er overbevist om at bønderne – som de fleste andre i Norge – er innstilt på å gi sitt bidrag for å hjelpe de fattigste landene. Det er likevel et spørsmål om en gjør det best ved å ødelegge det norske landbruket, eller om hensynene kan kombineres. Det burde være mulig å kombinere begge hensyn. Vi har et landbruk vi er stolte av, og som bidrar til å opprettholde hundrevis av levende lokalsamfunn. Disse vil Kristelig Folkeparti kjempe for å verne. Samtidig må vi være så realistiske at vi ser at det vil måtte komme store endringer innen landbruket. Landbruket vil møte en tøffere økonomi og tøffere krav gjennom internasjonale forhandlinger i framtiden. Det er derfor viktig at vi fører en politikk som er tilpasset denne nye tiden. Kristelig Folkeparti ønsker en mer effektiv strukturtilpasset landbrukspolitikk sammen med modernisering og fornyelse for hvert enkelt gårdsbruk.

Vi skal også huske at utviklingslandene ikke er en ensartet gruppe. U-landene ønsker bedre tilgang til i-landenes markeder, men har ulikt syn på om dette bør skje via generelle tollreduksjoner eller via tollpreferanser. De aller fattigste landene tjener på at det er høye tollsatser i andre land, fordi en da kan gi preferanser til disse landene. Det gjør at de kan eksportere varene sine uten å være konkurransedyktige i forhold til andre store produsenter. Det er ikke slik at Norge automatisk øker importen fra de fattigste landene bare tollsatsene forsvinner. Mer vil da bli importert fra EU, USA, Argentina og New Zealand. Det er et tankekors at det bare er 0,5 pst. av en total jordbruksvareimport til Norge på 18 milliarder kr som kommer fra de fattigste utviklingslandene. Dersom vi mener alvor med vårt ønske om å fremme utvikling for de fattigste, må vår import fra disse øke der det er praktisk mulig. En slik import må utvikles samtidig som en utvikler

ressursene for produksjon og infrastruktur i hvert enkelt land. Her vil bistand spille en sentral rolle.

TRIPS-avtalen beskytter bl.a. patenter, varemerker og åndsverk mot bruk eller kopiering uten tillatelser. Det er et sentralt punkt i forhold til handel, men utviklingslandene har lenge ment at patenter og immaterielle rettigheter ikke fører til fattigdomsreduksjon og utvikling fordi det vrir konkurransen til fordel for store og etablerte bedrifter. Særlig i forhold til aids-epidemien har det blitt klart at mange legemiddelfirmaer ikke har markedsført patenterte legemidler i de fattigste landene, eller har satt prisen så høyt at folk ikke har råd til legemidlene. Doha-erklæringen slår fast at TRIPS-avtalen verken er eller skal være til hinder for å håndtere nasjonale folkehelseproblemer. Det er derimot uenighet om hvilke land som skal kunne dra nytte av ordningen, og hvilke sykdommer ordningen skal omfatte. Det er bare USA som ikke har akseptert forslaget som ble lagt fram i desember i fjor. Kristelig Folkeparti ber Regjeringen videreføre sitt aktive engasjement for å få en løsning på denne saken, siden dette har konsekvenser for verdens aller fattigste.

Tjenester utgjør over 60 pst. av verdens bruttonasjonalprodukt og er den delen av verdensøkonomien som vokser raskest. Tjenesteforhandlingene er derfor en viktig del av forhandlingsrunden. GATS omfatter handel med tjenester som omsettes kommersielt. Offentlige tjenester blir ikke omfattet av GATS, og privatisering og konkurranseutsetting er derfor ikke et tema for forhandlingene. Medlemmene bestemmer selv hvilke forpliktelser de vil påta seg.

De krav og forslag Norge har satt fram, gjelder hovedsakelig i forhold til maritime tjenester, energitjenester og telekommunikasjon. Også når det gjelder fisk og fiskeprodukter, har Norge klare offensive interesser. Det er helt sentralt for norske bedrifter og arbeidsplasser at vi får bedre markedsadgang, mer åpenhet og større forutsigbarhet. Jeg er sikker på at Regjeringen vil arbeide hardt i forhandlingene for våre norske bedrifter. Det betyr ikke at utviklingslandenes behov vil bli glemt. Det kan virke som det er det SV mener, når partiet flere ganger i vår har kritisert Regjeringen for å ha fremmet krav overfor utviklingsland i GATS-forhandlingene. Da er det viktig å huske på at de fleste kravene er rettet mot industrialiserte land. For det andre har Regjeringen valgt å fremme forslag overfor de fattigste landene nettopp for å sikre at disse landene blir inkludert i den bilaterale forhandlingsprosessen. Forslagene til utviklingsland er heller ikke formulert på samme måte som overfor i-land. Norge inviterer til samarbeid og kontakt innenfor de forhandlingsområder som blir foreslått. Utviklingslandene har selv pekt på at et av de største problemene er at de ikke er sikret reell deltakelse i det multilaterale handelssystemet. Det er nettopp det Regjeringen prøver å sikre.

Jeg skal til slutt nevne et helt sentralt område i forhandlingene. På FN-toppmøtet i Johannesburg om bærekraftig utvikling vant Norge sammen med Sveits og Etiopia kampen for å hindre at WTOs regler ble overordnet internasjonale miljøavtaler. Det er viktig at Norge nå føl-

ger opp denne viktige miljøseieren i de pågående forhandlingene.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Morten Høglund (FrP): Representanten Rises innlegg var litt til alle, det var handelsforsvar og det var forsvar for andre områder. Så mange kunne føle seg hjemme der.

Men jeg vil ta tak i noen av formuleringene til representanten Rise. Han sa at total frihandel vil ivareta kun de rikes interesser, og at total frihandel sjelden har lykkes. Har representanten Rise noen eksempler å komme med når han kan vise til dette? Meg bekjent har ikke verden vært velsignet med særlig stor grad av total frihandel.

Jeg vil utfordre representanten Rise på om det ikke er dagens system med proteksjonisme nettopp i landbrukssektoren som ivaretar de rikes interesser, og at det er det vi må gjøre noe med. Feilen ligger i hvordan vi har organisert oss i dag, som ikke har vært noen velsignelse, og at frihandel således ikke har vært prøvd.

Lars Rise (KrF): Representanten Høglund tar opp et veldig viktig anliggende når han nevner problemene i dagens system. Det var også det jeg henviste til i mitt innlegg, at det er mange problemer i dagens system, og at det er det som nødvendiggjør en reform av dagens system.

Global handel er ikke et mål i seg selv, men bare ett av flere midler for å oppnå en bedre utvikling. Og dersom det eksisterende handelsregimet i dag ikke bidrar til dette, må vi endre det, ikke ta avstand fra det. Jeg tror vi er på rett vei når vi nå har hørt utenriksministerens redegjørelse og de hovedprioriteringer som Norge legger opp til. Da tror jeg at vi vil få en bedre utvikling for de fattige landene.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Jeg synes det er foruroligende at en representant for regjeringspartiene nok en gang sier i denne salen at GATS-avtalen ikke gjelder for offentlige tjenester, når den faktiske formuleringen i GATS-regelverket er at offentlige tjenester er unntatt så sant tjenestene ikke også blir tilbudt på kommersiell basis. Og det er det jo nesten ingen tjenester som ikke blir. Dette er noe det hersker stor usikkerhet om, og som det er tydelig at regjeringspartiene fortsatt ikke har tatt innover seg og gått grundigere inn i. Og det bekymrer meg.

Representanten Rise er nå med på det Regjeringen har signalisert, å gi en blankofullmakt til at Norge skal støtte en ny bred forhandlingsrunde i WTO. Det betyr at WTO vil utvides til å gjelde en rekke nye områder, bl.a. vil det bli arbeidet med å forhandle fram en global investeringsavtale i tråd med det MAI-avtaleutkastet som ble avslått på slutten av 1990-tallet, og som mange var skeptiske til da. Jeg tror også Kristelig Folkeparti var skeptisk til det den gangen. Jeg vil gjerne vite hvorfor Kristelig Folkeparti nå er positiv til at det skal forhandles fram en internasjonal investeringsavtale.

Lars Rise (KrF): I det norske systemet er det faktisk slik at det er Regjeringen som forhandler. Representantene Audun Bjørlo Lysbakken og Bjørn Jacobsen har nå foreslått at Stortinget skal blande seg inn i disse forhandlingene og be om at man trekker Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester.

Vi ser det slik at de forhandlingene som nå pågår, er Regjeringens hele og fulle ansvar. Det er helt unaturlig at Stortinget blander seg opp i dette i det hele tatt.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Jeg må nesten få stille spørsmålet mitt en gang til, for det var ikke dette jeg spurte om. Jeg bad ikke Lars Rise gå inn for å trekke noen forhandlingsutspill fra Norge. Det vi snakker om her, er jo Norges utgangspunkt før forhandlingene om en ny runde i WTO har begynt, der regjeringspartiene skal bestemme hva Norge skal gå inn for at WTO-forhandlingene framover faktisk skal handle om.

Da må det være relevant å spørre om Kristelig Folkeparti har ombestemt seg i forhold til spørsmålet om en investeringsavtale, og om det er noe Kristelig Folkeparti nå mener det bør forhandles om.

Lars Rise (KrF): Som også representanten Bjørlo Lysbakken kjenner til, finnes det så mange ulike bilaterale avtaler at det er på tide at man nå kan få til et omfattende multilateralt avtaleverk. Det er bakgrunnen for at Kristelig Folkeparti støtter den prosessen som vi nå er inne i, selv om vi tidligere har uttrykt skepsis. Vi ser ikke på det å uttrykke skepsis som juridisk bindende.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

Åslaug Haga (Sp): Jeg vil også gjerne takke utenriksministeren for redegjørelsen.

Internasjonal handel kan brukes både til å øke velferden globalt og til å øke fattigdommen. Internasjonal handel kan både bidra til utjamning og til økte forskjeller, til å bedre miljøet eller ødelegge det, til å heve etiske standarder eller redusere dem. Internasjonal handel kan bidra til å opprettholde levende småsamfunn og kulturlandskap, og det kan knuse småsamfunn og bryte ned kulturlandskapet. Utformingen av handelsregelverket er avgjørende. Derfor er de pågående forhandlingene i WTO svært viktige.

Altfor mange ser en friest mulig verdenshandel som et mål i seg sjøl. I vår hjemlige andedam er vi uenige om frihandelens velsignelse og hvor langt frihandel skal gå. Senterpartiet mener Regjeringa går for langt i liberalistisk retning, men om dette har vi sjølsagt en mulighet til å ha en politisk debatt. I internasjonal sammenheng er imidlertid problemet at en rekke utviklingsland ikke har administrativ kapasitet eller kompetanse verken til å ha en intern debatt eller langt mindre til å delta i de omfattende internasjonale prosessene rundt og i WTO-forhandlingene. Det er derfor svært viktig at forhandlingene foregår med respekt for de kapasitetsproblemene utviklingslandene har, og at man er ytterst sensitiv mot de innvendingene som blir reist fra utviklingslandene.

Med dette utgangspunkt er jeg svært overrasket over at utenriksministeren i sin redegjørelse konstaterer at ministermøtet i Doha konkluderte med at det skal være forhandlinger på en rekke sektorer utover landbruk og tjenester. Dette vitner om manglende respekt for vedtaket i Doha. Det var nemlig ingen eksplisitt konsensus i Doha, noe som kreves for at man skal sette i gang forhandlinger. Jeg må derfor spørre utenriksministeren om hvordan han tolker formannens forståelse, som ble uttrykt etter avslutningen i Doha, og som muliggjorde et resultat på Doha-møtet.

Senterpartiet forventer at Norge i forhandlingsprosessen bidrar til at de etiske standarder holdes høyt. Dette innebærer bl.a. at man anerkjenner eksplisitt konsensus. Senterpartiet forventer også at Regjeringa i respekt for utviklingslandene bidrar til at man i så stor grad som mulig unngår forhandlinger mellom et fåtall land i lukkede rom, at en konsekvent arbeider for størst mulig grad av åpenhet, og at en resolutt fordømmer rike lands trusler om represalier mot utviklingsland dersom de ikke slutter seg til det respektive lands synspunkter.

Når det gjelder norske holdninger i forhandlingene, er Senterpartiets syn at nye tema, altså tema utover landbruk og tjenester, må utestå eller utsettes. WTOs dagsorden bør ikke utvides, hovedsakelig av to grunner: for det første utviklingslandenes manglende kapasitet, som jeg allerede har nevnt, og for det andre at man ikke har hatt noen evaluering av virkningene av allerede vedtatte avtaler, virkninger på global fordeling, miljø, helse, sosiale standarder osv.

Når det gjelder landbruk, har Regjeringa lagt inn posisjoner som vil få store konsekvenser for norsk landbruk. Nå er det avgjørende viktig at Regjeringa holder fast på de posisjonene og ikke gir etter i forhandlingene. Dersom forhandlingsresultatet skulle bli liggende i nærheten av det forslaget som nå ligger på bordet i WTO, vil det bety at norsk landbruk slik vi kjenner det, vil forsvinne. Vi vil ikke bare miste muligheten til at vi i Norge skal kunne produsere trygg mat av høy kvalitet, men vi vil også miste et viktig virkemiddel for å ivareta levende bygder og det kulturlandskapet mange av oss er stolte av. En dårlig WTO-avtale vil føre til at vi mister titusenvis av arbeidsplasser, sjølsagt i landbruket, men også i næringsmiddelindustrien og i turistnæringa. I en tid med økende arbeidsledighet i Norge er dette minst av alt hva vi trenger.

Forslaget som ligger på bordet i WTO, er svært problematisk for langt flere land enn Norge. Land med høye kostnader og vanskelig klima og topografi får problemer med å opprettholde egen matproduksjon. Forslaget tar ikke hensyn til land med lav sjølforsyningsgrad og allerede stor avhengighet av import.

Det er verdt å merke seg at de langt fleste av verdens fattigste land er nettoimportører av mat. Eksisterende WTO-forslag tjener ensidig de store landbruksekspporterende landene med industriproduksjon. Taperne er land som produserer småskala og miljøvennlig.

I utenriksministerens redegjørelse gis det inntrykk av at det er en konflikt mellom å opprettholde et solid norsk landbruk og å bidra til internasjonal solidaritet. Dette er

en av de misforståelsene som må tilbakevise. WTO-forslaget er ikke et håndslag til verdens fattige. Mat er ikke en tradisjonell handelsvare. Mat er derimot en menneskerett, og alle land har ansvar for å brødfø egen befolkning. Det er som kjent ikke noe norske bønder har funnet på, det ble nedfelt i sluttdokumentene fra Verdens matvaretoppmøte.

Avhengighet av verdensmarkedet for mat er et problem så lenge kjøpekraften er dramatisk ulikt fordelt. Vi i den rike del av verden vil rett og slett kunne kjøpe maten ut av munnen på verdens fattige unger. Sånn kan vi ikke ha det. Så lenge land tar utgangspunkt i at de i størst mulig grad skal brødfø egen befolkning, er sjølsagt handel utover dette helt uproblematisk. Og vi skal handle. Det er betingelsene for den handelen som er spørsmålet.

Det er også verdt å merke seg at ingen land har kommet seg ut av fattigdommen ved ensidig fokus på eksport av mat. Land som spesialisere seg på eksport av mat, vil snarere også spesialisere seg på å være fattige. Det kan ikke være det vi ønsker.

Senterpartiet erkjenner at de pågående forhandlingene om landbruk er svært krevende. Dersom Norge skal greie å bevege posisjoner i vår retning, må det gjøres et omfattende arbeid med alliansebygging. Svært mange land er enig i at det multifunksjonelle landbruket skal ivaretas, men motkreftene er sterke. Skal Norge makte å få til endringer, må det legges fullt trykk bak. Og Senterpartiet føler en viss uro for at utenriksministeren bruker WTO-forhandlingene som en brekkstang for å nå sine mål når det gjelder landbrukspolitikken, som er nedfelt i Høyres program, og som vi har vært inne på tidligere. Jeg må si at jeg ble ikke spesielt beroliget etter å ha hørt representanten Vallersnes, som gav klart uttrykk for at de posisjonene Norge nå har lagt inn i forhandlingene, er å betrakte som utgangsposisjoner, og at Høyre har større ambisjoner om større liberalisering også når det gjelder handel med mat i tida framover. Det gjør meg ikke roligere!

Når det gjelder handel med tjenester, GATS, er det et stort problem at definisjonene ikke er klare, som representanten Bjørlo Lysbakken har vært inne på tidligere. I en av avtalens artikler heter det at med tjenester menes enhver tjeneste i enhver sektor unntatt offentlige tjenester. I en annen artikkel fastslås det imidlertid at med offentlige tjenester menes tjenester som verken ytes på kommersielle vilkår eller i konkurranse med andre tjenesteytere.

I praksis kan dette vanskelig tolkes på annen måte enn at bortimot enhver tjeneste i Norge skal kunne ytes av konkurrenter fra utlandet på like vilkår i forhold til innenlandske tjenesteytere. Det vil være svært nyttig om utenriksministeren kan klargjøre sin forståelse av disse definisjonene. Jeg vil også spørre om han har til hensikt å bidra til at disse definisjonene i WTO-avtalen blir klargjort. Senterpartiets syn er at tjenester innen basissektorer som helse, utdanning, omsorg samt distribusjon, innsamling og rensing av vann bør unntas fra WTO-avtalen.

Senterpartiet frykter at det kan oppstå konflikter mellom våre bistandspolitiske mål og våre handelspolitiske mål. Den manglende åpenheten omkring våre

GATS-posisjoner gjør at den uroen ikke kan ryddes av veien, sjøl om jeg sjølsagt håper at det ikke er grunnlag for å ha den frykten.

Helt til slutt: WTO-forhandlingene er usedvanlig kompliserte. Sentrale politiske spørsmål har en tendens til å forsvinne i teknikaliteter når vi diskuterer WTO. Det bør ikke skje, for som jeg sa innledningsvis, handler dette om svært sentrale politiske spørsmål. Jeg vil bare avrunde med å si at det påhviler Regjeringa et tungt ansvar for å bidra til åpenhet om og ikke minst også forståelse for disse prosessene i Stortinget – det bør vi evne å håndtere – men også i det offentlige rom.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Finn Martin Vallersnes (H): Som jeg redegjorde for i mitt innlegg tidligere, bygger den nåværende forhandlingsrunden på vedtakene fra ministerkonferansen i Doha, og forhandlingene omfatter handel med tjenester, landbruk, markedsadgang for industrivarer inkludert fisk og fiskeprodukter, handel og miljø, TRIPS-avtalen og antidumping- og subsidiebestemmelsene.

Nå hører jeg til min overraskelse at representanten Haga anbefaler Regjeringen å innskrenke seg til å forhandle om tjenester og landbruk. Betyr det at Senterpartiet mener at de øvrige temaene er uvesentlige for Norge, bl.a. hvordan det går med fisk og fiskeprodukter?

Åslaug Haga (Sp): Nei, Senterpartiet mener ikke på noen måte at spørsmål f.eks. knyttet til markedsadgang for fisk er uvesentlige for Norge. Det vi har påpekt, det er at vi tror at WTOs agenda pr. i dag er full, og de krevende prosessene som en skal igjennom, både når det gjelder GATS, og når det gjelder landbruk, er tilstrekkelige. Det fyller opp WTOs agenda. Og ikke minst i respekt for utviklingslandene, som vi vet har problemer med å henge med, bør denne prosessen gå meget skrittvis.

Jeg syns nyansene i denne salen er svært små, når man slår utviklingsland i én sekkepost. Det er slik at hvis vi skal ha en fornuftig meningsutveksling om posisjonene innenfor de ulike grupperingene, må vi som et minimum evne å skille mellom de fattigste landene og mellominntektslandene.

Morten Høglund (FrP): Representanten Haga er så vidt jeg fikk med meg, veldig kritisk til de fleste forslag, innspill og posisjoner med hensyn til endringer i WTO-avtalen når det gjelder landbruk. Samtidig, selv om jeg er helt enig med representanten Haga i at u-landene er en mangfoldig gruppe med ulike interesser, tror jeg de fleste vil erkjenne at det samlet sett er et ønske om endringer. Hvor langt man skal gå, kan man være uenig om. Hvilke endringer vil Senterpartiet kunne akseptere i WTO-delen og i vår landbrukspolitikk for å imøtekomme noen av u-landenes interesser eller krav?

Åslaug Haga (Sp): Jeg mener at noe av det viktigste vi kan gjøre i denne runden, er å bidra til å redusere eksportsubsidiene. Det ville være et meget viktig bidrag i

forhold til det vi er opptatt av, å ha som utgangspunkt når det gjelder landbruk, at land skal ha mulighet til å utvikle en produksjon som i størst mulig grad ivaretar landets behov for å brødfø egen befolkning.

Som jeg har vært inne på, Senterpartiet har ingen motforestillinger mot at vi skal handle allment, som noen periodevis ser ut til å si om oss. Det er sjølsagt feil. Men når det gjelder landbruk, har vi den prinsipielle holdningen at vi i første omgang skal bidra til å brødfø egen befolkning, og så skal vi handle utover det. Jeg kan absolutt garantere at representanten Høglund også skal få bananer på sikt – i tida framover, unnskyld! Men det som jeg tror vi trenger en internasjonal debatt om, er de grunnleggende prinsippene knyttet til om man faktisk mener at de fattigste landene skal ha mulighet til å brødfø egen befolkning. Pr. i dag er det dessverre slik at den muligheten utfordres av altfor mange.

Presidenten: Da har Morten Høglund noe å se fram til!

Lars Rise (KrF): Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har ofte hatt sammenfallende syn i landbrukspolitikken. Vi stod sammen om meget vellykkede jordbruksoppgjør i sentrumsregjeringens tid, og vi har igjen fått et bra oppgjør, med avtaler med begge organisasjonene innen landbruket.

Jeg synes det burde være unødvendig å sette spørsmålstegn ved utenriksministerens motiver, ut fra det representanten Haga kan lese i Høyres program. Regjeringen fører en politikk på basis av Sem-erklæringen, og utenriksministeren fører Regjeringens politikk. Her er det sterke formuleringer om importvern og om det å skape ny optimisme i landbruket.

Jeg har lyst til å spørre representanten Haga om hun har hørt om Sem-erklæringen – og om hun har lest den.

Åslaug Haga (Sp): Jeg er helt enig med representanten Rise i at det var et helt unødvendig spørsmål.

Presidenten: Det gikk kjapt – replikkordskiftet er da over.

Trine Skei Grande (V): Jeg vil starte med å takke utenriksministeren for redegjørelsen, som gav et godt bilde av så vel situasjonen i verdensøkonomien som de pågående forhandlingene i WTO. Jeg slutter meg til de betraktningene utenriksministeren hadde vedrørende de pågående forhandlingene.

Verdens handelsorganisasjon er antakelig den viktigste institusjonen for internasjonalt økonomisk samarbeid. Beslutninger fattet her får betydelige konsekvenser for utformingen av nasjonal politikk. På den bakgrunn er det uheldig at for stor del av forberedelsene til sjølve forhandlingene skjer med for liten grad av innsyn og deltakelse. Økt deltakelse vil også bidra til å gi større innsikt i Verdens handelsorganisasjon og på den måten gi Verdens handelsorganisasjon større legitimitet.

I en lang liste av aktuelle spørsmål knyttet til Verdens handelsorganisasjon vil Venstre særlig løfte fram følgende:

1. behovet for at allerede inngåtte avtaler blir gjennomført
2. en forståelse for at u-land har begrenset kapasitet til å forhandle om og gjennomføre avtaler
3. viktigheten av at konsekvensutredninger blir en mer integrert del av forhandlingene i WTO

Det er et betydelig behov for at i-landene gjennomfører forpliktelsene i avtalene som regulerer handel med varer. Det mest kritiske foreholdet innenfor landbruksavtalen er den fortsatte – og til dels økte – bruk av eksportsubsidier. Antidumpingavtalen makter ikke å hindre dumping av landbruksvarer, med den opplagte konsekvens at landbruket i u-land kan risikere å tape i konkurransen også på hjemmemarkedet. Markedsadgangen for landbruksprodukter hindres av at produkter fra u-land ikke alltid oppfyller sanitære standarder. Det er viktig at Norge bidrar til å gjennomføre forpliktelsene i SPS-avtalen, som gir teknisk støtte til u-land til dette formålet.

Verdens handelsorganisasjon forvalter i dag nærmere 20 avtaler. Videre er det forslag fra ministermøtet i Doha om at forhandlingene om investeringer, offentlige innkjøp, konkurranseregler og handelsfasiliteter kan starte. Disse nye forhandlingene fremmes på et tidspunkt da gjennomføring av allerede inngåtte avtaler ikke er gitt nok prioritet, og da mange mener at WTO-systemet ikke er det beste systemet for å fremme alle de fire nye forhandlingsområdene. Mest tydelig er det på investeringsområdet. WTOs ikke-diskrimineringsbestemmelser knyttet til handel med varer er langt enklere å praktisere enn tilsvarende bestemmelser knyttet til komplekse investeringssspørsmål. Venstre er positive til vurdering av internasjonale regler for investeringer, men erkjenner samtidig at dette er et høyst komplekst spørsmål.

Det er reist tvil om hvorvidt flere av avtalene innenfor Verdens handelsorganisasjon er blitt vedtatt med mangelfull kunnskap om konsekvensene på enkelte områder. Det gjelder bl.a. avtalen om immaterielle rettigheter, TRIPS. Venstre er derfor positive til at en mer omfattende konsekvensutredning blir gjennomført før nye forhandlinger starter. Både fordelingsmessige og økologiske forhold må vurderes, og det er videre et sentralt spørsmål i hvilken grad gjennomføring av avtalene innenfor Verdens handelsorganisasjon bidrar til å fremme internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, eller om en slik gjennomføring kan gjøre det vanskelig å sikre menneskerettighetene for befolkningen.

Venstre støtter grunnlaget og de sentrale prinsippene som WTO bygger på, med felles regler for handel, felles sanksjoner og mekanismer for løsning av handelskonflikter. Vi er derimot også av den oppfatning at prosessene i WTO må bli mer demokratiske, spesielt må organisasjonen bli mer åpen i forhold til det sivile samfunn. Forhandlingene må kobles tettere sammen, og i praksis må det sentrale formålet være en bærekraftig utvikling kombinert med økonomisk vekst.

(Skei Grande)

Etter hvert som flere land er kommet med i WTO, kan WTO gjøre krav på å representere det institusjonelle rammeverket for verdenshandelen. Økningen av antall medlemmer har ført til at flertallet av medlemmene nå er fra utviklingsland. Deres andel av verdenshandelen er fremdeles liten, men man samarbeider i sterkere grad for å integrere dem i internasjonal handel. Utviklingslandene må gis større innflytelse i organisasjonen og over sin egen situasjon. Handelsreglene må ta hensyn til landenes utviklingsstadium.

Til slutt vil jeg knytte noen kommentarer til WTO-forhandlingen om landbruk. Det er viktig og nødvendig at den norske regjeringa driver alliansebygging og aktiv innsats på landbruksområdet. Særlig vil dialog og samarbeid med u-landene være viktig. For norsk landbruks framtid vil det være avgjørende med et forhandlingsresultat som ivaretar norske interesser, og som underbygger det faktum at flertallet av medlemslandene i WTO – i alt 76 land – har gått inn for at tollreduksjonene gjennomføres etter de samme prinsipper som i Uruguay-runden. Det er også i tråd med den norske utgangsposisjonen, og her har Norge mange allierte land.

Globalisering av handel og økonomi må inkludere samarbeid og solidaritet. WTO kan bli et av våre viktigste instrument for å møte globaliseringens utfordringer. Det er og bør i framtida også være et perspektiv vi i Norge tar med oss i vårt videre møte med denne organisasjonen.

Steinar Bastesen (Kp): Etter å ha lyttet til og deretter lest utenriksministerens redegjørelse om forhandlingene i WTO sitter jeg igjen med et avgjørende spørsmål: Hvordan stiller EU seg til de problemområdene som utenriksministeren har omtalt, og som ikke i særlig grad er belyst i hans redegjørelse i Stortinget?

For Kystpartiet, som ikke sitter i utenrikskomiteen eller i EØS-utvalget, og som ikke får lest EØS-utvalgets forhandlinger før om ett år, ville det vært ønskelig om utenriksministeren sa noe om hvordan forholdet er mellom WTOs forhandlingsmål og EUs politikk på det samme området. Det ville gitt et bedre reelt grunnlag for å vurdere konsekvensene av de valg Norge gjør.

Vanligvis får vi høre hvor viktig det er at Norge tilpasser seg EU – og helst blir medlem, om det så måtte innebære at vi frasier oss eierskap til og kontroll med våre fornybare ressurser og vår olje og gass. Men i sammenheng med industrilandenes møte med utviklingslandene i WTO-forhandlingene kan det nesten se ut til at EU spiller en underordnet rolle i WTO. Regjeringen holder hardnakket på at uten at Norge underordner seg EU, enten gjennom medlemskap eller gjennom EØS-avtalen, er det over og ut for norsk næringsliv. Noen handelsavtale med utgangspunkt i WTO-regelverket er ikke realistisk.

Hvis det ikke er realistisk, har vi da noe i EU å gjøre? Hvordan stiller EU seg til å bygge ned tollsatsene som konkurranseutsetter deres eget landbruk? Overholder EU regelverket som skal forplikte landene til å gi like varer og tjenester fri markedsadgang, uavhengig av hvilket

land de kommer fra? Hvorfor får ikke Norge den samme markedsadgangen for fisk som andre land utenfor EU? Når en ny medlemskapsdebatt er under oppseiling, bør ikke da utenriksministeren ha et særlig ansvar for å orientere om hvordan våre viktigste handelspartnere, denne mektige handelsunionen som vi nå har forhandlet ramme for en utvidet EØS-avtale med, stiller seg til de pågående forhandlinger?

Kystpartiet er glad for at Norge sammen med USA og New Zealand har tatt initiativet til å få fastsatt en endelig tidsfrist for avvikling av industritoll på fisk og sjømatprodukter. Hvordan stiller EU seg til dette? Et kontinent som har vært avhengig av å importere sjømat i mange hundre år, og som aldri kan bli selvforsynt med sjømat – hvorfor insisterer de på å tollbelaste norske fiskeprodukter? Hvor lenge skal EUs borgere akseptere at EU-byråkratiet bestemmer over tollsatsene i EU?

Utenriksministeren var inne på sjøtransport som vår viktigste tjenesteeksportør, og håper at det lykkes å få på plass et regelverk som styrker norsk konkurransevne. Kystpartiet deler det håpet, men vi må samtidig spørre: Hvorfor er Regjeringen så uvillig til å ta de konkurranseutjevne grepene som faktisk er tillatt? Hvorfor tror Regjeringen at Norge kan vinne konkurransen om eksport av varer og tjenester, hvis vi ikke gir næringslivet konkurranserammer tilsvarende det som tilsvarende næringer i andre land har? Og hva med investeringsavtalen i WTO, som etter min oppfatning er en videreføring av MAI-avtalen, som det var stor enighet om at vi gikk imot? Det gjelder for skipsfarten, det gjelder for smelteverksindustrien, det gjelder for alle våre eksportprodukter at rammene må tilpasses etter næringsgrenen, og ikke etter likhetsprinsippet.

Kystpartiet vil ha økt handel. Vi vil handle med flest mulig i et friest mulig marked, men med den beskyttelsen for vårt landbruk som sikrer forsyningstrygghet i krisesituasjoner og levede grunnlag i hele landet. Vi sier ikke nei til EU og økonomisk forbindelse. Vi sier ja til handel og vandel og økonomiske sanksjoner, men vi sier nei til byråkratiet og til unionen.

Utenriksminister Jan Petersen: Det er ikke hver dag Dagbladet og jeg er enige med hverandre, men det skjedde faktisk på søndag, da Dagbladet hadde en ganske kraftfull leder under overskriften «WTO som håp», som understreker at nettopp det å få videreført samarbeidet i WTO er et av mange viktige ledd for å få en internasjonal rettsorden, og å få kjøregler på plass. Det er jeg helt enig med Dagbladet i. Jeg tror at uten at WTO-prosessen bringes videre, får vi et system som kan være mer enn problematisk for små land, og jeg slutter meg til den hovedkonklusjonen de gir:

«Generell WTO-motstand ut fra norske særinteresser er sneversynt og farlig politikk i dagens verden.»

Det er skarpt formulert, men jeg tror det er svært viktig at det også sies meget klart fra et lite lands side. Det er med det som utgangspunkt at Norge vil bidra til å forsøke å bringe forhandlingene i Cancún frem til et vellykket resultat.

I så måte er jeg meget fornøyd med at det i Stortinget åpenbart er et bredt flertall, som omfatter Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og regjeringspartiene, knyttet til Regjeringens posisjoner – Fremskrittspartiet med det viktige forbeholdet som nettopp gjelder landbruket, som Høglund har understreket meget tydelig. Men det er ikke noen tvil om at de hovedgrepene Regjeringen ønsker å ta, kan vi konstatere at det er bredt flertall for.

I så måte er SV og Senterpartiet utenfor denne enigheten, og jeg respekterer fullt ut at de ønsker å gå en annen vei, selv om jeg må innrømme at jeg er litt usikker på hvilken vei de ønsker å gå, og hvilke praktiske konsekvenser de til syvende og sist ønsker.

Jeg må si at jeg merket meg en uttalelse fra Jacobsen om at handel er for viktig til å bli overlatt til markedet. Når det er tenkningen, må jeg si at det egentlig er helt utrolig, og SV må nå begynne å klargjøre hva de egentlig mener om en del sentrale, viktige økonomiske spørsmål. De har nå tross alt tatt mål av seg til å bli regjeringsparti, og da må vi få vite mer om hva den type uttalelser egentlig vil bety i praksis.

Jeg merket meg at de to partiene var uten politikk for de områder hvor vi har offensive interesser. Alle kommentarene gikk på hva man ikke likte – en rent defensiv holdning til de problemstillinger vi står overfor, og det holder som sagt ikke i en regjeringssituasjon.

Toget går nå. Det er viktig å få Cancún-forhandlingene på plass, og jeg tror ikke minst at de problemer vi nå har i verdensøkonomien, vil være svært viktige som et signal om at vi må lykkes i Cancún. Det vil også ikke minst norsk velstand være avhengig av, og både SV og Senterpartiet er jo av de friskere her i salen når det gjelder å bruke penger. Jeg ville håpe og tro at de kanskje da vil være opptatt av verdiskapningen i Norge i noe større grad enn de innlegg vi har hørt hittil i dag, bærer bud om.

Når det så gjelder spørsmålet om landbruket, har vi vært gjennom dette i en ganske omfattende interpellasjonsdebatt for ganske få måneder siden. Det er ikke noe nytt å si om det nå. Det er derfor jeg heller ikke sa så meget om det i mitt innlegg, men viste til nettopp den debatten.

Åslaug Haga gjentok sin konspirasjonsteori om forholdet mellom Høyres politikk og WTO-forhandlingene. Jeg tror jeg får la henne få lov til å beholde den konspirasjonsteorien i fred. Den politikken jeg gav uttrykk for både i min redegjørelse og i interpellasjonsdebatten, er den som står. Når jeg har sagt at dette blir vanskelig, tror jeg at jeg må si det slik at jeg ikke ville oppfylt min plikt til å være åpen og ærlig overfor Stortinget hvis jeg ikke også gjorde klart at dette ville bli vanskelig. Det betyr ikke at ikke Norge må legge atskillig trykk bak å få til de resultatene som vi er ute etter. Vi er i en meget vanskelig forhandlingsposisjon, og det er vi oss meget bevisst. De kontaktene jeg har hatt ute om disse spørsmålene, har for meg understreket at disse vanskelighetene er meget store, men det betyr selvfølgelig ikke at vi ikke går løs på dem med engasjement og med ønske om å oppnå et resultat.

Jeg er derfor fornøyd med at denne debatten ikke har brakt videre en del av de kommentarene jeg så i pressen

etter min redegjørelse, bl.a. fra SVs side, som åpenbart ønsker seg mer pauker og basuner istedenfor en nøktern vurdering av hvor Norge står. Men jeg vil understreke at det er viktig at vi er klar over den situasjonen som vi står oppe i, og at Norge har mange interesser, ikke bare én defensiv interesse, men også en god del offensive interesser. Vi har ikke minst interesse av at Cancún-forhandlingene blir vellykkede, at vi kommer videre, og at WTO manifesterer seg som det sentrale organet det bør være, slik det fremkommer av Dagbladets leder om saken.

Når det gjelder tjenestespørsmålene, har jeg bare lyst til å si at tjenesteavtalen ikke begrenser vår nasjonale handlefrihet til å organisere den offentlige sektor på den måten vi selv ønsker. Det er ikke noe i avtalen som pålegger stater å selge ut offentlig eid virksomhet, og det er heller ikke noe i GATS-avtalen som pålegger medlemslandene å kjøpe inn tjenester fra private.

O d d b j ø r g A u s d a l S t a r r f e l t hadde her teke over presidentplassen.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Morten Høglund (FrP): Utenriksministeren understreker noe som vi er helt enige om, at det er viktig å få et resultat i Cancún. Kan utenriksministeren se for seg at det her kan være viktig å være en brobygger, og kanskje gi avkall på samarbeidspartnere som utenriksministeren tidligere har omtalt – EU, Japan og Sveits – og noen av våre defensive interesser, for å komme i mål, vise vei, gå foran og være et godt eksempel?

Utenriksminister Jan Petersen: Jeg tror at nøkkelen til å ivareta norske offensive og defensive interesser er at Norge er aktivt med i forhandlingene, knytter kontakter og bånd så langt som mulig, og at man er realistisk i forhold til de muligheter som foreligger. Det er helt riktig som mange har sagt, at det er et meget komplekst forhandlingssystem, ikke lett å få oversikt over. Men jeg tror at nøkkelordet faktisk er aktivitet, også aktivitet i forhold til de landene som er veldig uenig med oss på en del områder, nettopp for å se hvordan vi skal kunne bygge bro. Jeg tror at det er viktig at Norge ser seg selv som en aktiv aktør på linje med andre aktive aktører. Det er ikke slik at Norge kan gi seg inn i en slags desinteressert mellomposisjon på viktige områder. Det er altfor mye substans vi ønsker å oppnå, til at det vil være mulig å innta en slik rolle. Jeg tror sant å si heller ikke at en slik rolle vil være naturlig for noe land i disse forhandlingene.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Jeg vil helt uten pauker og basuner stille utenriksministeren et enkelt spørsmål.

Det er kjent at Norge har vært en pådriver i tjenesteforhandlingene for handel og liberalisering av handel med utdanningstjenester. Norge har både stilt krav om dette til flere u-land og andre land og selv gått langt i å

føre opp utdanning på lister over tjenester vi vil liberalisere. Det har kommet fram en sak i media i det siste, som det også går fram av nettsiden til det australske utdanningsdepartementets eksportutvalg for utdanningstjenester, om at det er dannet en internasjonal allianse for å fremme handel med utdanningstjenester. Denne alliansen har ifølge nettsiden fått navnet Norge-alliansen, fordi det er Norge som nå leder dette arbeidet, ifølge nettsiden og foredrag av direktøren i eksportutvalget, der han også understreker Norges rolle i dette. Målet skal være å opprette en allianse for bl.a. å overbevise u-land om at handel med utdanningstjenester er av det gode. Kan utenriksministeren bekrefte at Norge leder en allianse for å fremme mer frihandel med utdanningstjenester?

Utenriksministeren Jan Petersen: Det hørtes voldsomt ut det Bjørlo Lysbakken nå beskrev. Hvis jeg ikke tar helt feil – men jeg tar forbehold om at jeg her tar feil – foregår det jo samtaler på en rekke områder i Genève, og jeg vil ikke se bort fra at Norge er sterkt engasjert i dem. Jeg tror at det er viktige ting Norge kan si på dette området, ikke minst når det gjelder fjernundervisning. Men å beskrive det på den dramatiske måten som Bjørlo Lysbakken gjorde, er vel å overselge denne ideen. Men at det er en god idé Norge har lagt på bordet, tror jeg det ikke er noen særlig tvil om.

Jeg tror ikke man skal være så engstelig. SV har jo stor engstelse på dette området. Jeg tror man heller skal se hvilke muligheter som ligger i det, både for Norge og ikke minst for dem som mottar nettopp høykvalitetstjenester av den art som vi her snakker om. Dette er på mange måter en vinn-vinn-situasjon. Problemet med SVs håndtering av WTO-spørsmål er at partiet er så forferdelig engstelig og defensivt, og på mange måter konservativt. Kom ut av det!

Olaf Gjedrem (KrF): Eg vil fyrst gjerne gje uttrykk for full støtte til utanriksministeren i det arbeidet han utfører i WTO-forhandlingane.

Eg har eit spørsmål på bakgrunn av at berre ca. 5–10 pst. av matvarene blir handla med mellom nasjonane. Dette viser jo at mat må produserast lokalt. Det er stort sett det bildet ein har på verdsbasis. Ut frå dette vil eg spørja om utanriksministeren meiner at følgjande to prinsipp bør køyrast fram i forhandlingane: For det fyrste er det det enkelte lands rett til å produsera for eiga befolkning etter evne – og der vil eg tru at me har felles interesser med u-landa, som òg må byggja opp sin landbruksproduksjon – som kan vera eit hovudprinsipp å få fleirtal for i den runden ein no står oppe i. For det andre må dette resultera i at hovudfokuset må vera å redusera eksportsubsidiene på landbruksvarer for å oppnå det enkelte lands moglegheit til slik produksjon.

Utenriksminister Jan Petersen: Det er ikke noen tvil om at det området hvor Norge går lenger enn EU, dreier seg nettopp om eksportsubsidiene. Det som da selvfølgelig vil være enkelte europeeres argument, er at

eksportsubsidiene betyr relativt mer for dem enn de betyr for oss, slik at det ikke er spesielt heroisk at vi legger så mye vekt på akkurat dette. Men jeg kan bekrefte at jeg synes på mange måter at eksportsubsidiene er det viktig å få gjort noe med, og det norske tilbudet reflekterer det spørsmålet.

Når det gjelder hvilke prinsipper man skal legge til grunn, er det ingen som anfekter det prinsippet at ethvert land har rett til å produsere sin egen mat. Det er ikke det dette dreier seg om. Dette dreier seg om på hvilke vilkår handelen skal foregå. Norge har jo alltid drevet import på disse områdene, men det er altså spørsmål om hvordan man må forholde seg til de krav som er om enda sterkere åpninger enn det vi hittil har. På det området har vi inntatt klare posisjoner, som jeg redegjorde for i interpellasjonsdebatten. Mange har inntatt andre standpunkter, og det blir selvfølgelig vanskelige forhandlinger, men vi skal gjøre det vi kan for å bibeholde de norske posisjonene, også i selve sluttresultatet.

Åslaug Haga (Sp): Jeg syns nok det er dristig av utenriksministeren å indikere at Senterpartiet ikke har noen næringspolitikk, sjøl om vi er uenige om visse spørsmål når det gjelder WTO. Jeg vil nok mene at vi har utviklet en langt mer aktiv næringspolitikk enn det vi ser fra Regjeringa for tida. Men det var ikke det jeg ville ta opp.

Når det gjelder landbruket – jeg skal tilbake til landbruket – er det slik at med unntak av Fremskrittspartiet er alle i denne sal enige om at vi på et eller annet nivå skal opprettholde et solid norsk landbruk. Vi er uenige om nivået, sjølsagt, men sjøl jeg må erkjenne at USA og Australia nok er en større utfordring her enn Høyre, med eller uten Kristelig Folkeparti. Utenriksministeren gav i redegjørelsen sin inntrykk av at Norge må belage seg på å gi mer i landbruksforhandlingene. Det er sjølsagt en bekymring, når utenriksministeren er så klar på det. Jeg formoder at man jobber aktivt med alliansebygging. Mitt spørsmål (presidenten klubber) blir da – raskt: Hva er det som er nytt i prosessen, og hvorfor uttrykker utenriksministeren større uro nå for resultatet, enn han gjorde tidligere i år?

Utenriksminister Jan Petersen: Det var to poenger. Mitt poeng om næringspolitikk var først og fremst rettet til SV på grunn av de prinsipielle oppfatninger som Jacobsen gav uttrykk for, som jo, hvis de skal tas på alvor, vil gi Kristin Halvorsen betydelige problemer når hun skal fremstå som en slags moderne SV-er, eller sosialdemokrat, eller sosialist, eller hva hun vil fremstille seg som. Det er klart at det var et betydelig skritt tilbake til gammel tenkning Jacobsen gav uttrykk for.

Men jeg har også en visitt til Senterpartiet, og det gjelder nettopp den mangel på interesse for de offensive interesser som også Haga har gitt uttrykk for i denne debatten. Det er meget betenkelig. For hvis man ikke har interesse for dem, klarer man ikke å skape de verdiene som Senterpartiet med største glede fordeler, både i budsjetter og i andre sammenhenger. Så der henger det ikke

sammen – denne manglende interessen for våre offensive interesser som hun gav uttrykk for.

Når det gjelder spørsmålet om det har skjedd noe mer siden vi snakket om landbruket i interpellasjonsordskiftet, vil jeg si at for så vidt har det ikke gjort det. Det var derfor jeg også viste til det. Jeg bare gav uttrykk for et hovedsynspunkt som det kan være nyttig å legge seg på minne. Og, som sagt, jeg ville ikke ha oppfylt min plikt til å være ærlig overfor Stortinget hvis jeg ikke hadde sagt det som det var.

Bjørn Jacobsen (SV): Handel er for viktig til å bli overlatt til markedet. Eg kunne sjølvstilt hive meg på med adjektiv, eg kunne sagt «den råde markedet», «den fæle markedet» eller «den frie markedet». Men det er klart at markedet skal regulerast. Det er jo derfor vi har WTO, og det er kanskje aller mest derfor vi har FN, som no forsøker via UNCTAD nettopp å få til ein meir rettferdig handel.

Eg står her med eit brev som er eit inngrep i den frie handelen, eit inngrep i markedet. Dette er eit brev frå dei fem mellomamerikanske presidentane. Eg kan forsikre utanriksministeren om at dei er konservative nok, dei er langt nok frå SV til at til og med han kan ta dei alvorleg. Dei ber USAs president om å få til enkle, greie forhandlingar om å auke kaffiprisane, auke råvareprisane.

Vi har også i Noreg veldig stor interesse av at råoljeprisane skal opp, opp, opp. Det ville vi tene ein masse på, det ville syte for vår velstand i lang, lang tid, og det ville hjelpe på miljøet også i tillegg. Men gjer Noreg noko i desse forhandlingane, og gjer Regjeringa noko i forhold til å få opp råvareprisane, så vi kan få til ein rettferdig handel, og – i tillegg – til beste for miljøet?

Utenriksminister Jan Petersen: Jeg skjønner at Jacobsen har god innsikt i hva fem mellomamerikanske presidenter mener om internasjonal handel. Det var ikke det jeg spurte om. Jeg spurte om hva SV nå egentlig til sjuende og sist ville legge seg på. Men jeg skjønner at det er lettere å ha oversikt over fem mellomamerikanske presidenter enn sin egen politikk.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Det er to spørsmål vi behandler i dag. Det ene handler om hvordan Norge skal opptre på ministerkonferansen i Cancún, og det andre er hvordan Norge skal opptre i de forhandlingene som allerede er i gang – spesielt da tjenesteforhandlingene, eller GATS-avtalen, siden det er det vårt Dokument nr. 8-forslag omhandler.

For å ta det første først: Utenriksministeren har valgt gjennom sin redegjørelse reservasjonsløst å legge seg på den linjen som USA og EU har gjort i sin, etter Doha, med unntak av landbruksforhandlingene. En av de viktigste tingene utenriksministeren gjør, er at han later som om det er enighet blant WTOs medlemsland om en ny bred forhandlingsrunde som skal utvide WTO-regelverket til en rekke nye områder, f.eks. investeringer, regler

for konkurransepolitikk og såkalt gjennomslutthet i offentlige innkjøp. Det er vanskelig å forstå redegjørelsen på annen måte enn at Norge tar det for gitt at vi skal ha en slik ny bred runde. Men det som skjedde i Doha, var nettopp at India sammen med 13 andre land inngikk en allianse for å hindre at dette skulle bli tatt for gitt. De fikk inn en passus i slutterklæringen som slo fast at nye forhandlinger kun skal komme i gang etter eksplisitt konsensus på den ministerkonferansen vi nå skal i gang med. De mente at en utviding av WTOs makt og virkeområder vil være uforsvarlig så lenge de eksisterende avtalene ikke er tilstrekkelig evaluert, og WTO ennå ikke har gjort noe for å sette utviklingsspørsmål høyere på dagsordenen. Nettopp dette skulle den såkalte utviklingsrunden bote på. Men det eneste konkrete resultatet vi har sett til nå, er at USA har veltet muligheten til å få på plass en avtale om adgang til kopiering av medisiner til fattige land. Derfor er det ikke usannsynlig at mange u-land vil være svært skeptiske til en ny bred runde, og kanskje også ønske å benytte seg av muligheten til ikke å tilslutte seg en eksplisitt konsensus i Cancún.

I en situasjon der kritikken mot frihandelspolitikken internasjonalt har vokst seg svært sterk, ser vi en merkelig debatt i Norge. Utenriksministerens redegjørelse er så fullstendig kritikkløs at det nesten grenser til arroganse overfor alle dem som prøver å få i gang en saklig debatt om hvorvidt mest mulig frihandel faktisk leverer velstand og utvikling. Om vi skal ha et internasjonalt handelssystem, der alle opptre sånn som utenriksministeren sier at Norge skal opptre, hva slags system får vi da? Jo, et system der alle meler sin egen kake, og felles innsats for utvikling og miljø blir umulig, fordi vi altså hele tiden kun skal opptre etter det som passer norske eksportinteresser best. Det betyr at vi stopper opp og tenker over mulige konsekvenser av frihandel kun i de tilfeller der Norge ikke taper noe på det selv, som f.eks. i forhold til spørsmålet om tilgang på medisiner og i spørsmål der Norge har næringer som åpenbart ikke er i stand til å overleve i den internasjonale konkurransen, som i landbruksforhandlingene.

Akkurat den samme logikken er det som ligger bak det vi har sett til nå av Norges posisjoner i GATS-forhandlingene. Flertallet i utenrikskomiteen har avvist SVs forslag om å trekke de kravene som Norge har levert til u-land om frihandel i landenes tjenestesektorer. Dette er noe vi har foreslått nettopp fordi Utenriksdepartementet flere ganger har innrømmet at disse kravene utelukkende reflekterer norske eksportinteresser og altså ikke hensynet til utvikling.

Vårt syn innebærer selvfølgelig ikke at det er noe galt i å handle med tjenester med u-land, men det er galt at Norge skal bidra til et press for mest mulig deregulering i land som har behov for å kunne beskytte oppbyggingen av en egen tjenestesektor. Og det blir i hvert fall galt hvis Norges politikk ikke styres av utviklingshensyn, men kun av hensyn til egne gevinstmuligheter. Det er neppe tilfeldig at Norge, ifølge lekkasjer, har krevd liberalisering av teletjenester i akkurat Bangladesh, der Telenor er tungt inne. Liberalisering av tjenestesektoren i u-land bør

skje i den grad det oppfattes som nyttig av landet selv, og ikke etter press fra rike land som Norge. Det kravet SV fremmer i dag, er bl.a. et krav som også har vært fremmet av Care Norge, Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon Changemaker, WWF, Utviklingsfondet og Mellomkirkeleg Råd.

Så har Senterpartiet anmerket i innstillingen at de har valgt ikke å stemme for vårt forslag, til tross for at de er enige i vårt utgangspunkt, og henviser til at det er Regjeringen som deltar i internasjonale forhandlinger. Det vet vi selvfølgelig godt. Problemet er bare at Stortinget ikke har fått innsyn i de krav Norge har sendt til u-land, og at vi folkevalgte ikke får noen anledning til å påvirke denne prosessen før et ferdig forslag til avtale må aksepteres eller avvises i sin helhet om et par år. Dessuten snakker vi her om de tilbud Norge leverte før selve forhandlingsprosessen kom i gang. Derfor ville det ha vært riktig av Stortinget å gi et klart signal denne gangen.

Med det vil jeg ta opp SVs forslag slik det er gjengitt i Innst. S. nr. 207.

Presidenten: Representanten Audun Bjørlo Lysbakken har teke opp det forslaget han gjorde greie for.

Statsråd Lars Sponheim: Jeg skal knytte noen synspunkter til ting som har kommet fram i denne debatten.

Jeg må først gi uttrykk for at er det noe jeg tror både er farlig og litt leit, så er det det at de som har engasjementet sitt og hjertet sitt først og fremst plassert i landbruksspørsmål og de områder som vi kaller for de defensive interesser, tror at da gjelder det å snakke minst mulig om det som det er helt legitimt å snakke om samtidig, nemlig om alle de offensive interesser Norge har. Vi mennesker er utrustet slik at vi kan ha opptil flere tanker i hodet samtidig. Og politikk handler ofte om å avveie litt ulike hensyn. Jeg tror det er helt avgjørende at vi klarer å argumentere tydelig for det som er de viktige og helt legitime interesser Norge har i å ha et nødvendig beskyttelsesbehov for landbruket vårt, samtidig som vi kan snakke tydelig og offensivt om alle våre offensive interesser innenfor handel.

Vi skal huske at det er få land, om noen, som er så avhengige av å ha markeder utenfor sitt eget land for sine produkter og for sitt næringsliv for å ta vare på sin velferd, som Norge. Det er få land som har en så eksportorientert økonomi som Norge. Skal vi ha en mulighet, og jeg synes det er veldig hyggelig å være landbruksminister og kunne stå her og si det, til å ha en ambisiøs landbrukspolitikk med betydelig budsjettstøtte og en ambisiøs velferdspolitikkk – og Stortinget vedtok i går en meget ambisiøs barnehagepolitikk for de neste årene – forutsetter det et næringsliv som i økende grad kan finne markeder for eksport for å finansiere dette. Når det om få dager skal vedtas en fortsatt ambisiøs landbrukspolitikk, med stor budsjettuttelling, forutsetter det et næringsliv som får bra tilgang til markeder ute for norsk produksjon. Slik henger en komplisert samfunnsøkonomi sammen, og det er det helt legitimt å snakke om. Da må det ikke være slik at fordi om utenriksministeren eller noen andre fra Re-

gjeringen av og til snakker om de offensive interessene til norsk næringsliv, blir man beskyldt for at man egentlig ikke tar vare på landbruksinteressene. Eller slik som vi så i vinter, da Regjeringen ble beskyldt for å legge for mye vekt på landbrukets interesser, for da var det mange oppslag med landbruksministeren og interessene i WTO. Men det er altså helt legitimt for Norge og for alle andre land å kombinere sine offensive og defensive interesser. Da må dette avbalanseres. Da må en ikke følge tanken «til yste egg», som det står i et av Olav H. Hauges dikt, og som enkelte partier i denne salen gjør, og la pendelen slå til den ene eller andre retningen, fullt ut.

Så litt om den norske posisjonen. Fra noen hold antydes det at Norge allerede har gått for langt. Norge er altså det landet som har gått kortest i å ville endre sin posisjon. Det er gitt tilslutning fra noen andre land også. Jeg vil våge den forsiktige påstanden – for jeg forstår at det er noen som sier, ikke nøyaktig hvor mye kortere vi skulle ha gått, men at vi har gått for langt når vi har gått kortest i verden – at den viktige rollen for å ta vare på mulighetene for norsk landbrukspolitikk, som vi nå gjør gjennom alliansebygging og forståelse hos mange andre land, hadde vi ikke klart uten at vi hadde meldt oss med på en fornuftig måte i den debatten som foregår i Genève. Norge, ikke minst utenriksministeren og hans departements innsats, bidrog til å samle underskrifter og støtte fra over 70 land for at vi skal ha moderate bevegelser som gjør det mulig å ta vare på landbruket i et land som Norge, men det hadde ikke vært mulig hvis vi ikke hadde meldt oss på banen med et språk som også andre land snakker. Så min påstand er at vi ikke kunne gått kortere om vi skal klare å spille en viktig rolle framover. Men det betyr også at vi må ha øyet veldig skarpt rettet mot at grenser som er for hvor langt vi kan gå, gitt at vi skal ivareta de mål som både regjering og et stortingsflertall har for å ha en ambisiøs norsk landbrukspolitikk.

Vi skal merke oss at den norske posisjonen gir fortsatt beskyttelse for de viktige landbruksområdene for Norge som i dag har beskyttelse – litt mindre enn tidligere, men fortsatt en beskyttelse, slik at det vil være billigere å bringe fram norsk produksjon til markedet på disse områdene, enn å importere til en ny og lavere tollsats. Også EUs posisjon gir fortsatt en slik beskyttelse. Så har vi noen områder som i dag ikke lenger har en beskyttelse. Vi ser alle, når vi ser i ostedisken i dag, at vi kan kjøpe norsk ost til omtrent samme pris som importert ost, som er tatt inn til full toll. Selv med det regimet, vet vi at det selges bra fordi det er mange som gjerne vil – heldigvis – ha norsk produksjon. Men til gjengjeld vil vi kunne oppleve at skulle resultatet bli noe i nærheten av det som WTO-administrasjonen la fram, nærmest som en liten «wake up call» i vinter, fordi posisjonene var fastlåste, vil det få dramatiske konsekvenser for de tradisjonelle landbruksområdene.

Det fattige lands interesser er viktig i disse sammenhengene. Jeg vil også prøve å bidra her. Jeg tror Senterpartiets leder har veldig rett når hun påpeker at her kreves det en viss nyanse, og ikke at man med litt bred pensel maler om de fattige lands interesser.

Jeg hadde gleden av – jeg skal komme med to interessante eksempler – å møte en grønnsakbonde i Zambia rett før jul. Han hadde ikke stor gård, den ville vært liten selv i norsk målestokk, med 20–30 dekar i produksjon. Der har man den fordel at tar man opp gulroten den ene dagen, kan man så den neste dagen, og slik kan det fortsette hele året. Det betyr at et lite areal tross alt kan bli et ganske stort areal, fordi man kan produsere mye. Men han hadde klart – gjennom et samvirkeorganisert eksportprogram til Europa – å bygge opp en liten bedrift på disse dekarene. Han hadde – foruten seg selv og sin familie – fire ansatte, med familier, som fikk en rimelig inntekt i Zambia. Dette var basert på produksjon av ferske grønnsaker til Europa. Det overskuddet dette gav denne bonden, gjorde det mulig for ham å investere i et vanningsanlegg. Å grunnbore og hente opp vann kostet 15 000 kr, og det gav en betydelig mulighet til å produsere mat på et så lite areal, under klimaforhold der vann er den store begrensende faktoren. Dette lærte naboen av, og dette var i ferd med å spre seg rundt. Det gjorde at fordi han kunne eksportere, og få et lite overskudd, ble det mulig å produsere og levere mye mer mat – også ofte til eget lands befolkning.

Det går ikke an bare å si at man eksporterer sin egen befolknings mat. Tvert imot, nettopp det at man tjener noen kroner, gjør det mulig å investere i enkel teknologi, som er nødvendig for å produsere mye mer mat, også til egen befolkning. Såpass kompliserte sammenhenger tror jeg vi må kunne ha med oss.

Det andre eksemplet jeg vil nevne, var mitt møte med en stor sukkerfabrikk i Mosambik – med 10 000 ansatte. Det som gjorde dette mulig – selvsagt gjennom at det er veldig lave lønninger i Mosambik, men tross alt er det en forskjell fra ingen lønn til det å kunne skaffe mat til familien, og det var helt avgjørende for den sukkerfabrikken, og jeg fikk anledning til å gå litt tungt inn i tallene – var at Mosambik hadde mulighet til å beskytte sitt sukkermarked mot import fra andre land. For selv om arbeidskraften er billig, er det mange andre kostnader som blir høye i slike land – infrastrukturen, transporten ut, investeringer, teknologien. Veldig mange ting blir likevel så dyre at man ikke har sjanse til selv med forsvinnende lave lønninger, å konkurrere med andre land, f.eks. Brasil og Argentina, når det gjelder sukker. Det var helt avgjørende for Mosambik i den fasen de er i nå, å ha en beskyttelse for sin egen matproduksjon. Men de var også helt avhengige av, for å ha lønnsomhet i den bedriften, å slippe til på EUs marked med tollfrie kvoter for å ta ut veldig høye priser av EUs marked. Alternativet, nemlig et helt fritt marked, fri konkurranse på sukker, ville feid sukkerproduksjonen ut av store deler av Afrika til fordel for mellominntektsland med en helt annen konkurransekraft. Og et viktig kjernepunkt er nettopp å gi disse landene, som har en lav konkurransekraft i forhold til sine konkurrenter i mellominntektsland, en eksklusiv adgang f.eks. til det norske markedet, slik den norske regjering har gjort i sin politikk på dette området.

Jeg har også kort lyst til å si i denne sammenhengen når det gjelder Regjeringens politikk for mat som rettig-

het, at det er jo ikke en rettighet til ikke å kunne få import av mat eller et lands rett til å være alene om å brødfø sin befolkning. Det er borgernes rett til å kunne kreve av sin stat at de legger til rette for at den enkelte kan utnytte et handlingsrom til å skaffe seg og sin familie mat, enten ved å produsere den selv, ha økonomi til å kunne kjøpe den, at det er tilgang på mat gjennom butikker, og at det er en infrastruktur, og i verste fall ha en nødvendig matforsyning for dem som ikke evner å få det til. Og en slik rettighetstankegang – borgernes rettigheter i en stat – tror jeg er ganske avgjørende for at vi kan få en matpolitikk og en landbrukspolitikk som gjør at folk kan forsynes.

Jeg tror vi skal være veldig forsiktige i en debatt som denne med å spekulere i hvor langt Norge kan og bør gå. Det er litt av poenget med å ha en regjering som har fullmakter til å være operativ, at en løpende må kunne vurdere dette. Men skåret til beinet: Det sentrale punktet for norsk landbruk er spørsmålet om markedsadgang, at det er mulig gjennom nødvendige tollsatser å kunne ha en produksjon i Norge. Vi er et høykostland, og i tillegg har Vårherre sørget for at vi har klimatiske og andre forhold som gjør at det er meget vanskelig å produsere store volumer til lave priser. Det er derfor nødvendig for oss, skal vi ha en produksjon, å kunne tilby priser til norske produsenter som gjør det mulig å dekke i alle fall variable kostnader, og at det gis bidrag til de faste. Jeg tror også det vil være rom for at vi klarer å bruke budsjettmidler til å kunne produsere kollektive goder. For det er slik at vi kan transportere kjøtt fra en bonde i Argentina til Norge, men vi kan ikke transportere kulturlandskap og viktige miljøverdier fra en bonde i Argentina til Norge – det må norske bønder produsere.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Morten Høglund (FrP): Jeg opplever at mye av statsrådets engasjement dreier seg om å beskytte norsk landbruk slik det i hovedsak er i dag. Og det er greit nok. Kunne en annen strategi være å gripe den muligheten denne WTO-prosessen gir, til å foreta en nødvendig omstrukturering av landbruket til å være litt i forkant av de krav som kommer – de kommer kanskje ikke nå, men mer sannsynlig i løpet av kort tid – og at vi kunne endre landbruket fra å være en såkalt defensiv interesse til kanskje om mulig, en eller annen gang i fremtiden å bli en offensiv interesse?

Statsråd Lars Sponheim: Det foregår en omstrukturering av norsk landbruk i en slik fart at det nesten er vanskelig å følge med nå for tiden. Det er etter mitt skjønn helt uanstendig å argumentere for en raskere omstilling enn den som foregår nå – iallfall for en som må ta ansvar for den utviklingen som foregår. Det blir veldig misvisende, føler jeg, å strekke begrepene «defensive» og «offensive» interesser mer enn det de er. De er mer faguttrykk, uttrykk for hvilke områder man har behov for å få markedsadgang til i andre land, og hvilke områder man har behov for å ha nødvendig tollbeskyttelse på. Norge har mange offensive interesser i landbruket, og vi

ser en utvikling i landbruket i dag, hvor landbruket ikke bare er en volumkonkurrerende produsent på priser og kostnader, men hvor man også utvikler andre typer landbruksprodukter som vi vet ikke har den samme konkurranse. Grenselandet mellom landbruk og reiseliv og mange andre områder vet vi har en helt annen naturlig beskyttelse, og det skal vi selvsagt videreutvikle, samtidig som vi skal ta vare på mest mulig av det volumproduserende.

Bjørn Jacobsen (SV): Jæren er vel det mest intensive landbruksområdet i Nord-Europa, der ein produserer mest dersom ein måler anten ut frå talet på dyr pr. areal eller ut frå nitrogenforbruk.

Eg forstår at vi har eit intensivt jordbruk i Noreg, og vi har òg eit lågintensivt jordbruk. Vi skal ha begge delane. Men det vi kan gjere noko med i forhold til omlegging av norsk jordbruk, er å sjå på innsatsfaktorane. Eg skal ikkje bruke ordet «økologisk», men vi kan nærme oss det. Så eg vil spørje næringsministeren: Korleis går den type arbeid føre seg?

Og så må vi sjå på det som er grunnlaget for eksportsubsidiene, for dersom vi har overproduksjon, er det det som er grunnlaget for alle eksportsubsidiene, det er derfor vi har dei. Kva gjer ein for å få til ei betre marknadsregulering?

Og så må vi ein tur til Zambia. I samband med utgreininga frå statsråden har vi fått inn melding frå Kirkens Nødhjelp og frå Naturvernforbundet. Kirkens Nødhjelp snakkar veldig mykje om dette med vatn. Men det er problematisk å ta vatn til grønnsakproduksjon når det kanskje skulle ha vore brukt til drikkevatt i staden. Så det er ikkje fullt så enkelt som å sende grønnsaker frå Afrika til Europa.

Statsråd Lars Sponheim: Det er et viktig bidrag representanten Jacobsen her kommer med når det gjelder nødvendigheten av også å se på hvordan man skal kunne tilpasse norsk landbruk til også å tilfredsstille sterkere andre mål enn bare det å ha en effektiv volumproduksjon. Økologisk landbruk er et viktig bidrag i så måte, fordi det belaster ressurser – andre ressurser produsert andre plasser – mindre, men leverer minst like mye kulturlandskap f.eks., som jeg er helt overbevist om at det kommer til å være en økt betalingsvilje for i det norske samfunn framover. Slik sett trenger vi et mangfold av ulike typer landbruk i Norge, både ekstensivt og intensivt, og jeg deler synspunktene om at Jæren er et viktig matkammer for Norge.

Eksportsubsidier er jo ikke veldig omfattende i Norge. Det vi kjenner mest, er eksporten av Jarlsbergost, som ca. 2 000 melkeprodusenter står bak. Det er viktig nok, men det er kanskje det området hvor vi mest kan diskutere tilpasninger fra norsk side, noe utenriksministeren har vært inne på.

Åslaug Haga (Sp): Senterpartiet beskyldes av landbruksministeren for ikke å evne å ha to tanker i hodet samtidig. Det tåler vi sjølsagt, men jeg håper inderlig at Regjeringa har mer enn to tanker i hodet når den holder

på med WTO-forhandlingene, for disse forhandlingene handler om langt mer enn norske offensive og defensive interesser. De handler om hvordan verden skal se ut i forhold til miljøet, og om hvordan vi skal evne å fordele ressursene globalt. Videre handler de om hvilke sosiale standarder vi skal operere med internasjonalt.

Jeg syns at man kanskje er med på å minimalisere betydningen av disse forhandlingene. De er faktisk usedvanlig viktige – i en tid hvor vi vet at handel blir viktigere og viktigere. Det handler om å lage rammebetingelser for denne handelen, slik at vi internasjonalt ivaretar fordelingshensyn, miljøhensyn, sosiale standarder, osv.

Man kan beskyldte meg for mye, men jeg har tross alt sett en del av internasjonale forhandlinger, og jeg vet (presidenten klubber) hvordan utviklingslandene sliter med å henge med på den agendaen som allerede ligger der. – Da er tida ute.

Statsråd Lars Sponheim: Dette er flott. Regjeringen vil gjerne ha mer presise råd fra Senterpartiets leder enn overordnet retorikk om at Regjeringen går for langt, Regjeringen er for liberalistisk, osv.

Hvor langt skulle vi ha gått? Skulle vi ikke ha beveget oss i det hele tatt – og i realiteten ikke ha hatt noe i forhandlingene i Genève å gjøre? Jeg ønsker at representanten er litt mer presis – ikke bare har denne overordnede retorikken – når hun har noe å bidra med, for det er jeg sikker på at hun har. Hvordan skal man gjøre det? Vi trenger gode krefter til å bidra når vi skal ivareta norske landbruksinteresser samtidig som vi skal komme videre med andre oppgaver.

Så er det mye snakk om hvilken kobling det er mellom landbruk og andre forhold. Det er i alle fall den koblingen når det gjelder landbruk, at gjennombrudd og å få til løsninger er nøkkelen til å komme i gang med andre oppgaver. Derfor er det viktig at vi samlet sett kommer igjennom døra ved å åpne den med denne nøkkelen, slik at vi kan komme i gang med forhandlinger også på mange andre viktige områder. Dette er jeg helt enig i, og Norge har mye å bidra med.

Bjørn Jacobsen (SV): Det er ikkje tilfeldig at dei fleste leiarane – heldt eg på å seie – i landbruksorganisasjonane kjem nettopp frå Rogaland, for det er der det kan smelle i norsk landbruk.

Dersom den samvirkeeinigheita som har vore i norsk landbruk nærmast i hundreår, smell, blir det alles kamp mot alle. Det vil vere eit stort tap for Noreg.

Statsråd Sponheim nemnde noko veldig interessant, nemleg 2 000 produsentar som må vekk dersom vi kuttar i eksportsubsidiene, og dersom vi kuttar ut Jarlsbergosten. Då er spørsmålet: Kan statsråden vere med på å leggje opp til ein politikk der ein i staden for å kutte ut 2 000 produsentar reduserer produksjonen flatt, fordelt over alle mjølkeprodusentane? Ein kan kutte litt på kraftføret, litt på kunstgjødsla og i tillegg på sprøytemiddel, så er ein der ein skal vere. Ein får i staden for overproduksjon ein sysselsetjingseffekt av det vi løyver her i Stortinget.

Statsråd Lars Sponheim: Jeg både håper og tror at det skal være mulig for også de 2 000 melkeprodusentene å kunne fortsette å produsere i Norge. Det interessante er at i perioder i vinter har også eksporten av Jarlsbergost vært uten subsidier på grunn av bytteforholdet, særlig når det gjelder kroner mot dollar.

Jeg vil minne om at de samme melkeprodusentene også eier en betydelig produksjon av Jarlsbergosten som nå er lagt til USA, som er fullstendig kostnadsdekkende og har god økonomi, og som også gjør det mulig for melkeprodusentene å ta ut den økonomien de har.

Men det generelle synspunktet om at vi på en måte skal redusere alle andre innsatsfaktorer i landbruket enn bruk av arbeidskraft, og dermed kompensere med økt bruk av det – en slags revers noen tiår tilbake – tror jeg nok at det er vanskelig for landbruksministeren å kunne gi uttrykk for her. Det vil kreve en budsjettuttelling som jeg tror det vil være vanskelig å kunne samle flertall for i dette huset, og jeg tror heller ikke det er ønskelig. Folk i landbruket vil som andre ta del i inntektsutviklingen i samfunnet, og da må en nok også levere økende produktionsverdier for å kunne gjøre det. I en økonomi henger ytelse og nytelse sammen.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til replikk.

Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Audun Bjørlo Lysbakken (SV): Jeg tar ikke ordet for å trekke debatten i langdrag, men jeg har lyst til å be utenriksministeren tegne seg én gang til, slik at han kan komme tilbake til det spørsmålet jeg stilte ham i replikkordskiftet etter innlegget hans.

Utenriksministeren gav et svar som handlet om hvorfor Regjeringen mener det er bra med fri handel av utdanningstjenester. Det respekterer jeg at Regjeringen synes, men mitt spørsmål gikk konkret på de opplysninger som er framkommet i media, og som også går igjen på hjemmesiden til det australske utdanningsdepartementets eksportutvalg for utdanningstjenester, om at det er opprettet en internasjonal allianse som skal jobbe aktivt for å fremme fri handel av utdanningstjenester. Det er Norge som leder dette arbeidet, og alliansen heter til og med «Norge Alliansen», eller «Norway Alliance». Et av målene for dette skal være å overbevise utviklingsland om at handel med utdanningstjenester er av det gode.

Det jeg ønsker at utenriksministeren svarer på, er om han kjenner til dette, og om han kan bekrefte eller avkrefte at Norge spiller en slik rolle.

Utenriksminister Jan Petersen: Som representanten Bjørlo Lysbakken sikkert husker, besvarte jeg også det spørsmålet. Men jeg kan for så vidt repetere det.

Det er altså en uformell gruppe av land i WTO som drøfter hvordan kvalitetshensyn kan ivaretas i forhandlingssammenheng. I denne gruppen deltar både industrialiserte land og utviklingsland. Jeg fastholder derfor det jeg sa, at den beskrivelsen Bjørlo Lysbakken gav i sitt

forrige innlegg, ble litt voldsom i forhold til den realiteten som jeg her nok en gang har redegjort for.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sakene nr. 3 og 4.

(Votering, sjå side 3336)

S a k n r . 5

Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til godtakelse av endring av avtale av 19. januar 2001 mellom Norge og Island og EF om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en medlemsstat, ved innlemmelse av Dublin II-forordningen av 18. februar 2003 (Innst. S. nr. 269 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 57 (2002-2003))

Christopher Stensaker (FrP) (ordfører for saken):

Denne saken dreier seg om å godta en endring av avtale mellom Norge og Island og EF som ble inngått 19. januar 2001, om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som framlegges i Norge, Island eller en medlemsstat, ved innlemmelse av Dublin II-forordningen av 18. februar 2003.

Gjennom avtalen, inngått mellom EU-statene i 1990, om tilknytning til Dublin-regelverket fikk reglene i Dublinkonvensjonen anvendelse i forholdet mellom EU-statene, Norge og Island. Dublinkonvensjonen gir regler om hvilken stat som har ansvar for behandlingen av en asylsøknad i henhold til FN's flyktningkonvensjon av 1951.

Ved den foreslåtte endringen blir Dublin II-forordningen innlemmet i tilknytningsavtalen til erstatning for Dublinkonvensjonen. Dublin II-forordningen regulerer de samme spørsmålene som Dublinkonvensjonen, men tar sikte på å modernisere og effektivisere reglene.

Da Schengensamarbeidet trådte i kraft i 1995, ble personkontrollen på grensene mellom Schengen-statene opphevet. De åpne grensene i Europa gjør det enkelt for alle å reise fritt, også for dem som vil søke asyl i flere stater, eller som forsvinner når de ikke lenger har rett til opphold. Dublin-samarbeidet har dermed en nær forbindelse til Schengensamarbeidet.

Det framgår av Schengen-samarbeidsavtalen at «det bør avtales en egnet ordning om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som framlegges i en medlemsstat i Den europeiske union eller i Island eller i Norge», og at en slik ordning bør være etablert innen det operative Schengensamarbeidet iverksettes for de nordiske stater. Schengensamarbeidet ble iverksatt 25. mars 2001, og Dublin-samarbeidet ble iverksatt 1. april 2001.

Avtalen om tilknytning til Dublin-regelverket omfatter Dublinkonvensjonen samt to beslutninger av Dublinkonvensjonens vedtaksorgan. Avtalen knytter også Norge og Island til rådsforordning om opprettelse av Eurodac for sammenligning av fingeravtrykk med henblikk på en effektiv gjennomføring av Dublinkonvensjonen,

Eurodac-forordningen. Videre muliggjør avtalen norsk og islandsk tilknytning til både nåværende og framtidige vedtak på dette området.

I likhet med Dublinkonvensjonen regulerer ikke Dublin II-forordningen vilkårene for å innvilge asyl. Norsk rett samt internasjonale forpliktelser vil således fortsatt regulere hvem som skal gis asyl i Norge.

Artikkel 4 i tilknytningsavtalen sier at kommisjonen umiddelbart skal underrette Norge og Island om vedtakelsen av en ny rettsakt. Norge må på sin side gi underretning om godtakelse av rettsakten til rådets generalsekretariat og kommisjonen innen 30 dager etter at den er vedtatt.

Både Dublinkonvensjonen og Dublin II-forordningen tar sikte på å sikre asylsøkere en effektiv adgang til prosedyrene for fastleggelse av flyktningstatus ved å motvirke at asylsøkere blir henvist fram og tilbake mellom stater uten å få søknaden behandlet. En asylsøker får rett til å få søknaden behandlet i én stat, og det gis regler for hvilken stat som har plikt til å behandle saken. Begge regelverk søker også å forhindre det misbruk av asylinstituttet som oppstår når samme person samtidig eller på forskjellige tidspunkter søker om asyl i flere medlemsstater med sikte på å forlenge sitt opphold i EU.

EU har erfart at samarbeidet i henhold til Dublinkonvensjonen ikke har fungert helt etter forutsetningene. Dublin II-forordningen søker derfor å rette opp mangler og uklårheter ved denne. Dublin II-forordningen søker å effektivisere prosedyren for fastleggelse av hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad, slik at realitetsbehandlingen av søknaden kommer raskere i gang. Videre gir forordningen større beskyttelse av familiens enhet og retten til familieliv, ved at reglene søker å oppnå at familiemedlemmer får behandlet sine asylsøknader i samme stat. Samtidig styrkes beskyttelsen av enslige mindreårige asylsøkere.

Norge er blitt konsultert om EUs forhandlinger om forordningen gjennom møter i Den blandete komité, som er opprettet i medhold av tilknytningsavtalens artikkel 3.

Proposisjonens kapittel 3 omtaler Dublin II-forordningens bestemmelser nærmere, og det vises til denne omtalen.

Godtakelse av Dublin II-forordningen vil medføre behov for endringer i utlendingsloven og -forskriften der disse viser til Dublinkonvensjonen. Endringer i utlendingslovgivningen utover dette er ikke påkrevd, da de endringer som følger av Dublin II-forordningen, ikke er i strid med eksisterende lov og forskrift.

Komiteen viser til at Kommunal- og regionaldepartementet vil fremme en odelstingsproposisjon med de nødvendige lovendringer.

Samlet sett anslås Dublin II-forordningen å innebære en reduksjon i saksbehandlingstiden på 14 uker. Den kortere saksbehandlingstiden vil ha konsekvenser både for politiet og UDI og for lengden på asylsøkernes oppholdstid i mottak, noe som vil innebære et potensial for innsparing.

Dublin II-forordningen medfører merutgifter for Kommunal- og regionaldepartementet på anslagsvis

3,6 mill. kr for 2003, hvorav 0,6 mill. kr refererer seg til et økt ressursbehov på årsbasis på tre årsverk i UDI. Merutgiftene for 2004 anslås til 8,5 mill. kr, fordelt på 5 mill. kr i investeringer og 3,5 mill. kr i driftsutgifter. For Justisdepartementet anslås merutgiften i 2003 til 1,4 mill. kr. Dette svarer til et økt ressursbehov på åtte årsverk i politiet, dvs. 4,4 mill. kr på årsbasis.

Komiteen ser det som ønskelig at Norge knytter seg til Dublin II-forordningens regler, ved at disse styrker asylsøkernes stilling ved en effektivisering av systemet, slik at realitetsbehandlingen av søknadene kommer raskere i gang. Det gis større beskyttelse av familiens enhet og retten til familieliv, ved at reglene søker å oppnå at familiemedlemmer får behandlet sine asylsøknader i samme stat. Samtidig styrkes beskyttelsen av enslige mindreårige asylsøkere.

Komiteen registrerer at Dublin II-forordningen regulerer de samme spørsmålene som Dublinkonvensjonen, men tar sikte på å modernisere og effektivisere reglene. Men i likhet med Dublinkonvensjonen regulerer ikke Dublin II-forordningen vilkårene for å innvilge asyl. Norsk rett samt internasjonale forpliktelser vil således fortsatt regulere hvem som skal gis asyl i Norge.

En godtakelse av Dublin II-forordningen vil medføre behov for endringer i utlendingsloven og -forskrifter der disse viser til Dublinkonvensjonen, men endringer utover dette i utlendingslovgivningen er ikke påkrevd, da endringene som følger av Dublin II-forordningen, ikke er i strid med eksisterende lov og forskrift.

Komiteen viser til at Kommunal- og regionaldepartementet vil fremme en odelstingsproposisjon med de nødvendige lovendringer.

I likhet med Regjeringen er komiteen også opptatt av at Dublin II-forordningen styrker asylsøkernes stilling ved at systemet effektiviseres, slik at realitetsbehandlingen av søknadene kommer raskere i gang. Dette vil gi større beskyttelse av familiens enhet og retten til familieliv, ved at reglene søker å oppnå at familiemedlemmer får behandlet sine asylsøknader i samme stat, og at beskyttelsen av enslige mindreårige asylsøkere styrkes.

Dersom gjennomføringen av Dublin II-forordningen skulle medføre økte utgifter for kommuner og fylkeskommuner, forutsetter komiteen at disse dekkes av staten.

Komiteens tilråding i denne saken er enstemmig, og vi mener endringen forbedrer dagens ordning.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 5.

(Votering, se side 3336)

S a k n r . 6

Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til ratifikasjon av 1. FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, 2. utfyllende protokoll for å forebygge, nedkjempe og straffe handel med menneske, særlig kvinner og born, 3. utfyllende protokoll mot smugling av menneske over land, sjøvegen og luftvegen, alle av

15. november 2000, og 4. utfyllende protokoll mot ulovleg produksjon av og handel med skytevåpen og delar, komponentar og ammunisjon til desse av 31. mai 2001 (Innst. S. nr. 253 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 58 (2002-2003))

Lars Rise (KrF): Grenseoverskridende kriminalitet er en av de viktigste utfordringene vi står overfor i dag. Skal vi klare å kjempe mot dette, må kampen føres på flere områder samtidig. Kofi Annan har sagt at de tre største truslene mot verden i dag er svake stater som ikke har legitimitet, terror og organiserte kriminelle som bruker krigslignende virkemidler. Det er en nær sammenheng mellom disse tre truslene. Terror og organisert kriminalitet er med på å svekke en stats legitimitet, og svake stater som mangler legitimitet i befolkningen, er ofte preget av terror og organisert kriminalitet.

Den organiserte internasjonale kriminaliteten er rå. Den bygger på vold og frykt, den har makt og profitt som sine eneste mål og er fullstendig udemokratisk i sitt vesen. De siste årene har vi sett at den organiserte kriminaliteten også har fått internasjonale nettverk. Kampen mot organisert kriminalitet må derfor føres globalt, regionalt, nasjonalt og lokalt. Skal vi vinne denne kampen, må vi samarbeide minst like godt som de kriminelle.

Globalt er FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og dens utfyllende protokoller om menneskesmugling, handel med kvinner og barn og ulovlig produksjon av handel med skytevåpen vårt viktigste virkemiddel. Kristelig Folkeparti er derfor glad for at det er en enstemmig komite som tilrår ratifikasjon.

Mangel på et internasjonalt regelverk for å bekjempe en slik kriminalitet har utgjort en trussel både for landene og for hvert enkelt individ. Med denne konvensjonen og dens protokoller har vi nå et virkemiddel som vi kan bruke i kampen mot organisert kriminalitet. Målet er at vi med internasjonalt samarbeid klarer å forebygge og nedkjempe denne type kriminalitet mer effektivt. Konvensjonen forplikter statene til å kriminalisere deltakelse i en organisert gruppe med kriminelle, hvitvasking av penger, korrupsjon og motarbeidelse av rettssystemet. Protokollen for menneskehandel gir mer utfyllende regler. Formålet her er å nedkjempe handel med mennesker, særlig i forhold til kvinner og barn, og å beskytte dem og hjelpe ofrene.

Kampen mot prostitusjon og handel med kvinner og barn er svært viktig i bekjempelsen av organisert kriminalitet. Her må land samarbeide for å sikre disse menneskene et verdig liv fritt for frykt og utnyttelse. For Norge er det her helt sentralt å få i stand et godt samarbeid mellom Norden og Baltikum, da vi vet at svært mye av menneskehandelen foregår nettopp her. Vi må evne å føre denne kampen på flere nivå. Det er viktig at vi koordinerer våre tiltak og arbeider sammen mot felles mål.

Men en streng lovgivning må utfylles av andre tiltak. Vi må også sette inn forebyggende tiltak, utvikle et godt system for tidlig intervensjon og ha gode behandlings- og omsorgstiltak. Smugling og handel med mennesker setter deres liv og sikkerhet i fare. Jeg er derfor glad for

at det i de utfyllende protokollene også legges stor vekt på å beskytte ofrene for handel med mennesker. Her blir stater pålagt, så langt det er mulig, å beskytte identiteten og privatlivet til ofrene og å gi dem bistand, slik at de får fremmet sine synspunkter. Hver stat må vurdere å gjennomføre tiltak med sikte på fysisk, psykisk og sosial behandling av ofre for menneskehandel. Barn vil her ha et særlig behov for husvære, utdanning og omsorg. Det plikter vi å gi dem. Ofre for slik umenneskelig behandling skal hjelpes og beskyttes med full respekt for sine menneskeretter.

Organisert kriminalitet utgjør generelt sett en større trussel mot samfunnet og den enkelte enn annen kriminalitet. Organisert kriminalitet er ødeleggende for rettssikkerheten til den enkelte borger, organisert kriminalitet er ødeleggende for demokratiet, og den er ødeleggende for respekten for flertallets vilje og for de demokratiske institusjoner.

Demokrati forutsetter respekt for lov og orden. Deresom vi ikke klarer å bekjempe de kriminelle nettverkene, vil vi undergrave fundamentet for våre samfunn. Organisert kriminalitet undergraver tanken om sammen å bygge opp et velferdssamfunn. Kriminalitet og korrupsjon bygger ikke på fellesskapsverdier. Finansiering, bevaring og videreutvikling av velferdssamfunnet forutsetter derfor respekt for de demokratiske spilleregler, for lov og orden og for en fortsatt kamp mot kriminalitet.

Vi som lever i en rettsstat, kan ikke akseptere at kriminelle elementer får lov til å utvikle seg. Kriminelle grupperinger må ikke få fotfeste i den legale delen av samfunnslivet. Derfor kan vi ikke tillate at penger tjent på kriminell virksomhet blir investert i det lovlige næringslivet. Vi har i de senere årene sett at hvitvasking av penger og økonomisk kriminalitet har fått større oppmerksomhet, og alvoret i denne typen kriminalitet er tatt mer seriøst. Men behovet for å finne gode og effektive midler til å bekjempe dette, er dessverre fremdeles sterkt til stede.

Reaksjonene på økonomisk kriminalitet er lave målt opp mot annen type kriminalitet, f. eks. narkotika. Vi må derfor få strengere straff for flere typer økonomisk kriminalitet. Da vil vi klart vise alvoret i denne typen kriminalitet.

Det er som oftest en nær sammenheng mellom terror og organisert kriminalitet. Terrororganisasjoner finansierer sin virksomhet gjennom internasjonale kriminelle nettverk. Også her må verdenssamfunnet samarbeide og kjempe for de verdiene vi tror på. Det er viktig, men vårt mål heller ikke middelet. I kampen mot terrorisme og organisert kriminalitet må vi overholde de verdier vi har tatt på oss å forsvare. Striden må derfor kjempes innenfor rammene av de internasjonale menneskerettene og rettsstatens prinsipper.

Kampen mot den organiserte kriminaliteten må føres på alle nivå, globalt som lokalt. Vi må endre de konkrete problemområdene, og vi må fjerne de underliggende årsakene. Vi må våge å stå fram og ta ansvar. Det farligste våpen de kriminelle har, er frykten og likegyldigheten.

J ø r g e n K o s m o gjeninntok her presidentplassen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet i sak nr. 6. (Votering, se side 3336)

S a k n r . 7

Innstilling fra utenrikskomiteen om samtykke til ratifikasjon av valfri protokoll av 25. mai 2000 om barn i væpna konflikt til FNs konvensjon av 20. november 1989 om rettane til barnet (Innst. S. nr. 254 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 61 (2002-2003))

Lars Rise (KrF) (ordfører for saken): Bruk av barn i væpnede konflikter er en av de verste former for misbruk av barn, og det skal derfor forbys. Ingen regjeringsstyrker eller militære grupperinger vil tilstå at de bruker barn som soldater, og tallet på barnesoldater er derfor noe uvisst, men UNICEF anslår at minst 300 000 barn brukes som soldater i dag.

Hovedgrunnen til at barn blir brukt som soldater, er at de er enklere å misbruke, billigere enn voksne soldater, lettere å manipulere og stiller få krav. At det er forholdsvis enkelt å tvinge barn til å bli soldater, betyr ikke at det er en lett vei tilbake. Å bli tvunget til å drepe gir barna omfattende skader: De har vansker for å tilpasse seg et normal liv, og mange får atferdsvansker og problemer med læring. Det igjen utgjør en fare for håpet om varig fred.

Å heve aldersgrensen for bruk av barn i væpnet konflikt fra 15 til 18 år, er ett tiltak som kan forhindre at barn blir brukt som soldater. Det er derfor gledelig at det er en enstemmig komite som står bak innstillingen om samtykke til ratifikasjonen av den valgfrie protokollen om barn i væpnet konflikt til FNs konvensjon om barns rettigheter.

Siden frigjøringsgrupper, opprørsbevegelser eller andre ikke-statlige aktører ofte rekrutterer og bruker barn under 18 år som soldater, fastslår protokollen at stater skal forby og kriminalisere slik virksomhet. Partene skal samarbeide om gjennomføringen av protokollen, og det blir opprettet et frivillig fond som kan bidra med hjelp til gjennomføringen. Partene skal rapportere til FNs barnekomite om den nasjonale gjennomføringen.

Når det gjelder frivillig rekruttering til en stats væpnede styrker, åpner protokollen for at statene kan binde seg til en aldersgrense på 16, 17 og 18 år. Dette kompromisset var nødvendig for å få protokollen vedtatt. Norge binder seg nå til en aldersgrense på 18 år.

Det betyr kanskje lite for oss at vi nå i Norge øker grensen fra 15 til 18 år for å kunne delta i væpnet konflikt, for vi tvinger ikke barn ut i krig. Vi trener og rekrutterer ikke barn for at de skal bli kyniske soldater. Likevel berører det oss. Blant våre mange unge flyktninger og asylsøkere finnes det flere med bakgrunn som barnesoldat. Det er derfor vår konkrete oppgave å gi hjelp til de barna som nå er vårt ansvar. Men vi skal ikke stoppe der. Vi skal sikre at også de barnesoldatene som lever i

krigsområder i dag, blir hjulpet. For alle barn har rett til beskyttelse og vern. Alle barn har grunnleggende rettigheter som ikke skal krenkes. Alle barn har rett til et verdig liv.

Hvordan skal vi hjelpe barnesoldatene til en framtid? Krigsopplevelser skader barn psykisk og kan gi dem traumer. Det betyr at de stadig blir minnet om fryktelige opplevelser, som trussel mot liv eller om alvorlig skade. For å beskytte seg mot disse følelsene, fortrenger mange barn de vonde minnene. De unngår kontakt med eget følelsesliv, noe som lett kan gjøre dem likegyldige og føre til store adferdsproblemer. I en skolesituasjon vil slike traumer være i veien for læring.

Vi vet at borgerkrigen i Sierra Leone førte til mange traumatiserte barn. Her ble barn voldtatt, skadet, tvunget til å bli soldater og systematisk mishandlet. De ble gjort avhengige av narkotika for at de skulle kunne klare å gjennomføre grusomhetene de ble pålagt. Nektet de å delta i overgrepene, stod de i fare for å bli drept. Disse traumene må bearbeides med behandling og veiledning, både når det gjelder de barna som har flyktet til et annet land, og de som fortsatt lever i konfliktområder.

Vi skal også huske at barn rammes og angripes i krig. Skoler er skyteskiver. Det siste tiåret er to mill. barn drept i væpnede konflikter, og over seks mill. er varig fysisk skadet. Daglig blir 356 barn drept i krig. Barn lemlestes av landminer og granater, barn jages på flukt på grunn av krig, og deres rett til helse- og utdanningstilbud blir tatt fra dem. Derfor må vi forebygge krig og forandre de underliggende økonomiske, politiske og sosiale årsakene til at barn trekkes inn i væpnede konflikter. Til det trengs en effektiv fattigdomsbekjempelse, der barns rettigheter ivaretas.

Vi må også gjøre noe mer med selve årsaken til problemet. Fattigdom, krig og konflikt, arbeidsledighet og manglende likestilling er ofte årsaker til misbruk av barn. Ikke minst er mangel på utdanningstilbud en viktig årsak. Barn som lever på gata eller opplever annen omsorgssvikt, er særlig eksponert for kriminalitet og utnyttning. Uten læring får barna ikke fremmet sine rettigheter eller bedret sin sosiale situasjon. Utdanning for barn er derfor jobb nummer én i vår utviklingspolitikk. Jeg mener dette er et sentralt tiltak for bedre å beskytte barn mot å bli trukket inn i væpnede konflikter. Barn har rett til beskyttelse. Derfor må overgrep mot barn høyere opp på den politiske dagsorden. Det vil Kristelig Folkeparti kjempe for.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7. (Votering, se side 3336)

S a k n r . 8

Innstilling fra utenrikskomiteen om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 2002 (Innst. S. nr. 270 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 28 (2002-2003))

Lars Rise (KrF): Organisasjonen OSSE har spilt en betydelig rolle i nyere europeisk historie siden det hele

startet med Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa i 1975, hvor Sovjetunionens partisejef Leonid Bresjnev spilte en viktig rolle. Han hadde antakelig ikke sett for seg at konferansen han var med på å ta initiativ til, etter hvert skulle utvikle seg til en organisasjon som skulle fremme flerpartisystem, talefrihet, trykkefrihet og religionsfrihet over hele det tidligere Sovjetunionen og i hele østblokken. KSSE – og siden OSSE – har fått en økende betydning etter murens fall i 1989 og Sovjetunionens oppløsning i 1991.

OSSE har fått oppgaver som verken FN, NATO, EU eller Europarådet vil kunne overta. OSSE bidrar med sin bredde, sammen med Europarådet, til å gi muligheter for dialog og samarbeid mellom land med en kristen kultur- bakgrunn og muslimske land. Noen av de verste konfliktenes og krigene vi har hatt i Europa de siste 15 år, har nettopp vært kriger mellom ortodokse kristne kulturer og muslimske kulturer. Det var neppe tilfeldig at Russland støttet Serbia langt på vei i Kosovo-krigen. Her var det samhörighet og solidaritet mellom to ortodokse nasjoner. Krigen mellom Armenia og Aserbadjan og Nagorno-Karabakh, krigen i Tsjetsjenia, krigen i Makedonia og krigen i Kosovo er alle eksempler på muslimsk-ortodokse konflikter i Europa. På denne bakgrunn spiller OSSE en meget viktig rolle med sin feltvirksomhet, med tidlig varsling av konflikter og arbeidet for å forebygge konflikter.

Med tanke på hva det har kostet det internasjonale samfunn å holde militære styrker bare i Kosovo, framstår det som et langt bedre alternativ å forebygge konflikter. Vi kan risikere at sluttregningen for Kosovo kommer på flere hundre milliarder kr. Det er også grunn til å tro at styrkene i Makedonia må belage seg på å stå der i mange år framover. Det framstår derfor som fornuftig, det å varsle konflikter tidlig og så sette inn arbeid for å forebygge de samme konfliktenes, og her gjør OSSE en meget viktig jobb.

Når Norge, EU og Russland nå er enige om at OSSEs rettslige status skal avklares, burde vi kanskje sette spørsmålsteget ved om det er riktig å la USA få lov til å nedlegge et veto, slik at USA kan avgjøre at OSSE ikke skal få denne status. Dette er noe som bør drøftes i OSSE i tiden framover. En samlet komite understreker også at det er viktig at det arbeides videre med dette spørsmålet om rettslig status. Det er klart at en konvensjon, rettigheter og privilegier vil være et viktig skritt i riktig retning.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8. (Votering, se side 3336)

S a k n r . 9

Innstilling frå næringskomiteen om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 20/2003 av 31. januar 2003 om endring av EØS-avtalens vedlegg XVII om opphavsrett (patentdirektivet) (Innst. S. nr. 220 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 43 (2002-2003))

Presidenten: Etter ønske fra næringskomiteen vil presidenten foreslå at debatten blir begrenset til 1 time og 15

minutter, og at taletiden fordeles slik på gruppene: Arbeiderpartiet og Høyre 15 minutter, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti 10 minutter, Senterpartiet, Venstre og Kystpartiet 5 minutter hver.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til replikkordskifte på inntil tre replikker med svar etter innlegg av hovedtalerne fra hver partigruppe og fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av Regjeringen innenfor den fordelte taletid.

Videre vil presidenten foreslå at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Så har presidenten blitt spurt om han vil kjøre denne saken ferdig på formiddagens møte. Til det vil presidenten si at det avhenger av hvor mange talere som gjenstår kl. 15. Presidenten er innstilt på å fortsette utover den reglementsmessige tid hvis vi kan regne med å bli ferdige i løpet av 20–30 minutter, men der går også grensen. Det er andre møter som også skal foregå i pausen.

Grethe Fossli (A): Den 31. januar 2003 besluttet EØS-komiteen å innlemme patentdirektivet i EØS-avtalen. Det framgår av innstillingen at ettersom dette er en særlig viktig sak og direktivet nødvendigvis lovendring, er det nødvendig at Stortinget samtykker i EØS-komiteens beslutning i henhold til Grunnloven § 26 annet ledd. I stortingsproposisjonen, som ligger til grunn for denne behandlingen, er Stortinget bedt om et slikt samtykke.

I tilknytning til EØS-komiteens beslutning avgav Norge en erklæring, som jeg vil komme tilbake til innholdet i senere i denne innledningen.

Patentdirektivet regulerer adgangen til å få patent på oppfinnelser knyttet til biologisk materiale, dvs. patent på oppfinnelser knyttet til gener og materiale som inneholder gener, og patent på framgangsmåter til framstilling av slikt materiale.

Det har vært en meget lang prosess i EU om dette direktivet. Den startet allerede i 1988, da Kommisjonen la fram et utkast til direktiv om rettslig beskyttelse av bioteknologiske oppfinnelser. Bakgrunnen var at de av næringspolitiske hensyn ønsket seg en ensartet rettsbeskyttelse av bioteknologiske oppfinnelser i EU. Utkastet fra Kommisjonen gikk mange runder i EU-systemet, og til slutt ble det utarbeidede utkastet forkastet i 1995. Hovedbegrunnelsen den gang var at det var tatt for lite hensyn til etiske og samfunnsmessige betraktninger. Det ble så lagt fram et nytt utkast, og for at jeg ikke skal gå for detaljert til verks, nevner jeg bare at det siste utkastet, der de fleste innvendinger var tatt til følge, ble lagt fram i august 1997 og endelig behandlet i februar 1998. Tolv medlemsland, deriblant Danmark, Finland og Sverige, stemte for forslaget, mens Nederland stemte mot og Italia og Belgia avstod.

Nederland gikk i oktober 1998 til EF-domstolen med direktivet for å få det kjent ugyldig, og i oktober 2001 avsa EF-domstolen sin dom. De konkluderte med at det ikke var grunnlag for ugyldighet.

Status er nå at de fleste av EU-landene har gjennomført direktivet eller er i ferd med å gjennomføre det. Sverige vil behandle det til høsten, mens Frankrike har en debatt gående om artikkel 5 i direktivet om patentering av menneskelige gener. Den franske regjeringen er derfor i ferd med å utarbeide et nytt utkast til lovforslag, der det trolig vil bli foretatt visse presiseringer knyttet til patentering av menneskelige gener.

Jeg har brukt såpass tid på beskrivelse av historien til dette direktivet for å understreke at det ikke har vært en lett sak, og at det har tatt lang tid å komme fram til den innstillingen som i dag foreligger til behandling. Dette viser også at det er et direktiv som det har vært arbeidet mye med, nettopp med bakgrunn i at det ikke er en lett sak. Den har også skapt debatt her i landet, og spørsmålet om patentering av planter og dyr har vært debattert gjentatte ganger her i Stortinget. Både i proposisjonen og i innstillingens sammendrag er det gitt en beskrivelse av hva EØS-komiteen har besluttet, og hva direktivet inneholder.

Som jeg sa tidligere, er formålet næringspolitisk og å bedre konkurransevnen på biologiområdet. EUs begrunnelse er å innføre de samme lover på dette området som USA og Japan.

Når det gjelder Norge, er store deler av direktivet i samsvar med gjeldende norsk patentlovgivning og praksis. I dag gis det patent på oppfinnelser knyttet til gener, celler og mikroorganismer, forutsatt at de alminnelige vilkårene for patentering er oppfylt. Direktivet innebærer at vi må åpne for patentering av oppfinnelser som gjelder planter eller dyr. Men direktivet forbyr bl.a. patenter som strider mot grunnleggende etiske prinsipper i de enkelte stater. En må søke Patentstyret for å oppnå patent hvis disse undersøker om vilkårene er oppfylt. Oppfinnelsen må være ny, og det gis ikke patent på rene oppdagelser. Eneretten til patentet varer i 20 år.

Definisjon av en oppfinnelse kan beskrives på følgende måte: Hvordan en plante kan brukes til legemiddelproduksjon, mens planten i sine naturlige omgivelser fortsatt kan utnyttes fritt. Et patent i Norge gir ikke enerett i utlandet, f.eks. i utviklingsland. Et patent gir heller ingen rett til å bruke oppfinnelser som er forbudt etter annen lovgivning.

De som er motstandere av direktivet, har framført ankepunkter i forbindelse med etikk, hensynet til utviklingsland og miljø. Når det gjelder etikken, ble det allerede berørt i erklæringen som Norge gav i tilknytning til EØS-komiteens beslutning, der vi bl.a. kan lese:

«Norges aksept av direktivet som en del av EØS-avtalen er basert på at det blir anvendt slik at fundamentale prinsipper som beskytter menneskets verdighet og integritet og den menneskelige kropp blir respektert, og i samsvar med folkerettslige forpliktelser som følger av Konvensjonen om biologisk mangfold».

Som en følge av denne erklæringen, og antakelig også som en følge av at det i Regjeringen er uenighet om direktivet, har Regjeringen varslet en rekke tiltak for å ivareta dette hensynet. Disse kan oppsummeres på følgende måte:

1. Regjeringen vil utnytte spillerommet i patentdirektivet slik at direktivet praktiseres restriktivt. Dette vil motvirke at det blir for enkelt å få patent, og at patentbeskyttelsen strekkes for langt. Norge vil også ta til orde for en restriktiv linje internasjonalt.
2. Patentsøkeren skal oppgi hvor de genetiske råvarene til oppfinnelsen er hentet fra. Brudd på opplysningsplikten skal være straffbart, men søknaden avslås ikke.
3. Bønder skal ha rett til å bruke avlsdyr til eget landbruksformål, uten å gi patenthaveren vederlag.
4. Det skal bli lettere å gripe inn mot misbruk av patenter, f.eks. hvis prisen presses urimelig høyt.
5. Det skal bli enkelt å oppheve patenter som viser seg å kollidere med grunnleggende etiske prinsipper, f.eks. visse patenter som gjelder biologisk materiale fra mennesker.
6. Det opprettes en etisk nemnd som Patentstyret kan rådføre seg med. Dette vil gi et bedre grunnlag for å vurdere om oppfinnelsene strider mot grunnleggende etiske prinsipper, slik at patentet kan avslås.
7. Regjeringen ønsker norsk deltakelse i fagutvalg i EU, som bl.a. gir etiske råd i tilknytning til patentdirektivet.
8. Norge vil støtte et forslag fra Europaparlamentet om å endre direktivet, slik at gener fra mennesker unntas patentering.
9. Norge skal arbeide aktivt for å ivareta ulandenes interesser. Norge skal bl.a. delta aktivt i arbeidet med å utvikle ordninger som kan sikre en mer rettferdig fordeling internasjonalt. Dette gjelder både utnyttelse av egne genressurser og beskyttelse av tradisjonell kunnskap.

I tillegg til dette er det også i gang et arbeid med å utrede tiltak som skal ivareta Biodiversitetskonvensjonens målsetting om bl.a. rådighet over egne genressurser og rettferdig fordeling av utbytte fra utnyttelse av genressurser. Regjeringen har lovet at de vil følge opp det arbeidet som gjøres av Biomangfoldlovutvalget.

Med bakgrunn i dette støtter vi i Arbeiderpartiet Regjeringens anmodning om å godkjenne direktivet. Vi har tro på at den oppmerksomhet som har vært rundt dette direktivet, og de tiltak som Regjeringen legger opp til, vil føre til at direktivet blir et næringspolitisk løft også for norske bedrifter innenfor området, og at de kan konkurrere på like vilkår med resten av Europa og verden for øvrig. Vi har også tro på at de tiltak som Regjeringen har lagt til grunn, vil gjøre at de ankepunkter som mange har mot direktivet, ikke vil bli tatt til følge.

Saksordfører Olav Akselsen er ikke til stede i dag, så jeg får også ta på meg hans rolle. Flertallet som står bak innstillingen, består av Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre.

Når det gjelder mindretallet, som består av Kristelig Folkeparti, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil de selv redegjøre for sitt syn.

Så vil jeg bare kommentere forslaget fra SV og Senterpartiet – slik at jeg har kommentert det og slipper å gå opp en gang til – med bakgrunn i mitt innlegg og med

bakgrunn i det som står i proposisjonen på side 71, hvor Regjeringen sier:

«I en resolusjon 21. november 2002 har Europa-Parlamentet anmodet Kommisjonen om å foreslå endringer i patentdirektivet slik at isolerte menneskelige gener eller deler av gener utelukkes fra patentering, se kapittel 2.2.3. Norge vil i relevante fora gi uttrykk for støtte til en slik endring.»

Jeg synes at Regjeringen har svart på dette forslaget fra Åsa Elvik på vegne av Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, og anmoder dem om å gjøre det om til et oversendelsesforslag.

Ivar Kristiansen (H): Representanten Grethe Fossli har på en utmerket måte redegjort for komiteens innstilling, for patentlovgivningens forslag som går på å implementere patentdirektivet i norsk lovgivning, og også for hvordan vi skal regulere adgangen til å få enerett, altså patent, på oppfinnelser knyttet til biologisk materiale.

Det er ikke til å stikke under stol at dette direktivet har en forhistorie som er vel kjent i det politiske miljøet, ikke bare i Norge, men i samtlige land som har vært nødt til å sette dette patentdirektivet på sin dagsorden. Prosessen i disse landene har brakt saken opp og frem og har medført at mange av de spørsmålene som i sin tid var svært kontroversielle og vanskelige å ta stilling til, etter hvert har fått sin behandling. De hensyn som skulle og burde bli ivarettatt, er blitt ivarettatt på en såpass betryggende måte at jeg tror at vi i dag trygt kan slå fast at vi gjennom dette forarbeidet, som ikke minst har vært foretatt i de andre EØS- og EU-land, har oppnådd å få et sluttresultat som er å anse som meget tilfredsstillende.

Jeg tror det er vel verd å være klar over at et patent i seg selv ikke gir rett til å utnytte eller utøve selve oppfinnelsen. Utøvelse av patent på bioteknologisk oppfinnelse er dekket gjennom en rekke nasjonale lover og forskrifter, som representanten Fossli så vidt var inne på. Vi har i Norge bl.a. bioteknologiloven, genteknologiloven, lover for legemidler og dyrevern, produktkontroll, forurensningsloven m.v. Dette er lover som i denne sammenhengen vil stå over patentloven hva gjelder utøvelsesrett. Det er ved hjelp av disse lovene vi først og fremst skal beskytte oss mot de ting som jeg vil formode sikkert kommer til å bli nevnt av uetiske og uønskede konsekvensers art litt lenger ut i debatten. Jeg er i denne forbindelse glad for at Regjeringen legger opp til å utøve en god kontroll med alle genmodifiserte produkter, slik at forbrukeren heller ikke i Norge skal ha noen grunn til å engste seg som følge av implementeringen av direktivet i norsk lovverk.

Fra Høyres side er det en selvfølgelig målsetting at Norge skal fremstå som et attraktivt land for forskning og produktutvikling på bioteknologiområdet. På dette området er faktisk patentdirektivet et viktig bidrag. Bioteknologinæringen har fremhevet at Norge er nødt til å ha like gode rammebetingelser på dette området som de land vi skal konkurrere med. En svakere patentbeskyttelse i Norge enn i EU og andre vestlige land kan naturlig nok føre til at Norge taper terreng på dette området.

Derfor har det nærmest vært en unison tilbakemelding fra det norske bioteknologiske miljø, fra næringsorganisasjoner og fra norske eksperter på patentrett om at vi trygt kan gå inn for å implementere direktivet i norsk lovgivning.

EØS-avtalen skal sikre at det norske næringslivet i EØS-landene har likeverdig adgang til det indre markedet gjennom felles regler og lovgivning. Og ved å innlemme patentdirektivet i EØS-avtalen, vil vi oppnå like konkurransevilkår og de samme juridiske rammevilkår som innen EØS-området. En parallell utvikling av regelverket er en forutsetning for et fungerende indre marked. Å stå utenfor en slik innlemming av direktivet vil kunne skade norsk bioteknologinæring i betydelig grad. Skal vi i det hele tatt komme i nærheten av å ha den felles målsetting vi alle har satt om at Norge skal bli et av verdens mest nyskapende land, må vi gi denne næringen gode vilkår. Vi må rett og slett forbedre rammebetingelsene for den kunnskapsintensive industri, den kunnskapsintensive næring. Og vilkår for patentering er på dette området alfa og omega.

Vi vil bli hardt rammet dersom vi må oppleve at betingelsene for patentering vil bli vesentlig bedre i våre naboland, i våre konkurrentland, enn i Norge. Vi vet alle sammen at den såkalte «life science»-industrien er en næring som vokser årlig med 15–20 pst. uavhengig av konjunkturbildet rundt seg. Og allerede i dag er Norge på dette området svært lite, sammenlignet med våre naboland. Vi kan trekke frem Danmark og Finland som to eksempler her. Ved å stå utenfor vil vi oppleve at vi vil få et kostnadsbilde på patentering som stiller oss i en svært vanskelig situasjon kostnadsmessig. Allerede i dag ser vi at patentering i Norge har en snittpris som ligger ca. 100 000 norske kroner over gjennomsnittlige EU-kostnader. Til sammenligning vet vi at patentering i USA ligger på 1/3 av kostnadene i EU. Og når vi vet at en liten, moderne og moden bioteknologibedrift i Norge ofte har rundt 14–16 patenter, forstår vi godt at kostnadsbildet betyr svært mye i denne sammenheng.

Som det fremgår av den norske erklæringen ved innlemmelsen i EØS-avtalen, gir flere bestemmelser i direktivet et visst spillerom for gjennomføring. Det var også Grethe Fossli på en betryggende måte inne på.

Jeg vil bare avslutningsvis gå inn på at det er internasjonal enighet om at bioteknologiområdet er svært viktig av hensyn til utviklingen på det medisinske området, på helsesektoren, innenfor matvareproduksjonen og på marin sektor. Det er også viktig at vi gir disse næringene, våre fagmyndigheter og vår industri de samme mulighetene på dette området som andre har. Det er etter Høyres oppfatning ikke noe særlig fornuftig om et høyteknologisk, moderne land som Norge skulle bli det eneste vestlige land som vil begrense de industrielle rammevilkår for bioteknologinæring. Vi er inne i en vitenskapelig revolusjon knyttet til biologi som følge av de nye teknologiene, og Norge vil bli akterutseilt kulturelt og industrielt dersom vi med dette skulle takke nei til å innlemme dette direktivet. Jeg vil også nevne miljøvernområdet – og miljøteknologi – som et område som fremtidig i større

grad vil komme til å bli involvert under bioteknologibegrepet.

Og til slutt: Med alle de motforestillinger som er kommet her, tror jeg vi må tenke oss svært nøye om med hensyn til hva slags virkning det skulle ha i den store verden at lille Norge, med 4,5 mill. mennesker, som nærmest det eneste landet i den moderne vestlige verden skulle stille seg utenfor. Det vil ikke være til gunst for oss, og det vil heller ikke være til gunst for den del av verden som har behov for vår kunnskap og vår hjelp.

Oystein Hedstrøm (FrP): Fremskrittspartiet anbefaler at Norge slutter seg til patentdirektivet, og at man holder den nødvendige fremdrift i saken. Det har vært en lang prosess. Man bør nå ta stilling og etter vårt syn vedta direktivet uten ytterligere forsinkelser. Vi finner det uholdbart om våre naboland og de vi samarbeider med i Europa, skal ha andre regler på dette området enn det Norge har. Tiden er nå fullmoden for å ta et valg.

Vi ser helt klart at det kan reises prinsipielle og etiske argumenter mot direktivet, men vi har allikevel falt ned på et standpunkt om å stille oss positive. Myndighetene må selvfølgelig fortløpende vurdere det og føre tilsyn, slik at viktige problemstillinger blir tilfredsstillende ivarettatt. Det er en forutsetning at direktivet gjennomføres på en måte som ivaretar de helt grunnleggende prinsipper om respekt for menneskets verdighet og integritet.

Fremskrittspartiet har først og fremst vektlagt at patentdirektivet vil være til det beste for menneskene og bidra til en utvikling som gir oss bedre muligheter til å behandle og kurere sykdommer, samt forske frem resultater som gir bedre velferd og livskvalitet. Vi har også lagt vekt på at bioteknologi blir regnet for å være ett av de næringsområder som vil ha det største potensialet for verdiskaping de kommende år. Vi føler det ville bli galt hvis ikke norske bedrifter ble sikret med like rammevilkår gjennom regelverket i forhold til våre handelspartnere.

Et annet poeng som bør nevnes, er: Det ville være underlig hvis vi inntok det politiske standpunkt at vi vil dra nytte av produktene her i landet, bare de blir produsert i andre land, fordi vi ikke liker produksjonsmetoden. Det ville etter min oppfatning være en betydelig inkonsekvens.

Bioteknologi har lenge vært et satsingsområde for norsk forskning. Jeg vil vise til «Perspektivanalyse og handlingsplan for bioteknologi 1995–2005», som Norges forskningsråd har laget, hvor hovedmålet er å utnytte de muligheter moderne bioteknologi åpner for innen rammen av de etiske og sikkerhetsmessige normene. Det bevilges betydelige beløp til bioteknologiske forskningsprosjekter fra myndighetenes side i tillegg til den privatfinansierte forskningen. Når det offentlige bidraget til forskningsinnsatsen er betydelig, er det logisk å tro at man vil ha noe igjen for dette, bl.a. i form av oppfinnelser som kan kommersialiseres og derigjennom gi økt verdiskaping og arbeidsplasser. Selv om Norge ligger i bakleksa sammenliknet med våre naboland, finnes det flere eksempler på knoppskyting og gode oppfinnelser

som på grunnlag av patenter har blitt verdensledende også innenfor disse områdene i vårt land.

Fremskrittspartiet vil at norske virksomheter skal få muligheten til å være med på utviklingen innenfor bioteknologien og utnytte de mulighetene som finnes. Derfor må vi handle deretter.

Vår statsminister gikk i januar ut med at Norge skal bli en av verdens mest nyskapende nasjoner, og jeg vil ta statsministeren på ordet. Hvis dette skal realiseres, er det helt nødvendig å bedre rammebetingelsene for kunnskapsintensive næringer. I bioteknologien er patentering alfa og omega. Et viktig signal fra Stortingets side vil være å sørge for at Norge har minst like gode betingelser for patentering som EU-landene har. Det er ikke fornuftig og ønskelig at patenteringsbetingelsene skal være bedre f.eks. i Danmark og Finland på dette området. Dette er viktig, ikke minst når det gjelder å få kunnskap og høste erfaring. Jeg skal ta et eksempel på hva dette dreier seg om. Et firma som heter Myriad Genetics har patent på gener som påviser brystkreft. Fagfolkene er uenige om dette er en oppfinnelse eller en oppdagelse. Det ligger mye arbeid bak å oppdage sammenhengen mellom gen og sykdom. Grensene mellom oppdagelse og oppfinnelse er noe som kontinuerlig vurderes av patentmyndighetene. Videre er det viktig å overvåke patenteringspraksisen, slik at ikke patentene blir for brede, dvs. at forskning kan hindres.

Slik Fremskrittspartiet ser det, er det viktig at norsk fagekspertise kan være med og diskutere disse spørsmålene i en internasjonal sammenheng, bl.a. i Den europeiske patentorganisasjon. Norge har undertegnet Europapatentkonvensjonen, men kan ikke ratifisere den uten å åpne for patentering av planter og dyr i samsvar med patentdirektivet. Hvis nå Norge slutter seg til direktivet, vil det gi mulighet til å inngi søknad til Den europeiske patentorganisasjon direkte ved patentering, uten å måtte gå gjennom fullmektig bosatt i en medlemsstat til Europapatentkonvensjonen. Ved at norske søkere må gå gjennom et ekstra ledd, kan kvaliteten på søknadsarbeidet svekkes, i tillegg til at det innebærer store merkostnader. Konvensjonen gjør det mulig å søke patent i flere medlemsstater eller alle under ett. Patentering blir dermed enklere og billigere.

Fremskrittspartiet mener derfor at vi nå må si ja til direktivet, fordi et nei vil slå negativt ut for potensielle norske patentsøkere. Vi har alt å tjene på å ha en patentlovgivning i Norge som samordnes med europeisk rett. Forskningen er kostbar i seg selv, og det vil være uheldig om man i tillegg får problemer med hensyn til patenteringen.

Norske bedrifter som søker å ta et EPO-patent, blir påført ekstrautgifter i størrelsesorden 100 000 kr, noe bedriftene i de europeiske konkurrentlandene slipper. Derfor er det viktig med en helhetlig patentlovgivning i Europa og på sikt også på global basis.

Formålet med patentdirektivet er – og har vært – at patenteringsbetingelsene i EU skal være på høyde med betingelsene i USA, Japan og en del andre land, i tillegg

til et ønske om å få til en moderne lovgivning for rettslig beskyttelse av bioteknologiske oppfinnelser.

Direktivet inneholder et uttrykkelig forbud mot patent på det menneskelige legeme i alle utviklingsstadier, inkludert kjønnsceller og embryoer. Også fremgangsmåten til kloning av mennesker er utelukket for patentering. Direktivet forbyr også patentering knyttet til anvendelse av menneskelige embryoer til kommersielle formål og fremgangsmåter til genmodifisering av dyr som påføres lidelser med mindre det kan oppnås en betydelig medisinsk nytteverdi for mennesker eller dyr.

Det er også viktig å understreke at patent på oppfinnelser som det vil stride mot grunnleggende etiske hensyn å utnytte kommersielt, ikke kan gis. Det er problemstillinger som man ikke bare er opptatt av i Norge. Ute er man minst like interessert i å ivareta etiske og sikkerhetsmessige hensyn ved utnyttelsen av moderne bioteknologi.

Etiske og samfunnsmessige spørsmål vil alltid stå sentralt innenfor bioteknologisk næringsutvikling. Da er det viktig å være klar over at denne virksomheten både når det gjelder forskning, utvikling og utnyttelse, reguleres av annet lovverk. Direktivet er derfor ikke til hinder for å ha en streng lovgivning ut fra etiske, helsemessige og miljømessige hensyn. I Norge reguleres dette bl.a. av genteknologiloven og lov om medisinsk bruk av bioteknologi. Hvis forholdene legges til rette gjennom en fornuftig håndtering fra myndighetenes side, vil norsk forskning og næringsliv kunne spille en rolle innenfor dette viktige området. Et bidrag i så måte vil være å si ja til EU-direktivet om rettslig vern av bioteknologiske oppfinnelser.

Åsa Elvik (SV): Patentdirektivet stiller oss overfor alvorlige grunnleggende etiske og prinsipielle spørsmål. Regelverket for patentering av planter, dyr, organismer, celler, vev og gen skal etter dette vere det same som for materielle objekt, som ostehøvlar, støvsugarar eller datamaskiner. Patentdirektivet sidestiller levande liv og materielle objekt. Vi har ei rekkje motførestellingar til innhaldet i direktivet. Nokre av dei er kanskje litt juridiske, og vi kjem nok til å komme nærmare tilbake til dei når vi skal behandle patentloven og implementeringa av direktivet i norsk rett.

Direktivet seier at berre oppfinningar skal kunne patentast, og stortingsproposisjonen seier: «Patent på rene oppdagelser kan ikke gis.» Men samtidig seier ein i direktivet at eit element som finst naturleg, f.eks. eit gen eller ei celle frå den menneskelege kroppen, kan vere ei oppfinning. Også anna biologisk materiale som er isolert frå sitt naturlege miljø, skal kunne bli patentert, sjølv om ein fann det i naturen frå før av. Når oppdaging og isoleing av desse gena blir gitt patentvern, bidreg det til å utviske skiljet mellom oppfinningar og oppdagingar.

I vanleg språkbruk blir det å finne eit sjukdomsogen i menneskekroppen og finne ut korleis det verkar, oppfatta som ei oppdaging meir enn ei oppfinning. Men ifølgje direktivet skal han eller ho som finn eit slikt gen, kunne få einerett til å bruke det, trass i at det finst naturleg anten i mennesket eller andre levande organismer. Først seier

ein at patent ikkje kan bli gitt på oppdagingar. Så definerer ein oppfinningar som ein rettsleg term til også å omfatte noko som i dagleg tale blir oppfatta som nettopp oppdagingar. Vurderinga av kva som då blir tilstrekkeleg oppfinningshøgde, blir overlate til patentkontora, til Den europeiske patentorganisasjonen og i siste instans til domstolane. Det har ikkje vi lenger styring over etter at vi har implementert direktivet.

Eit patent er ein rett til å forhindre alle andre frå kommersiell bruk av det som er patentert. Dette blir spesielt når oppfinninga er levande. Direktivet definerer «biologisk materiale» som alt som inneheld genetisk informasjon, og som kan reproducere seg sjølv. Når ei oppfinning faktisk kan reproducere eller tilverke seg sjølv, då blir spørsmålet: Kven er det som krenkjer patentet når eit patentert dyr eller ein plante reproducerer seg sjølv? Planten eller dyret kan det ikkje vere. Dermed må det vere menneske som tilfeldigvis endar opp med slike plantar og dyr, som krenkjer patentet.

Eksempelet med genteknologiselskapet Monsanto illustrerer dette. Monsanto har ført rettsaker mot fleire kanadiske bønder, fordi testar avslørte at det fanst genetiske restar av Monsanto's patenterte og genmanipulerte plantar i avlingar frå bønder som ikkje hadde kjøpt frø frå Monsanto. Det er nærliggjande å tenkje seg at genmaterialet havna i avlingane til desse bøndene som følgje av genetisk forureining, f.eks. ved pollenspreiing. Med patentloven i ryggen har Monsanto saksøkt fleire bønder for på ulovleg vis å ha brukt Monsanto's patenterte genmateriale. Dette er rettsaker Monsanto har vunne, og kanadiske bønder er bøtelagde.

Dette eksempelet tydeleggjer dei vanskaner som oppstår når ein skal behandle levande organismer, som ein plante, på lik linje med daude ting. Bevisbyrda vart overført til bonden, som måtte bevise at han ikkje hadde kjøpt frø hos Monsanto.

Patentdirektivet tek heller ikkje tilstrekkeleg omsyn til den retten bonden har til å bruke eigenprodusert formeringsmateriale til egne behov. Det vart påpeika av fleire under høyringa i komiteen. Å bruke såkorn av eiga avling er vanleg, og patentdirektivet gjer dette vanskeleg. Patentdirektivet strid også mot prinsippet om at planteformellarar har fri tilgang til å vidareutvikle verna sortar. Direktivet kan også styrkje ei utvikling i retning av monopolisering og einsretting av matproduksjonen i verda. Patent på plantar gjer det mogleg for genteknologiselskap å få kommersiell einerett til ein stor del av verdas såkorn. Patentdirektivet kan dermed medverke til å forsterke maktkonsentrasjonen innafor matproduksjonen i verda.

Mange har peika på omsynet til u-land i sin kritikk av direktivet. Auka patentvern gir auka inntekter til dei landa som har bedrifter som registrerer mange patent. Inntektene frå patenta er derfor ikkje jamt fordelt over verda, men konsentrert i dei industrialiserte landa.

Mesteparten av verdas biologiske mangfald finn vi i utviklingslanda. Dette er ressursar som den veksande genteknologiindustrien er avhengig av, og direktivet gir denne industrien fri tilgang på genressursane og moglegheit til å skaffe seg einerett til kommersiell utnytting av

(Elvik)

genane. Patentdirektivet legaliserer derfor genrøving. Multinasjonale selskap eller andre kan fritt hente genetisk materiale frå fattige land i sør og få patent på det. Patentet gir einerett til kommersiell utnytting av det genetiske materialet utan at det er krav om at noko av inntekta tilfell landet eller lokalbefolkninga der gena vart henta. Patentsøkjaren treng ikkje eingong å opplyse kvar gena som ein ønskjer å patentere, er henta frå.

Patentdirektivet er derfor i strid med konvensjonen om biologisk mangfald. Konvensjonen slår fast at dei kommersielle verdiane av utnyttinga av det biologiske mangfaldet skal delast rettferdig mellom lokalbefolkninga, landet og det aktuelle kommersielle selskapet. I konvensjonen heiter det også at den enkelte stat har suveren rett til å råde over sine genetiske ressursar, og at tilgang til genetiske ressursar krev godkjenning frå den staten der dei finst.

Dette var bakgrunnen for at Nederland klaga direktivet inn for EF-domstolen. Noreg støtta Nederland i denne saka. Men EF-domstolen var ueinig, og slo fast at direktivet var i samsvar med konvensjonen. Eg synest det er oppsiktsvekkjande at komitefleirtalet vel å støtte seg til EF-domstolens tolking av konvensjonen om biologisk mangfald. Spesielt sett i lys av at Noreg faktisk støtta klagen frå Nederland, er dette oppsiktsvekkjande. Det ligg ikkje til EF-domstolen å dømme om kva som er i samsvar med konvensjonen om biologisk mangfald eller ikkje. Eg synest også det er spesielt at utanriksministeren i svar på spørsmål frå komiteen seier at Noreg ikkje har tenkt å ta noko initiativ til å be sekretariatet til Biodiversitetskonvensjonen om å vurdere spørsmålet, for det er opp til det enkelte landet å sørge for å opptre i samsvar med konvensjonen.

Bistandsorganisasjonane har ei klar haldning til direktivet. Norsk Folkehjelp skriv i si høyringsfråsegn:

«Råstoffet til genteknologene er gener, og interessante gener finner man ofte i nyttevekster, kulturplanter og husdyr som lokalbefolkningen har brukt og forедlet i generasjoner. Problemet med å utstede patenter til forskere som har stjålet med seg gener og overført dem inn i nye organismer er at disse patentene bare belønner dem som har utført en liten del av en stor jobb.»

Dette synest eg er eit spørsmål som stortingsfleirtalet burde ha problematisert i litt større grad enn dei gjer.

Fleirtalet tek heller ikkje innover seg Noregs stolte rolle som brbyggjar mellom OECD-landa og u-landa i internasjonale forhandlingar. Denne rolla blir problematisk når vi sluttar oss til direktivet. NORAD skriv i si høyringsfråsegn:

«Norges holdning til TRIPS og de pågående forhandlingar i WTO for å endre TRIPS-avtalen, er at det skal være adgang til å forby patent på planter og dyr.»
Og vidare:

«En tilslutning til patentdirektivet som gir patentbeskyttelse til planter og dyr, vil gjøre det vanskelig å forsvare opprettholdelse av norske posisjoner i WTO-forhandlingene.»

Og vi veit at nettopp den typen forhandlingar går føre seg no.

Vi har fremma forslag om å leggje patentdirektivet ut for ei rådgivande folkerøysting. Det er eit radikalt grep. Vi meiner for det første at folkerøystingar burde brukast oftare enn i dag, og vi var derfor med på eit forslag som ikkje vart vedteke i Stortinget i går, om å utgreie meir bruk av rådgivande folkerøystingar lokalt. Folkerøysting er eit godt supplement og korrektiv til det representative demokratiet. I denne saka meiner vi at dette er viktig fordi patentdirektivet rører ved eit sentralt etisk spørsmål som etter vår meining har store og uoversiktlege konsekvensar for framtida. Det handlar om konsekvensen av ein internasjonal avtale som tidlegare er inngått. Men vi visste ikkje at dette kom til å bli konsekvensen av den avtalen som vi gjekk inn for.

Direktivet eignar seg godt for å bli lagt ut til rådgivande folkerøysting, fordi det har to tydelege og motstridande standpunkt.

Når forslaget om å leggje ut patentdirektivet til rådgivande folkerøysting ikkje får fleirtal, er vårt sekundære forslag at vi ber Regjeringa bruke reservasjonsretten som EØS-avtalen gir oss høve til, og leggje ned veto mot direktivet.

Eg synest det er trist at vi har brukt så kort tid på å behandle denne saka. Og eg synest det er trist at ein har hatt ein lang prosess i EU, medan hurtigtoget går fort gjennom Stortinget når ein skal behandle denne typen saker. Det har teke lang tid å komme fram til einigheit i EU. Vi bruker veldig kort tid på saka i Stortinget.

Eg ønskjer til slutt å ta opp dei forslaga som SV har fremma åleine eller saman med andre.

Presidenten: Representanten Åsa Elvik har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Olaf Gjødrem (KrF): I forhold til denne saka om patentdirektivet har Kristeleg Folkeparti heile tida og gjennom fleire år hatt grunnleggjande etiske og prinsipielle innvendingar. Det er særleg dei etiske innvendingane mot det omfattande høvet til patentering av levande materiale som følgjer av direktivet, m.a. patentering av dyr, planter, omsynet til biologisk mangfald og omsynet til utviklingslanda og deira utnytting av egne genressursar, som har gjort oss betenkte. Dette er grunnen til at statsrådene frå Kristeleg Folkeparti og Venstre valde å taka dissens i spørsmålet om aksept av EUs patentdirektiv om opphavsrett.

Det er særleg tre forhold som Kristeleg Folkeparti vektlegg i forhold til ei heilskapleg vurdering av patentdirektivet, og som utgjer Kristeleg Folkepartis grunnleggjande for å seia nei til direktivet.

Det fyrste er etiske omsyn, medrekna det som går på respekten for skaparverket og menneskeverdet. Det andre omsynet er at me er sterkt opptekne av miljøet, med særleg vektlegging av føre var-prinsippet. Det siste tungtvegande omsynet for Kristeleg Folkeparti er omsynet til utviklingslanda sine interesser.

Me er òg opptekne av at patentet kan brukast til å gje tidsavgrensa einerett til kommersiell utnytting av oppfinningar. Offentleggjing av oppfinningar samtidig som patenthavar har vore sikra utbytte av det kommersielle potensialet ved si oppfinning, er eksempel på praksis som har utvikla seg over tid når det gjeld patent på gen- og bioteknologiområdet.

Det er viktig at me framhevar at bruken av patent, og tilsvarende reglar om vern av opphavsrett generelt, fungerer som viktige verkemiddel for å stimulera forskning og utvikling. Samtidig vil me framheva at det er viktig å stimulera til utnytting av potensialet som ligg i bioteknologien. Det som me likevel finn høgst naudsynt i denne samanhengen, er at samfunnet trekkjer opp grensene for å unngå ei uynskt utvikling.

Når det gjeld patentlovgjevinga i Noreg, har denne vore relativt lik den i andre europeiske land. Det som er verdt å merka seg, er at norsk patentlovgjeving likevel tradisjonelt har vore meir restriktiv enn i internasjonal samanheng.

Alt på 1990-talet gav Stortinget og fleire regjeringar uttrykk for at det ikkje bør opnast for patentering av planter og dyr eller måtar å framstilla planter og dyr på, og at det derfor ikkje burde vera høve til å gje patent på naturleg førekomande materiale. Det har ved desse høva spesielt vore reist kritikk mot patentering av naturleg førekomande materiale. Stortinget har jamvel etterspurt forskrifter til patentloven for å sikra ein mest mogleg restriktiv patentpraksis på dette området, og på den måten sikra ei vidareføring av den hittil rådande patentpraksisen, jf. lovgjevinga om industrielt rettsvern m.m., den såkalla TRIPS-avtalen. Me konstaterer at dette ikkje er blitt følgt opp, i påvente av behandlinga av EUs patentdirektiv. Samtidig vil me peika på at EUs patentdirektiv legg opp til eit heilt anna patentregelverk og ein heilt annan patentpraksis enn det som har vore tilfellet i Noreg til no. Me konstaterer òg at dette inneber eit brot med dei haldningane eit fleirtal i Stortinget tidlegare har gjeve uttrykk for.

Når det gjeld høvet til patentering av delar av menneskekroppen og sekvensar av menneskegenar når desse er isolerte, vil me understreka at dette er svært omstridt internasjonalt, òg inner i EU. Det er ein tankekross at ein innanfor medisinske miljø fryktar at dette kan medverka til svekt medisinsk forskning og utvikling. Det skal i denne samanhengen bli interessant å følgja med i kva som skjer i forhold til Europarådet sitt vedtak.

Kristeleg Folkeparti meiner at patentdirektivet, slik som det er utforma, ikkje samsvarer med det kristne menneskesynet og dermed undergrev dei grunnleggjande haldningane, at eit menneske skal ha verdigheit og integritet, som samfunnet vårt skal byggja på.

Kristeleg Folkeparti har respekt og audmjukskap overfor alt levande materiale. Planter, dyr og naturleg førekomande materiale må sjåast som ein del av skaparverket som me er sette til å forvalta. I denne forvaltartanken ligg at naturen har ein eigenverdi som me må verna. I forhold til dette blir det derfor spesielt problematisk at direktivet i liten grad skil mellom levande materiale som

ein finn i naturen, og det som har vore påverka. Det at ein skal kunna få patent på oppdagingar framfor oppfinningar, harmonerer difor ikkje særleg med ein slik etisk tankegang. Denne forma for einerett til utnytting av skaparverket som direktivet opnar for, strekkjer seg dermed langt utover det som kan seiast å vera tenleg og forsvarleg.

Det har vore ein monaleg internasjonal diskusjon om forholdet mellom patentregelverket i EU og Biodiversitetskonvensjonen. Det er viktig å peika på samanhengen mellom patentdirektivet og omsynet til biologisk mangfald. Kristeleg Folkeparti er av den oppfatninga at patentdirektivet vil kunna skapa vanskar i forhold til oppfølginga av konvensjonen om biologisk mangfald. Dette vil tilsvarende òg kunna få verknad i forhold til Catagena-protokollen om plantegenetiske ressursar.

Høvet til å ta patent på levande materiale som ein finn i naturen, vil kunna føra til eit forsterka tap av biologisk materiale og ei einsretting av det biologiske mangfaldet, plante- og dyrelivet. Dette er noko me i Kristeleg Folkeparti er opptekne av og reelt bekymra for.

I forhold til utviklingslanda er Kristeleg Folkeparti spesielt oppteke av to tilhøve: for det fyrste retten til utnytting av eigne genressursar i desse landa og for det andre fordelingsverknadene av gjennomføringa av eit patentregelverk, som EU-direktivet globalt.

Dette kan ein grunnkje ut frå fleire forhold, men det er sannsynleg at om lag 90 pst. av verdas genressursar finst i tropiske område, dvs. at det i all hovudsak dreiar seg om utviklingsland. Det me i Kristeleg Folkeparti fryktar i denne samanhengen, er at patentdirektivet vil føra til ei massiv og ukontrollert utnytting av genressursane i desse landa utan at landa blir sikra vederlag for dette. Kristeleg Folkeparti er derfor grunnleggjande bekymra for at patentdirektivet på denne måten kan føra til ei endå skeivare fordeling av ressursane i verda. Me er difor komne til at me meiner patentdirektivet er usolidarisk mot verdas fattigaste, og dette er djupt forankra i Kristeleg Folkepartis haldningar.

Konsekvensane av dette er at utviklingslanda òg vil kunna oppleva å måtta betala dyrt for produkt som er laga av deira opphavlege genressursar. Det som ligg i dette, er at me kan koma i ein situasjon der utviklingslanda vil oppleva hindringar for eksport av eigne produkt fordi desse er av materiale som på marknadene i dei industrialiserte landa er patenterte. Dette er uholdbart og medverkar berre til at skeivfordelinga i verda går ytterlegare i feil retning.

Det blei sagt tidlegare i debatten at Noreg berre er 4,5 millionar menneske, og at ein ikkje skal leggja altfor stor vekt på kva me gjer. Eg trur faktisk eg må supplera Ivar Kristiansen og seia at mange auge rundt om i verda kviler på Noreg og ser på oss med stor respekt for den historia me har for å ha kjempa for interessene til u-landa.

I forhold til Noregs pådrivarrolle og truverde internasjonalt meiner me at norsk tilslutning til EUs patentdirektiv vil kunna svekkja vår posisjon og derfor vera uheldig.

Når dette er sagt, vil eg likevel seia at me erkjenner at det er eit fleirtal både i Regjeringa og i Stortinget som medfører at patentdirektivet vil bli akseptert for Noreg. Det som er viktig for oss i denne samanhengen, er at det blir innført avgrensingar som medfører ei restriktiv line i samsvar med tidlegare praksis. På den måten føler me at nokre av dei negative konsekvensane blir svekte.

Dette gjeld særleg korleis Regjeringa legg opp til at Noreg skal utnytta handlingsrommet som patentdirektivet tillèt, slik at direktivet kan bli praktisert restriktivt. Regjeringa vil òg innføra opplysningsplikt for patentsøknader i Noreg – dette for å sikra opplysningar om kvar materialet som blir patentert, faktisk er henta frå. Det blir òg føreslått ei eiga etisk nemnd, det såkalla landbruks-unntaket, som skal taka vare på desse omsyna.

Internasjonalt er me godt fornøgde med Regjeringas forslag om at Noreg skal kunna ta til orde for ei restriktiv line i internasjonale fora når det gjeld utviklinga av patentreglar. Samtidig er det av stor betydning at Noreg ynskjer å taka del i EUs råd og grupper som gjev etiske råd i tilknytning til patentdirektivet. Regjeringa stør derfor den eventuelle innstramma i patentdirektivet i retning av det Europaparlamentet har føreslått. I forhold til utviklingslanda vil me saman med Regjeringa arbeida for at deira interesser i internasjonale forhandlingar blir varetekne.

Alt i alt er me relativt positive til dei signala som kjem. Kristeleg Folkeparti vil elles slutta seg til forslaga nr. 1 og 2, som er fremma av mindretalet.

Odd Roger Enoksen (Sp): Det er sagt av flere av tilhengerne av direktivet at dette er en sak det er brukt lang tid på, og at det derfor er på høy tid at den får sin avgjørelse.

Jeg vil minne om at det faktisk så langt kun er seks EU-land som har implementert patentdirektivet i sin lovgivning. Lengre tid har det faktisk ikke gått enn at det også internt i EU er betydelig uenighet om hvordan man skal håndtere dette direktivet.

Frankrike har gått langt i å utfordre intensjonen i direktivet i sin lovgivning. Nederland har med bakgrunn i kommisjonen om biologisk mangfold klaget direktivet inn for EU-domstolen – og fikk i utgangspunktet støtte fra Norge.

Under behandlingen i Regjeringen her hos oss, ser vi at ni av Regjeringens medlemmer har tatt dissens og anbefalt Stortinget å bruke reservasjonsretten. Dessverre benyttet ikke Kristelig Folkepartis statsråder denne gangen heller muligheten til å sette ned foten og dermed sørge for at det ble flertall i Regjeringen for deres syn. Det burde Kristelig Folkeparti ha gjort! Med det alvor som jeg har oppfattet at Kristelig Folkeparti, og også Venstre, har lagt i denne saken, skulle for en gangs skyld Høyre ha måttet gi seg.

At Regjeringen har anbefalt dette med knappest mulig flertall, og at det er sterk uenighet internt i EU, rokker imidlertid ikke de EU-lojale her på huset. Alt som kommer fra Brussel, er pr. definisjon gjennomtenkt og fornuftig. Det skal brukes minst mulig tid til debatt. Det skal

klubbes igjennom raskest mulig, og man har den tro at når det er diskutert i EU, er det ferdigdiskutert. Da har ikke vi behov for å bruke tid på det her.

Så hører jeg enkelte si i debatten at vi ikke må gi norsk forskning og norsk næringsliv dårligere konkurransevilkår enn det andre har. Vi gjør faktisk noe med det hver eneste dag! Vi gjorde det i forrige uke i forbindelse med behandlingen av lov om dyrevern. Vi har gjort det i forhold til hva slags rammebetingelser vi har gitt oppdrettsnæringen. Vi gjør det i forhold til arbeidsmiljøloven. Vi gjør det i forhold til miljøvernlovgivning på andre områder. Det er en del av vår daglige politikk at vi ønsker å legge til grunn noen andre normer enn det mange andre land gjør, i måten vi håndterer ting på her hjemme. Men på dette området skal vi altså ikke gjøre det.

Det er slik at fra tid til annen har vi også en plikt til å vurdere næringsmessige forhold opp mot etiske forhold. Denne saken er en sak hvor det helt opplagt burde vært gjort. Det er ingen selvfølge at vi på absolutt alle områder må sette konkurransemessige vilkår framfor alle andre hensyn.

Mulighetene til å få enerett på utnyttelse av en oppfinnelse knyttet til biologisk materiale vil utvilsomt komme til å øke innsatsen og trykket på dette området. Det er store økonomiske interesser involvert for dem som vil lykkes. Ingen behøver å være i tvil om at mulighetene til å få enerett – patentering – i 20 år framover, vil komme til å sette et enormt trykk inn på utviklingen i en sektor hvor faktisk også de som er tilhengere av direktivet, har uttrykt skepsis til deler av det som ligger der.

Spørsmålet om patentering av levende organismer er et så viktig spørsmål at Senterpartiet sammen med SV – som det tidligere er sagt – mener at dette direktivet burde ha vært lagt ut til rådgivende folkeavstemning. På den måten kunne vi faktisk hatt muligheten til å få en folkelig debatt om innholdet i direktivet, og få et engasjement omkring hvorvidt det norske folk mener at dette er en retning som vi bør gå i, eller om vi skal gjøre det motsatte – det vi har gjort på en del andre områder med godt hell – arbeide internasjonalt for å hindre en utvikling som faktisk også tilhengerne har uttrykt en kritisk holdning til.

Vi klarte det f.eks. i et spørsmål om forbud mot bruk av antipersonellminer, og det ville helt opplagt ha vært en mulighet som vi kunne ha brukt også utenfor EU, til å slåss mot en utvikling som vi ikke ønsker, og som jeg tror et flertall av det norske folk faktisk står bak. Dessverre får ikke det forslaget flertall, og våre subsidiære forslag innebærer derfor selvsagt at det ikke skal gis samtykke til godkjenning av patentdirektivet. Dessverre ser det ut til at flertallet her på huset har hastverk.

May Britt Vihovde (V): Patent på liv handler ikkje berre om teknikk eller økonomi, men om grunnleggjande etiske spørsmål om korleis vi skal behandla naturen og mennesket.

EU-direktivet om patentering av bioteknologiske oppfinningar handlar om eigedomsrett til biologisk mangfald. Biologisk mangfald, anten det er villaksen på Vest-

landet eller bananar og paranøtter frå regnskogen, er ein svært spesiell ressurs.

Biologisk mangfald er livsnødvendig – det er maten vi lever av, og matproduksjon er det viktigaste eksemplet på bruk av biomangfaldet. Kanskje så mykje som 90 pst. av verdas biomangfald finst i tropane. Det er ein ressurs som dei rike landa treng, og vil ha, på kostnad av utviklingsland. Difor er spørsmålet om patentdirektivet i høgste grad eit spørsmål om utviklingslanda sine moglegheiter til å sikra sine ressursar, og difor er det så viktig korleis eigedomsretten til biologisk mangfald blir regulert.

EUs patentdirektiv vil òg gjera det mogleg å patentera planter og dyr. Ved tidlegare stortingshandsamingar av patentspørsmålet har det vore tverrpolitisk semje om at planter og dyr skulle blitt unnatekne frå patentering. Her fekk grensa gå. Det har vore ei avveging mellom industrien sitt ønske om patent og samfunnet sitt behov for å markera at naturen er noko anna enn berre patenterbart biologisk materiale. No blir det altså mogleg å patentera planter og dyr i Noreg fordi stortingsfleirtalet med alle middel vil unngå å leggja ned veto mot eit einaste EØS-direktiv. Det synest Venstre er svært trist.

Det største spørsmålet ved patentdirektivet er det innebygde kunnskapssynet som direktivet har – det at direktivet føretrekkjer ein bestemt type kunnskap, nemleg den vestlege, tekniske laboratoriekunnskapen. Grunnlaget for direktivet er den haldninga at dei som jobbar i eit laboratorium og kan sekvensera genar og laga genmodifiserte organismar, må bli løna med patentrettar fordi dei gjer ein så viktig jobb. Uformelt, men intelligent forskings- og foredlingsarbeid der det biologiske mangfaldet er størst, t.d. hos ei stamme som bur langt inne i regnskogen, eller ein familie som dyrkar kaffi i Etiopia, blir verdsett til null.

Slik dette patentdirektivet er utforma, blir det blant organisasjonar som arbeider med miljø- og solidaritets-spørsmål, oppfatta som legitimert tjuveri. Våre forskarar og bedrifter kan reisa ut og henta heim spennande biologisk mangfald, og så sikra seg einerett til bruk av det dei neste 20 åra. Nokre kallar det genrøving, andre bioprospektering – men Venstre meiner at rettferdig, det kan ingen seia at det er.

Det blir fleirtal for EUs patentdirektiv på Stortinget her i dag. Venstre vil understreka at det er viktig at Noreg held fram med å støtta utviklingslanda i internasjonale forhandlingar om intellektuell eigedomsrett. Regjeringa forsikrar at Noreg vil ta til orde for ei restriktiv line i internasjonale forum. Under dei såkalla TRIPS-forhandlingane, Trade Related Intellectual Property Rights, meiner Venstre at Noreg må støtta dei afrikanske landa sine posisjonar. Det er òg viktig at Noreg sørgjer for at EFTA ikkje stiller krav om intellektuelle eigedomsrettar når EFTA forhandlar med andre land om bilaterale handelsavtalar.

I innstillinga er det synt til den dissensen som Venstres statsrådar – saman med Kristeleg Folkepartis – har teke i Regjeringa i denne saka. Alvoret i saka blir òg understreka av dei felles merknadene som Sosialistisk Ven-

streparti, Kristeleg Folkeparti og Senterpartiet har. Venstre seier seg samd i desse. I all hovudsak deler vi òg dei separate merknadene som Kristeleg Folkeparti har i innstillinga.

Etiske omsyn, omsynet til miljøet og til utviklingslanda sine interesser, talar alle for å stemma mot fleirtalet si innstilling i dag. Venstre meiner denne saka er så viktig og så prinsipiell at vi vil støtte forslaget om ei rådgjevande folkeavstemming. Vi trur ei slik avstemming og ein slik debatt vil vere positiv, og syne dei dilemma og dei vala den teknologiske utviklinga stiller oss overfor som samfunn, uansett kvar fleirtalet går.

Til slutt: Venstre vil stemma for forslaga nr. 1 og 2, frå Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, og mot innstillinga.

Steinar Bastesen (Kp): Vi behandler i dag en kontroversiell sak – vi behandler patentdirektivet. Det er meget kontroversielt.

Jeg synes vi har brukt liten tid på å sette oss inn i hva dette er. Jeg må spørre om de velgerne som har valgt oss, er klar over hva flertallet i denne sal er i ferd med å gjøre. Jeg må ærlig talt si at jeg tror ikke det. Jeg tror ikke det er flertallet i det norske folk som vil at vi skal vedta patentdirektivet i dag. Så dumme tror ikke jeg at velgerne er. Men jeg er overgitt over at vi skal vedta at jeg kan eie presidenten!

Presidenten: Tvilsomt!

Steinar Bastesen (Kp): Ja, men vi skal vedta det i dag! Og presidenten kan eie meg. Jeg er overgitt over at det går an.

At Høyre og Fremskrittspartiet går inn for denne saken, er jeg innforstått med, for de vil jo selge alt. Alt som lukter av naturressurser, vil de selge, og det skal over til forretningsfolket, slik at de kan tjene penger på det. Men hva med graset, hva med såkornet, hva med poteten, som vi alle er så glad i, fisken, korallene, sjøgraset, tangen og taren? Alt dette kan patenteres – av forretningsfolk. Ikke vi, nei langt ifra. Og hva med alle organismene som fins i havet? Vi vet at det er folk ute i båter på havet og tar prøver av korallene, og selvfølgelig kan de bli påvirket av at de kan bli patentert. Og hva med genmodifisert soya – genmodifiserte produkter som vi importerer til Norge? Men vi har forbud mot å bruke det.

I EØS-utvalget, som komiteen skulle ha fått seg forelagt dokumenter fra, er det ett års ventetid på all dokumentasjon. Ett år må komiteen og vi stortingsrepresentanter vente på det som blir behandlet i EØS-utvalget. Nei, jeg har ingen problemer med å slutte meg til SV og Senterpartiets mindretallsforslag i denne saken.

Utenriksminister Jan Petersen: Det som bærer Regjeringens flertall, og som bærer stortingsflertallet, er de muligheter som man ser i bioteknologien. Jeg merket meg med glede at mindretallet i innstillingen også understreker det samme:

«Disse medlemmer vil også framheve at det er viktig å stimulere til utnyttelse av potensialet som ligger i bioteknologien.» Akkurat dette fører oss sammen. Men etter mitt skjønn er det slik at det å akseptere direktivet nå, er det som vil sette vårt næringsliv i den samme stilling som det øvrige næringsliv i Europa, og dermed gi oss muligheter for å gjøre det både flertallet og mindretallet er enige om i praksis.

Dette er jo på ingen måte noen ny sak. Denne saken har vært debattert i Stortinget i årevis, og har også vært i EØS-utvalget i årevis. Det er bakgrunnen for at regjeringspartiene på Sem, før man dannet regjering, var enige om at dette var det området hvor partiene ville komme til å skille lag. Jeg er derfor mer enn forbauset når noen i Stortinget sier at dette er en sak man har hatt liten tid på – tatt i betraktning at problemstillingen har vært velkjent for Stortinget i årevis. Proposisjonen som ligger til grunn for behandlingen i dag, har jo også ligget i Stortinget gjennom hele vårsesjonen. At det har derfor vært god tid til å ta stilling til saken, er jeg ikke et øyeblikk i tvil om. Det har også vært slik at mange andre parlamenter i Europa allerede har gjort det.

Jeg er enig med dem som sier at det er vanskelige problemstillinger som her drøftes, og jeg tror det er viktig at de drøftes med krav til nøyaktighet og også krav til respekt for andre oppfatninger. Jeg er derfor ikke helt sikker på hvor vellykket jeg synes det er når mindretallet jevnfører anvendelsesområdet med ostehøvler og støvsugere – det er i beste fall et mislykket polemisk poeng. Men det gir meg allikevel grunn til å understreke et par viktige ting, nemlig at patent på rene oppdagelser ikke gis, at et patent i Norge ikke gir grunnlag for å nekte utnyttelse av biologisk materiale slik det forekommer i naturen, at det det er snakk om, er hvem som skal ha enerett til kommersiell utnyttelse av en bioteknologisk oppfinnelse, og at et patent ikke gir rett til utvikling eller bruk av oppfinnelser som er forbudt etter annen lovgivning. Det er derfor altså ikke spørsmål om hva man skal utvikle, men om hvem som kommersielt skal utvikle det.

Jeg vil også minne om at det i forhold til søknader om patentering er en åpenhet som i seg selv vil være viktig, ikke minst av hensyn til forskningen. Alternativet er jo faktisk hemmelighold, og det er et spørsmål om man når sine målsetninger lettere på den måten. Men det er riktig at det er en god del problemer knyttet til dette, og det er de problemene Regjeringen tar sikte på å avbøte gjennom de tiltakene som saksordføreren regnet opp.

Jeg vil derfor minne om at det i Stortinget også ligger en proposisjon, Ot.prp. nr. 86 for 2002-2003, som nettopp dreier seg om gjennomføringen av lovgivning på dette området. Her tar man opp en del av de innvendingene som er kommet. For eksempel har jeg lagt merke til at det sies at patentsøkeren ikke engang trenger å oppgi hvor genene som ønskes patentert, er hentet fra. Nei, det er ikke riktig. Det er bare å slå opp i Ot.prp. nr. 86, så ser man at her innføres det en plikt til å opplyse om dette i patentsøknaden.

Jeg er også meget forbauset over det som sies om forholdet til Biodiversitetskonvensjonen. Alle partier var

enige om å prøve denne saken for retten, men så er det altså slik at mindretallet er uenig i det øyeblikk de får resultatet av denne prøvingen. Det er ingen tvil om at vi ønsker å gjennomføre dette, slik at det er sammenheng og overensstemmelse. Jeg tror ikke det er grunn til å problematisere det spørsmålet ytterligere. Det er av de tingene som bør tas vare på.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Heidi Sørensen (SV): Patentdirektivet handler om grunnleggende etiske problemstillinger, og det handler også om synet på hva et menneske er og synet på hva naturen er.

Utenriksministeren synes at vi skal diskutere dette med presisjonsnivå. Det er jeg enig med ham i. La oss da ta to eksempler på patenter som er gitt under EU-direktivets velsignelse. Det er et patent på et menneskelig gen som kun er aktivt i menneskekroppen når damer er gravide, og som omtales som relaxin. Det er patentert. Mener utenriksministeren at det er en menneskelig oppfinnelse?

Et annet objekt som er patentert, er musa som er manipulert på en slik måte at det automatisk utvikles kreft. Mener utenriksministeren at denne musa er en oppfinnelse gjort av mennesker? Eller er det slik at det ikke ligger til oss mennesker å oppfinne liv?

Utenriksminister Jan Petersen: Det jeg mente med min merknad, var at viktige etiske spørsmål reises og løses i andre sammenhenger enn akkurat når det gjelder spørsmålet om patentering – her er det altså et spørsmål om hvordan dette kommersielt skal kunne utnyttes. Det er bl.a. grunn til å understreke at et patent ikke gir rett til utvikling og bruk av oppfinnelser som er forbudt etter annen lovgivning. Det er klart at der ligger et av de store, vanskelige områdene, slik at det er mye som finner sin løsning utenfor dette. Jeg sier ikke at ikke også dette direktivet innebærer en del vanskelige etiske avveininger. Derfor har Regjeringen lagt inn de avbøtende tiltakene som det er redegjort for.

Det gir meg også anledning til å nevne et viktig poeng, nemlig at det forslaget som SV nå har fremhevet, allerede har fått et svar i proposisjonen, nettopp fordi jeg er enig i at her ligger det en svært viktig utfordring. Så hvis Stortinget velger å vedta dette forslaget, vet de faktisk allerede hva svaret er, for det er ført inn i proposisjonen.

Olaf Gjedrem (KrF): Kristeleg Folkeparti er imot å akseptere dette direktivet, som utanriksministeren korrekt sa. Men vi er noko letta og noko positivt innstilt til den praksisen som det ser ut til at Regjeringa legg seg på i praktiseringa av direktivet.

Mitt spørsmål går då til utanriksministeren: Kan han bekrefte at Regjeringa i praktiseringa av direktivet vil ha ei restriktiv haldning? Då tenkjer eg kanskje spesielt på behandlinga i Europaparlamentet og den tolkinga dei ber om blir lagd inn. Vil Regjeringa elles i det endringsarbeidet som går føre seg i ein del av EUs medlemsstatar,

medverka til at me får ein restriktiv praksis og ei restriktiv tolking av direktivet på dette området?

Og endeleg det siste spørsmålet, som gjeld u-landa. Nokre seier at me med patentdirektivet opnar for å stela u-landa sine verdiar og rikdomar. Vil utanriksministeren medverke til at dette ikkje blir tilfellet?

Utenriksminister Jan Petersen: Jeg vil til det siste spørsmålet si at det er en helt ubegrunnet bekymring, som Gjedrem ikke behøver å gjøre seg. Det er altså slik at patent på rene oppdagelser ikke kan gis. Det må være helt klart. Det er ikke grunnlag for å nekte utnyttelse av biologisk materiale slik det forekommer i naturen. De forekomstene som han viser til, er jo der de er.

Når det gjelder de øvrige spørsmålene, viser altså både denne proposisjonen og Ot.prp. nr. 86 hvordan Regjeringen vil håndheve dette og praktisere det. Og det er jeg helt enig i, det blir på en restriktiv måte. Det står også helt klart i proposisjonen at det standpunktet Europaparlamentet har tatt, og som også er reflektert i forslaget fra Elvik, har Regjeringen allerede sagt at den er enig i.

Odd Roger Enoksen (Sp): Jeg kunne tenke meg å utfordre utenriksministeren litt videre på nettopp det som går på restriktiv praktisering, for også utenriksministeren sa i sitt innlegg at Regjeringen vil sette norsk næringsliv i samme stilling som det øvrige næringsliv i Europa. Med bakgrunn i det svaret som nå ble gitt Olav Gjedrem, hvor man vil legge til grunn de retningslinjer som kommer fra Europarådet, lurer jeg på: Vil man praktisere direktivet strengere enn det som blir gjort av EU? Vil man praktisere det så strengt som det overhodet gis anledning til? Eller vil man, som utenriksministeren sa, sette norsk næringsliv i samme stilling som det øvrige næringslivet i Europa, og følge dem som er mest liberale? Jeg kunne gjerne tenke meg å få et svar på det.

Utenriksminister Jan Petersen: Vi mener at vi stiller norsk næringsliv i den samme situasjon som det øvrige Europa, nettopp ved at vi nå aksepterer dette direktivet.

Når det gjelder selve praktiseringen, har Regjeringen redegjort i detalj for hvordan den ønsker å gjøre det, og Stortinget vil altså få Ot.prp. nr. 86 til behandling senere, hvor det er mulig å gå ytterligere ned i denne problemstillingen. Jeg tror ikke det er noen tvil om at man her forsøker å bygge broer mellom forskjellige oppfatninger knyttet til dette spørsmålet. Jeg tror man i noen grad også har lyktes nettopp i å bygge disse broene.

Jeg tror man skal erkjenne fra alle sider at dette er vanskelig stoff, det utfordrer etiske spørsmål, men det betyr ikke at man behøver å overdrive beskrivelsene, slik som jeg synes at mindretallet har gjort på en etter mitt skjønn ikke helt vellykket måte, hvor de polemiske formuleringene kanskje har tatt litt makten over noen av resonnementene.

Heidi Sørensen (SV): Jeg registrerer at utenriksministeren ikke vil svare på om denne kreftmusa er en opp-

finnelse, laget av et menneske. Han vil heller ikke svare på om relaxin, dette menneskelige genet, er en oppfinnelse laget av mennesker. La oss ta et nytt gen, brazzein, som ble funnet i Vest-Afrika, som er et søtningstoff, og som er patentert – til bruk som søtningstoff. Er den en oppfinnelse gjort av mennesker, eller er det en oppdagelse? Utenriksministeren gjentar derimot at oppdagelser ikke er patenterbare. Men kan man bevise hva den oppdagelsen kan brukes til, er det patenterbart etter patentdirektivet? Det er etisk problematisk i seg selv at man vedtar et lovverk der det er opp til mennesker å oppfinne liv – eller synes utenriksministeren at det er helt greit?

Presidenten: Den reglementsmessige tiden for formiddagsmøtet er nå omme.

Presiden vil foreslå at dagens møte forlenges inntil dagens kart er ferdigbehandlet. – Det anses vedtatt.

Utenriksminister Jan Petersen: Jeg verken kan eller vil gå inn i helt konkrete tilfeller og vurdere dem. Men jeg forstår det slik at Heidi Sørensen og jeg er enige om én ting, og det er at det er helt klart at patent på rene oppdagelser ikke skal gis. Det er vi ikke uenige om.

Det vi diskuterer, er spørsmålet om kravet til oppfinnelseshøyde. Heidi Sørensen peker på at det selvfølgelig vil være gjenstand for vanskelige vurderinger og et visst skjønn. Det kan sikkert være uenighet om de konkrete forvaltningsavgjørelser i forbindelse med dette spørsmålet, men det anfekter ikke det som er poenget i dette direktivet, og som også er mitt poeng, nemlig at patent på rene oppdagelser ikke kan gis. Man er nå inne på et helt konkret spørsmål om grensdragninger, men det er ikke i seg selv et argument mot et direktiv. Et slikt problem vil en lovgiver og en forvalter til enhver tid stå overfor på alle vanskelige områder innen samfunnslivet. Så selve argumentet er ikke bærekraftig i forhold til den saken vi nå står opp i.

Åsa Elvik (SV): Sidan vi tidlegare i dag har hatt ein debatt om dei pågåande WTO-forhandlingane, reknar eg med at utanriksministeren også er oppteken av kva som skjer i forhold til forhandlingane om TRIPS-avtalen.

Ei gruppe afrikanske land har nettopp lagt fram sin posisjon, der ein skal forhindre moglegheita for å ta patent på alle former for liv. Ein grunngir det med at dette er i strid med både moralske og kulturelle normer i mange samfunn i Afrika, men det handlar også om matvaretryggleik og kampen mot fattigdom.

Representanten frå Venstre, May Britt Vihovde, sa i sitt innlegg at ho oppfordrar Regjeringa til å følgje posisjonane til dei fattige landa i TRIPS- forhandlingane.

Vil utanriksministaren følgje oppfordringa frå Vihovde om å støtte dei afrikanske landa som ber om at alle former for patent på liv blir unnatekne frå patentering?

Utenriksminister Jan Petersen: Det man skal gjøre i dag, er å godkjenne dette direktivet – og det styrer norsk politikk på dette området. Vi mener at det er fullt ut til-

fredsstillende, og det dreier seg om patentering på norsk område.

Forslaget som er fremmet i forbindelse med handelsavtaleforhandlingene, kjenner jeg ikke nærmere til, men jeg går ut fra at det er vesentlig mer utdypet enn det Elvik nå gav uttrykk for. Hun refererte til dette i slagords form, og det er som sådan ikke egnet til å ta stilling til på den bakgrunn.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Heidi Sørensen (SV): Utenriksministeren uttaler seg på en slik måte at man skulle tro at han ikke har registrert den debatten om patentdirektivet som har pågått internasjonalt de siste ti år.

Når man har patentert brazzein, når man har patentert kreftmusa, og når man har patentert relaxin, er dette eksempler på dyr og naturlig forekommende biologisk materiale som er patentert. Kravet for at disse «oppdagelse» skal kunne patenteres i henhold til direktivet, er at man kan finne industriell anvendelse for dem – at man altså finner det, beskriver hva man kan bruke det til, og så patenterer det. Det er diskusjonen om oppfinnelseshøyde.

La meg da gjennomføre resonnementet når det gjelder døde ting. La meg si at jeg finner en støvsuger, og jeg finner en industriell anvendelse for denne støvsugeren. Ergo: Jeg patenterer den. Jeg gjentar: Jeg finner en støvsuger, jeg oppdager hva jeg kan bruke støvsugeren til, industriell anvendelse, og jeg prøver å patentere den. Den logikken er det man knesetter i forhold til levende biologisk materiale. Man finner genet relaxin. Oi! – man oppdager en industriell anvendelse av genet relaxin. Oi! – man patenterer det. Det er den logikken man aksepterer om man aksepterer patentdirektivet. Når du står som patentinnehaver av ei mus eller et gen, må også de som har akseptert den lovgivningen, akseptere at mennesket er i stand til å oppfinne liv. Det er i hvert fall i strid med mitt grunnleggende natur- og menneskesyn.

Biodiversitetskonvensjonen – konvensjonen om bruk og bevaring av biologisk mangfold – slår fast at lokalbefolkningen har rett til et rettfærdig utbytte av det mangfoldet.

I patentdirektivet – uansett hva som blir Norges oppfølging – står det ettertrykkelig at man ikke engang trenger å skrive ned hvor genet er hentet fra, for å få patent. Det første multinasjonale selskapet som prøver det, hvis vi lager andre regler, vil vinne fram i EU-retten med det – dessverre. Dette er grovt usolidarisk, og det er trist at det er slik.

La meg til slutt understreke: Det er ikke nødvendigvis slik at alle tilhengere av genteknologi er glitrende fornøyd med patentdirektivet. Da denne diskusjonen var i Stortinget sist – for tre år siden – var det slik at daværende utenriksminister Jagland tok opp saken om A-vitaminberiket ris som et eksempel på noe som er bra innen genteknologien. Oppfinneren av denne risen brøt 20 in-

ternasjonale genpatenter for å klare dette, og er selv kritisk til at det skal være mulig å ta patent på denne type ting.

Åsa Elvik (SV): Eg har full forståing for at utanriksministeren ikkje kan ha oversikt over kva som skjer i alle WTO-forhandlingane til kvar tid. Men eg vil oppfordre utanriksministeren til å skaffe seg den oversikta, og følgje oppfordringa frå representanten May Britt Vihovde om å støtte dei fattige landa som ønskjer å få bort moglegheita til å ta patent på liv. For det synest eg var ei veldig god oppfordring. Eg trur kanskje oppfordringa ville vore lettare å følgje dersom vi ikkje hadde slutta oss til patentdirektivet her i dag, men det får så vere. Vi kan framleis gjere den jobben innafor WTO.

Elles er eg heilt einig med representanten Heidi Sørensen i at når det gjeld utanriksministeren sine avklarings i forhold til kva som er oppdagingar og oppfinningar, var ikkje det spesielt oppklarande, og det er nettopp det som er problemet med heile patentdirektivet.

Eg skal ikkje forlengje debatten. Eg skulle eigentleg berre ta ordet for å seie at vi aksepterer oppfordringa og gjer forslag nr. 3, som er omdelt i salen, om til eit oversendingsforslag.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9. (Votering, se side 3337)

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Da skulle vi være klare til å gå til votering.

Før vi begynner med voteringen, vil presidenten gjøre oppmerksom på at det vil bli ringt til lagtingsmøte umiddelbart etter at vi er ferdige her, så da vet vi som sitter i Lagtinget, hva vi skal fortsette med.

Votering i sak nr. 1

Presidenten: Under debatten har Ågot Valle satt fram et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber Regjeringa utrede hvordan den overvåkingen og registreringen som skjer som følge av Europol- og Schengensamarbeidet kan underlegges nasjonal og parlamentarisk kontroll.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 81 mot 18 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.16.52)

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 16 (2002-2003) – årsmelding for 2002 fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstillet:

I

Stortinget ber Riksrevisjonen om å foreta en gjennomgang av Samferdselsdepartementets saksbehandling av statslånet til BaneTele AS med utgangspunkt i Stortingets vedtak og forutsetninger på etableringstidspunktet for selskapet og hensynet til statens helhetlige interesser.

II

Stortinget ber Riksrevisjonen om å foreta en gjennomgang av om organisasjonsmodellen som ble valgt for styringen av BaneTele, tilknytningen til Jernbaneverket mv. åpnet for uheldige beslutningsprosesser i BaneTele og i krysningspunktene mellom selskapet og dets eier.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Presidenten foreslår at utenriksministerens redegjørelse om WTO-spørsmål i Stortingets møte 13. juni 2003 vedlegges protokollen.

– Det anses vedtatt.

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten har Audun Bjørlo Lysbakken satt fram et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber Regjeringen trekke Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester.»

Det vil bli votert alternativt mellom dette forslaget og innstillingen fra komiteen.

Komiteen hadde innstillet:

Dokument nr. 8:83 (2002-2003) – forslag fra stortingsrepresentantene Audun Bjørlo Lysbakken og Bjørn Jacobsen om å trekke Norges anmodninger og krav til utviklingsland om å liberalisere handelen med tjenester – bifalles ikke.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Sosialistisk Venstreparti bifaltes innstillingen med 86 mot 13 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.18.24)

Votering i sak nr. 5

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget samtykker i endring av avtale av 19. januar 2001 mellom Norge og Island og EF om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en medlemsstat, ved innlemmelse av Dublin II-forordningen av 18. februar 2003.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 6

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget samtykkjer til ratifikasjon av

1. FN-konvensjonen mot grenseoverskridande organisert kriminalitet,
2. utfyllande protokoll for å førebyggje, nedkjempe og straffe handel med menneske, særleg kvinner og born, utfyllande protokoll mot smugling av menneske over land, sjøvegen og luftvegen, alle av 15. november 2000, og
3. utfyllande protokoll mot ulovleg produksjon av og handel med skytevåpen og delar, komponentar og ammunisjon til desse av 31. mai 2001.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget gir samtykke til ratifikasjon av valfri protokoll av 25. mai 2000 om barn i væpna konflikt til FNs konvensjon av 20. november 1989 om rettane til barnet.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstillet:

St.meld. nr. 28 (2002-2003) – om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 2002 – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 9

Presidenten: Under debatten har Åsa Elvik satt fram tre forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Forslagene nr. 1 og 2 er inntatt i innstillingen, mens forslag nr. 3 er omdelt på representantenes plasser i salen.

Forslag nr. 3, fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, er omgjort til et oversendelsesforslag, og teksten vil bli endret i tråd med dette. Forslaget lyder da i endret form:

«Det henstilles til Regjeringen å ha ei aktiv holdning i de diskusjonene og prosessene som pågår internt i EU i forhold til endringer i patentdirektivet, for eksempel spørsmålet om mulighetene for å ta patent på menneskelige gener og celler, og om å komme tilbake til Stortinget med ei klargjøring av hvilke konkrete endringer i direktivet den ønsker og vil jobbe for.»

Presidenten foreslår at forslaget oversendes Regjeringen uten realitetsvotering. – Det anses bifalt.

Det votes så over forslag nr. 1, fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Forslaget lyder:

«EØS-komiteens beslutning nr. 20/2003 av 31. januar 2003 om endring av EØS-avtalens vedlegg XVII om opphavsrett (patentdirektivet) legges ut til rådgivende folkeavstemning.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet ble med 69 mot 30 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.20.48)

Presidenten: Det blir så votert alternativt mellom komiteens innstilling og forslag nr. 2, fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, som lyder:

«Stortinget gir ikke samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 20/2003 av 31. januar 2003 om endring av EØS-avtalens vedlegg XVII om

opphavsrett (patentdirektivet). Stortinget ber Regjeringen anvende reservasjonsretten mot EUs patentdirektiv.»

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget samtykker i godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 20/2003 av 31. januar 2003 om endring av EØS-avtalens vedlegg XVII om opphavsrett (patentdirektivet).

V o t e r i n g s t a v l e n e viste at det var avgitt 67 stemmer for innstillingen og 29 stemmer for forslaget.

(Voteringsutskrift kl. 15.21.24)

Lars Rise (KrF) (fra salen): President! Jeg trodde det var klart at Kristelig Folkeparti skulle stemme for forslaget fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet.

Presidenten: Det har blitt opplyst flere ganger i løpet av debatten, så det trodde presidenten ikke noen av Kristelig Folkepartis representanter var i tvil om.

Vi tar voteringen om igjen. Det er da klart tilkjenning at Kristelig Folkeparti – og så vidt presidenten har forstått, også Venstre – vil stemme for forslaget.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet bifaltes innstillingen med 64 mot 34 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 15.22.17)

*S a k n r . 1 0**Referat*

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Møtet hevet kl. 15.25.
